

Regeringens proposition

1999/2000:135

En förnyad lärarutbildning

Prop.
1999/2000:135

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 25 maj 2000

Göran Persson

Thomas Östros
(Utbildningsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår i denna proposition en förnyelse av lärarutbildningen. En ny lärarexamen ersätter ett stort antal av de befintliga lärarexamina.

Den nya lärarutbildningens struktur består av tre s.k. utbildningsområden: ett allmänt utbildningsområde med de lärargemensamma momenten, inriktningar som anger lärarexamens profil samt specialiseringar som kan vara en fördjupning eller breddning av tidigare studier. För att säkra en väl sammanhållen utbildning föreslås att det vid varje lärosäte med lärarutbildning inrättas ett särskilt organ för lärarutbildning med uppgift att ansvara för grundutbildning samt forskning och i förekommande fall forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen.

Forskning och forskarutbildning i anslutning till lärarutbildning föreslås kraftigt förstärkt genom resurser till en kommitté för utbildningsvetenskap inom det tidigare föreslagna Vetenskapsrådet. Därmed får utbildningen en väsentligt utökad vetenskaplig bas.

Ett viktigt inslag i förnyelsen av lärarutbildningen är den möjlighet till ett livslångt lärande som den föreslagna strukturen för lärarutbildning erbjuder. Den ger ett stort utrymme för redan verksamma lärare att följa grundutbildningen i de delar som kan vara av intresse för deras kompetensutveckling.

Kostnaderna för den fullt ut genomförda reformen uppgår för grundutbildningen till sammanlagt 102 miljoner kronor och för forskning och forskarutbildning till 150 miljoner kronor. Reformen föreslås genomföras från och med den 1 juli 2001.

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2 Lagtext.....	3
2.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100).....	3
2.2 Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434).....	4
3 Ärendet och dess beredning.....	5
4 Utgångspunkter.....	5
4.1 Ett samhälle i omvandling.....	5
4.2 Förändringarna i förskolan, skolan och vuxenutbildningen.....	6
4.3 Ett förändrat läraruppdrag.....	7
4.4 Den nya lärarutbildningen.....	10
5 En ny lärarutbildning.....	12
5.1 En ny lärarutbildning.....	12
5.2 Specifika ämnes- och kompetensprofiler.....	22
5.3 Lärare i yrkesämnena - karaktärsämnena i gymnasieskolans program med yrkesämnena.....	24
6 Lärares kompetensutveckling.....	28
7 Forskningsstrategi för lärarutbildning.....	33
8 Styrning av lärarutbildningen.....	44
9 Rekrytering, studieorganisation och antagning.....	48
9.1 Rekrytering till lärarutbildning.....	48
9.2 Studieorganisation och antagning till grundläggande lärarutbildning.....	51
10 Särskilda frågor.....	56
10.1 Specialpedagogisk utbildning.....	56
10.2 Massmedier och informationsteknik.....	62
10.3 Pedagogisk profilering.....	66
10.4 Jämställdhet.....	68
11 Rektorsutbildning och utbildning i ledarskap.....	69
12 Utvärdering.....	75
13 Genomförande och ekonomiska konsekvenser.....	76
14 Författningskommentar.....	79
14.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:100).....	79
14.2 Förslaget till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434).....	79
Sammanfattning av remissyttranden över Lärarutbildningskommitténs betänkande.....	81
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 maj 2000.....	101

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

1. antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100),
2. antar regeringens förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434),
3. godkänner vad regeringen föreslår om en samlad lärarutbildning och resurserna för denna (avsnitt 5.1) samt
4. godkänner vad regeringen föreslår om principerna för ökade resurser för forskning och forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen (avsnitt 7).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 7 § skollagen (1985:1100)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

7 §

Varje kommun och landsting skall se till att *fortbildning* anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Kommuner och landsting skall vinnlägga sig om en planering av personalens *fortbildning*.

Varje kommun och landsting skall se till att *kompetensutveckling* anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Kommuner och landsting skall vinnlägga sig om en planering av personalens *kompetensutveckling*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001

¹ Lagen omtryckt 1997:1212

2.2 Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. **5 a §**

Det skall finnas minst en fakultetsnämnd vid varje universitet och vid varje högskola där det finns vetenskapsområde med stöd av beslut enligt 5 §.

Fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarutbildning. Nämnderna skall också ansvara för grundutbildningen, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen. Högskolorna skall alltid ha särskilda organ för grundutbildning och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.

Fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarutbildning. Nämnderna skall också ansvara för grundutbildningen, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen. *Universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen.* Högskolorna skall *därutöver* alltid ha särskilda organ för grundutbildning och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.

Universitetet och sådana högskolor som avses i första stycket skall bestämma vilka fakultetsnämnder som skall finnas och vilket ansvarsområde som varje nämnd skall ha. Ett ansvarsområde behöver inte sammanfalla med ett vetenskapsområde. Vid högskolor som inte är universitet får ansvarsområdet för forskarutbildning dock bara avse de vetenskapsområden som finns vid högskolan med stöd av beslut enligt 5 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001

Läroverstyrelsens utredning (U 97:07), (dir.1997:54) och (1998:47) tillsattes senvåren 1997. Uppdraget skulle redovisas den 2 juni 1998. Tidpunkten för slutredovisningen ändrades sedan genom beslut av regeringen till den 3 maj 1999 och därefter till den 15 juni 1999.

Den 15 juni 1999 överlämnade Läroverstyrelsen sitt betänkande "Att lära och leda - en läroverstyrelse för samverkan och utveckling" (SOU 1999:63).

Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena redovisas som bilaga till denna proposition.

4 Utgångspunkter

4.1 Ett samhälle i omvandling

Sverige omvandlas till ett kunskapsamhälle. Kunskapsinnehållet i varor och tjänster ökar och utvecklingen av ny kunskap går allt snabbare. Utbildning kommer att bli en avgörande framtidsfråga både för den enskilde och samhället i stort. Skolan, lärarna och läroverstyrelsen är därför av central, politisk betydelse.

Sverige är i dag en ledande kunskapsnation. Svenska företag konkurrerar på världsmarknaden med avancerade produkter främst genom en välutbildad personal.

Utbildning skapar både sysselsättning och tillväxt som i sin tur är grunden för välfärd. Samtidigt har goda kunskaper i sig ett stort värde, eftersom de ger människor möjligheter att leva ett rikare liv. Efter det tidiga 1990-talets kris med över en halv miljon förlorade arbetstillfällen växer sysselsättningen snabbt tack vare den framgångsrika ekonomiska politiken. Men de nya arbeten som skapas ställer delvis andra och högre krav på kunskaper och kompetens. I dag finns få arbeten för den som har kort utbildning. För allt fler arbeten krävs högskoleutbildning.

Utbildningsnivån stiger hos befolkningen. Nästan alla elever går vidare till gymnasieskolan. Regeringens mål är att hälften av en årskull skall ha påbörjat högskoleutbildning vid 25 års ålder. Över en halv miljon personer har deltagit i det internationellt uppmärksammade och framgångsrika Kunskapslyftet, den största vuxenutbildningssatsningen någonsin. Ett annat mått på den dramatiskt ökade utbildningsnivån är att antalet forskarstuderande i dag är lika stort som antalet gymnasieelever var för femtio år sedan.

Utbudet av informationskällor har breddats och ökat mycket snabbt, vilket resulterat i att mängden information svällt men också fragmenterats. Genom att information till viss del endast når en begränsad grupp får olika personer allt mer skilda referensramar. Detta ställer nya krav både på kommunikation och dialog människor emellan och på ett kritiskt, prövande förhållningssätt.

Samhället blir allt mer mångkulturellt vilket leder till ökande krav på förståelse och respekt för olika kulturella identiteter. Fler människor rör sig över nationsgränserna. Ett ökat antal svenskar kommer under en period av sitt liv att leva i ett annat land, samtidigt som fler personer i Sverige är födda utomlands eller har föräldrar som är det.

Den snabba kunskapsutvecklingen och kunskapsspridningen skapar möjligheter för ökad livskvalitet för jordens befolkning men också nya problem med global spännvidd. Växande miljöproblem och ökande klyftor mellan rika och fattiga ställer ökande krav på det internationella solidaritetsarbetet för att gemensamt lösa miljöproblemen och för att få en rimlig fördelning av välståndet samt att bevara ekologiskt hållbara livsbetingelser som grund för en hög livskvalitet för kommande generationer.

Utvecklingen medför att samhället blir allt mer komplext. Globalisering, teknisk utveckling och ekologisk uthållighet är exempel på aktuella politiska frågor som det krävs goda kunskaper för att hantera. Utbildning och kunskapsutveckling är också av central betydelse för demokratin och medborgarnas delaktighet i samhället.

I dag finns många lärande miljöer förutom skolan. Fler kommer att behöva lära nytt efter ungdomens studier. I denna omvandling till ett lärande samhälle kommer lärarna att ha en avgörande roll.

4.2 Förändringarna i förskolan, skolan och vuxenutbildningen

Staten har det övergripande ansvaret för förskolan, skolan och vuxenutbildningen eftersom dessa ytterst är nationella angelägenheter och skall erbjuda utbildning av hög och likvärdig kvalitet i hela landet. Skolans lagar och läroplaner beslutas av riksdag och regering. Staten har också ansvaret för att förse förskolan, skolan och vuxenutbildningen med välutbildade lärare och för att finansiera grundforskning och tillämpad forskning som bidrar till förskolans, skolans och vuxenutbildningens kvalitet och utveckling.

Under 1990-talet har det svenska utbildningsväsendet genomgått omvälvande förändringar. Ansvaret för förskolan, skolan och vuxenutbildningen decentraliserades genom en radikal förskjutning av ansvarsfördelningen mellan stat och kommun. Det nya styrsystemet innebär att staten sätter mål, utvärderar och följer upp medan huvudmännen har ansvar för att genomföra och utveckla verksamheten. Lärare och skolledare fattar de pedagogiska besluten på professionella grunder. Inom ramen för en försöksverksamhet har föräldrar respektive elever fått majoritet i styrelserna för ett antal grund- och gymnasieskolor.

Kommunerna har ansvar för att genom långsiktigt utvecklingsarbete bidra till att skolan successivt förbättras. Med hänsyn till förskolans, skolans och vuxenutbildningens avgörande betydelse för samhället måste dessa verksamheter vara högt prioriterade i kommunerna. Decentraliseringen inföll samtidigt som den djupa ekonomiska nedgången i början av 1990-talet, då både de statliga och kommunala ekonomierna utsattes för svåra påfrestningar. Samtidigt har 1980-talets stora födelsekullar passerat förskolan in i skolan och Sverige har tagit emot ett

stort antal flyktingar. En rad reformer av ramverket och finansieringen har följts av nya läroplaner, kursplaner och betygssystem. Dessa förändringar har medfört högre krav på kvalitet och resultat men också större tydlighet och möjligheter att åtgärda brister.

Förskolan, skolan och vuxenutbildningen har genom decentraliseringen och mål- och resultatstyrningen fått förändrade förutsättningar och tydligare krav på sig vad gäller kvalitet och måluppfyllelse. Verksamheterna har utvecklats i växelverkan mellan statliga och kommunala initiativ. Fristående skolor har fått nya möjligheter att starta och bygga upp verksamhet. Förskola, skola och fritidshem har under 1990-talet knutits allt närmare varandra, bl.a. genom att lagstiftningen och det centrala myndighetsansvaret sammanförts. Skälen har främst varit pedagogiska. Integrationen av förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola innebär alltmer av samarbete i arbetslag mellan berörda lärarkategorier. Samarbete och samplanering mellan olika personalkategorier är naturliga arbetsformer i de flesta skolor. Lärare inom förskola, skola och vuxenutbildning skall kunna samarbeta på lika villkor. Det är därför väsentligt att alla lärare har en gemensam kompetens som lägger grunden för samarbete i den kommande lärargärningen.

I förskolan går barnen för att lära och utvecklas. Förskolan blir därmed det första steget i det livslånga lärandet. Förskolan är till för barnens egen skull och därför är införandet av en allmän förskola som erbjuds alla barn från fyra års ålder en mycket betydelsefull reform. Att förskolan nu utgör en del av samhällets samlade utbildningssystem innebär att personalen i förskolan skall arbeta i enlighet med läroplanen för förskolans mål och riktlinjer (Lpfö 98) vilket kommer att öka barnens elevernas möjligheter att nå målen i grundskolan.

Den svenska gymnasieskolan kännetecknas av att den är en frivillig skolform för i princip alla ungdomar som lämnar grundskolan. Den är sammanhållen och omfattar både utbildningar som i traditionell mening är studieförberedande och yrkesutbildningar med brett innehåll. Detta gör den svenska gymnasieskolan unik. Alla ungdomar i Sverige får – till skillnad från i de flesta andra länder – en utbildning i allmänna ämnen, s.k. kärnämnen, som ger nödvändiga kunskaper för ett framtida vuxenliv och en plattform för livslångt lärande.

Denna utveckling av skolväsendet leder fram till krav på en förändrad lärarroll och lärarutbildning. Den ställer också nya krav på rektorerna och utbildningen av skolledare.

4.3 Ett förändrat läraruppdrag

Villkoren för den framtida läraren hänger nära samman med samhällets förändringar i stort, såväl nationellt som internationellt. Möjligheterna att förutsäga vad som är nödvändig och central kunskap för en blivande lärare blir därmed mindre. För att hantera samhällets förändringar krävs stor förmåga hos den enskilde att lära nytt. Lärarna måste därför själva ta del i ett livslångt lärande. För att kunna leva upp till ökande krav på anpassning till nya arbetsuppgifter och arbetssituationer fordras olika

former av kompetensutveckling. Detta gäller t.ex. på miljöfronten där ny kunskap ständigt utvecklas.

De snabba samhällsförändringarna innebär också att det blir mer angeläget än tidigare att utveckla barnens och elevernas förmåga att förstå och hantera samhällsutvecklingen. Förskolan, skolan och vuxenutbildningen måste vara en stark kraft för att förändra samhället genom sin förmåga att utveckla människors kunskaper och färdigheter. Här har läraren en nyckelroll.

Kunskapssamhället innebär också att en större integration måste ske mellan arbete och lärande. Arbetslivet efterfrågar problemlösningsförmåga, kreativitet och flexibilitet samt ställer stora krav på människors kunskap och samarbetsförmåga. Begreppet livslångt lärande indikerar ett nytt förhållningssätt till utbildning. Det handlar bland annat om att kunna verka i ett lärande samhälle där medborgarna har olika förkunskaper och väljer olika vägar för att utbilda sig. Lärandet blir centralt både som social och pedagogisk process. När utbildning skall organiseras i nya och mångskiftande sammanhang medför det också nya och annorlunda uppgifter för framtidens lärare.

Goda grundläggande kunskaper är en förutsättning för att barn och elever skall klara den allt viktigare uppgiften att söka efter, självständigt värdera och bearbeta ny kunskap. Dagens och morgondagens lärare behöver därmed både djupa och breda kunskaper inom ämnen och ämnesområden. Detta är centralt för att läraren skall kunna förstå och hantera nya frågeställningar inom sina kunskapsområden. Det är också helt nödvändigt för att kunna engagera och stimulera intresset för kunskaper inom de breda fält som läroplanerna anger. Undervisningen i förskolan, skolan och vuxenutbildningen måste därför lägga en solid grund av kunskap hos barn och elever.

Att utbilda barn och elever som självständigt ställer frågor, söker svar och som prövar olika tolkningar av fakta och erfarenheter är en väsentlig del av läraruppdraget. Skolan skall utveckla och vårda den önskan att vinna kunskap som är central för människan. Läraren har en strategisk uppgift att förbereda barn och elever för ett livslångt lärande.

Lärarens roll som bärare av kunskaper och värderingar, med syfte att skapa sociala och kulturella möten, tycks bli allt mer väsentlig, vilket medför krav även på ett etiskt och moraliskt handlande. Lärarrollen kommer därför allt mer att knytas till förmågan att skapa personliga möten. Yrkesuppgifterna blir mer personliga än rollbestämda. Snarare än att överta en roll, eller en tradition, måste varje lärare erövra och förtjäna sin egen roll – och därmed sin auktoritet. Auktoritet är något man skaffar sig i en demokratisk process. Läraren måste därför bli en samarbetspartner som erhåller sin position genom förtroende, lyhördhet och ett utvecklat etiskt handlande. Läraren har här genom sitt uppdrag ett större ansvar för att iscensätta en verksamhet som innebär att elever och lärare utvecklar ömsesidig respekt. En sådan miljö kan skapas av lärare som får respekt både i kraft av sitt kunnande och genom sin personlighet.

I den nya läraruppgiften ingår att verka i ett samhälle som präglas av etnisk och kulturell mångfald. Migrationen har medfört ökade krav på förståelse och respekt för olika kulturella identiteter. Nya språkliga, etniska och religiösa grupper medför krav på en vidgad sociokulturell kompetens hos alla medborgare. Medvetenhet och delaktighet ger en

trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Detta ställer ökade krav på att lärarna dels utbildas för att kunna verka i en mångkulturell förskola, skola och vuxenutbildning, dels utvecklar förmågan att förbereda barn och ungdomar för ett liv i ett mångkulturellt samhälle.

Läraren måste också utmana barns och ungdomars föreställningar och visa på andra kulturerfarenheter, konstnärliga språk och kulturmöten. Som lärare bör man sträva efter att integrera kultur i skolan på ett sådant sätt att konstnärliga arbetsmetoder blir en kunskapsväg i skolans vardagliga arbete som öppnar dörrar mellan kulturliv och skola.

Samhället vilar på ett fundament av värden. Denna värdegrund har formats i sociala möten och av mänskliga erfarenheter. Den utgår från människolivets okränkbarhet och omfattar frågor om individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta samt alla människors lika värde. Värdegrunden utgör, enligt läroplanerna, själva basen för den pedagogiska yrkesverksamheten. Förskola, förskoleklass, skola, fritidshem och vuxenutbildning måste både förmedla och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Skolan och läraren skall förbereda eleverna för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle med respekt för grundläggande demokratiska värden. Läraruppgiften innebär ett stort ansvar för att främja och förankra samhällets värdegrund hos barn och elever. Den blir gemensam först när barnen och eleverna ges tillfälle att reflektera över den och omsätta den i praktisk handling i den egna vardagen. Elevernas aktiva engagemang och ställningstagande är därför nödvändiga. Barn och elever måste lära sig respekt och engagemang för demokrati och demokratiska spelregler.

Reformeringen av lärarutbildningen sammanfaller med andra insatser som syftar till att ge lärarna större möjligheter att utifrån sin professionella förmåga ge barnen och eleverna bättre förutsättningar för lärande. Skall den enskilde aktivt kunna tillägna sig kunskap, krävs en miljö och en organisation som stödjer utforskande processer och som utvecklar hans eller hennes lärande. Det innebär bl. a. att om kunskap skall utvecklas fordras att kunskapen upplevs som meningsfull och att det sker i stimulerande lärmiljöer. I utbildningspolitiska sammanhang formuleras idag tydliga krav på lärmiljöerna. Exempelvis ställer läroplanerna krav på att läraren på olika sätt skall stimulera till kreativitet, fantasi och nyfikenhet. Läraryrket handlar om att skapa förutsättningar för att olika förmågor utvecklas hos den lärande människan.

Detta innebär att lärarnas ledarroll förändras. Historiskt sett har lärarens roll varit att lära ut och ensidigt styra undervisningen. I dag betonas inläringen och förmågan att göra elever delaktiga i undervisningens uppläggning. Den nya informationstekniken öppnar möjligheter till nya former av information. Lärarens uppgift blir att handleda och att ge barn och elever förutsättningar att utvärdera, kritiskt granska och bearbeta inhämtad information till användbar kunskap. Kunskap finns inte i förpackad överförbar form utan är något som den enskilde själv tillägnar sig. Lärarens uppgift är att på bästa sätt försöka stimulera en sådan process. Detta ställer, förutom kunskap om lärandet och lärprocesserna, krav på lärarens egen förtrogenhet med informationstekniken i kombination med förmåga att stimulera till reflektion i förhållande till kunskapsbildningen.

Decentraliseringen av utbildningssystemet får konsekvenser för lärarutbildningens utformning och inriktning. Lärare förväntas gemensamt, och i samverkan med elever, avgöra hur verksamhetsmålen skall nås. I grunden handlar det om ett nytt perspektiv. Läraryrket har vidgats till att också omfatta arbete med måltolkning, kursplaner, utvärdering och organisation av lärprocesser. Målstyrningen ökar kraven på att lärarna kan analysera den pedagogiska verksamheten ur ett organisationsperspektiv. Försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan är ett uttryck för en sådan önskan att ge lärarna mer inflytande och låta läroplanens mål i högre grad styra uppläggningsen av arbetet än vad som nu är fallet.

I allt större utsträckning måste lärare också kunna föra pedagogiska diskussioner i olika lärargrupper. Skall exempelvis lärare inom förskola och skola kunna samarbeta utifrån likvärdiga förutsättningar måste de ha en gemensam yrkesidentitet. En utmaning för det nya läraruppdraget är att utveckla kompetenser för att kunna möta andra grupper av elever än den man ursprungligen har utbildats för.

4.4 Den nya lärarutbildningen

Behovet av en förändrad lärarutbildning är en följd av det förändrade läraruppdraget. Decentraliseringen av skolan samt mål- och resultatstyrningen var viktiga motiv för riksdagens beställning av en förnyad lärarutbildning. Ett annat motiv var den kritik som framkommit mot dagens lärarutbildning i flera utvärderingar. En kritik som främst riktats mot att dagens lärarutbildningar inte i tillräckligt stor utsträckning förmått placera förskolan, skolan eller vuxenutbildningen i ett större sammanhang och att den inte heller givit studenterna möjlighet att utveckla de kompetenser som hänger samman med läraryrkets sociala och elevvårdande uppgifter.

Det finns en grundkompetens som alla lärare behöver och som lärare förväntas ha utvecklat under sin lärarutbildning. Denna kompetens är inte oberoende av sammanhang och situation, men den avser grundläggande frågor och problem som alla lärare måste ta ställning till oavsett vilket konkret läraruppdrag man har. Grundkompetensen skall dessutom utgöra en resonansbotten för hur begrepp och principer inom skilda undervisningsämnen skall organiseras för att ett lärande skall ske. En sådan grundkompetens bör omfatta kognitiv kompetens, kulturell kompetens, kommunikativ kompetens, kreativ kompetens, kritisk kompetens, social kompetens och didaktisk kompetens.

Den självklara utgångspunkten för reformen är att lärarutbildningen, liksom övrig högskoleutbildning, skall vila på vetenskaplig grund. Lärarutbildningen bör ge de blivande lärarna ett arbetssätt och en syn på kunskap där självständigt sökande efter och värdering av information är grundläggande. Forskningen om lärande och undervisning måste förstärkas kraftigt och få större betydelse i högskolans lärarutbildning. Det innebär att utbildningen skall knyta an till aktuella forskningsresultat och befrämja ett vetenskapligt förhållningssätt hos studenterna. Det vetenskapliga förhållningssättet måste också knytas till det arbete som utförs i praktiken, det vill säga till lärarens dagliga arbete. Skall ett

vetenskapligt förhållningssätt genomsyra lärares utbildning måste det löpa som en röd tråd i samtliga inslag i utbildningen. Det innebär att varje del i utbildningen skall uppmuntra till kritiska analyser och jämförelser av olika praktiska erfarenheter och teoretiska utgångspunkter samt till ifrågasättande av såväl egna som andras värderingar.

Det är av stor vikt att den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen får ett nytt kvalitativt innehåll och bättre utvecklar samarbetsförmågan både i arbetslag och tillsammans med barn och elever. Den verksamhetsförlagda delen av utbildningen skall också bidra till att studenterna i högre grad relaterar ämneskunskaperna till lärprocesser och urval av ämnesstoff. Lärarutbildningen skall därför mer än tidigare förankras i konkreta och praktiska erfarenheter; den verksamhetsförlagda delen av utbildningen skall i ökad utsträckning utgöra en grund för de teoretiska kunskaperna i lärarutbildningen. Samtidigt måste de ämnesteoretiska studierna struktureras med hänsyn till yrkets krav och bättre kopplas till den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.

Användningen av modern informationsteknik utvecklas snabbt i samhället och skolan. Det är viktigt att den nya tekniken blir en integrerad del av det lärande som den framtida läraren skall organisera. Lärarutbildningen skall utformas så att den förbereder blivande lärare för att verka i ett alltmer kunskapsrikt arbetsliv och samhällsliv där modern informationsteknik ingår som ett naturligt inslag. Det pedagogiska förnyelsearbetet intensifieras inom såväl förskolan, skolan och vuxenutbildningen som inom högskolan. I detta sammanhang ger informationstekniken möjligheter till nya pedagogiska arbetsformer och nya samarbetsformer såväl inom landet som internationellt.

Lärarutbildningen skall utifrån sin plats i utbildningssystemet medverka i det livslånga lärandet. Detta innebär bl.a. att den skall lägga grunden till en kontinuerlig kunskapsutveckling under hela livet. Lärarutbildningen skall ha som mål att studenten utvecklas till en professionell lärare som under sin utbildning påbörjar ett livslångt lärande inom yrket. Den måste även ge de blivande lärarna möjlighet att själva utforma sina studier inom givna ramar för att därigenom profilera sin yrkesutbildning. Lärarutbildningen skall också vara öppen för att lärande sker i många andra sammanhang än i förskola, skola och vuxenutbildning och att lärare kan verka även i dessa.

Lärarna är en viktig yrkesgrupp för att förverkliga innehållet i FN:s konvention om barnets rättigheter. Det är därför viktigt att de blivande lärarna får kunskap om konventionens innehåll och förbereds på att arbeta så att barnets rättigheter tillvaratas i skolan och det övriga samhället.

Statens styrning av lärarutbildningen är viktig mot bakgrund av skollagens (1985:1100) krav på formell utbildning för förskoleklassens, skolans och vuxenutbildningens lärare. Skollagens krav på att lärare skall vara behöriga att undervisa understryker lärarnas ansvar att delta i det pedagogiska utvecklingsarbetet. Förskolans, skolans och vuxenutbildningens roll som kunskapsinstitution ställer stora krav på att de lärare som verkar inom dessa verksamheter också är med i en process där ny kunskap utvecklas. Detta är en viktig förutsättning för att utveckla kvaliteten i förskolan, skolan och vuxenutbildningen.

Genom lärarutbildningen garanteras lärarens kvalifikationer för sin uppgift. I högskoleförordningens (1993:100) examensbeskrivning formuleras målen för utbildningen och de kvalitativa krav som ställs på den blivande läraren. Den förstärkta kvalitetsprövning som görs av Högskoleverket spelar en viktig roll för att säkra att lärarutbildningen uppnår de fastställda målen.

5 En ny lärarutbildning

5.1 En ny lärarutbildning

Regeringens förslag: Det skall inrättas en samlad lärarexamen med en ny struktur. Resurserna för lärarutbildningen inom den grundläggande högskoleutbildningen skall öka inom ramen för utgiftsområde 16.

Regeringen bedömning: Den nya lärarexamen bör ersätta åtta av de elva lärarexamina som finns i dag. Den nya lärarexamen bör omfatta kursfordringar om lägst 120 och högst 220 poäng. För detta bör en ny struktur för lärarutbildningen skapas. Den skall bestå av följande tre väl integrerade utbildningsområden:

1. Ett allmänt utbildningsområde, som bör omfatta kursfordringar om 60 poäng, varav minst 10 bör vara verksamhetsförlagda; utbildningsområdet bör innehålla dels för läraryrket centrala kunskapsområden, dels tvärvetenskapliga ämnesstudier med en omfattning av ungefär hälften vardera.
2. Ett utbildningsområde med inriktningar mot ämne eller ämnesområden som bör omfatta kursfordringar om minst 40 poäng varav minst 10 bör vara verksamhetsförlagda; inriktningarna bör svara mot de ämnen eller de ämnesområden som den blivande läraren avser att arbeta med och som knyter an till exempelvis åldern på de elevkategorier lärarstudenten inriktar sin utbildning mot.
3. Ett utbildningsområde med specialiseringar, som bör omfatta kursfordringar om minst 20 poäng och avse fördjupning, breddning, komplettering eller nya perspektiv på de kunskaper som studenten tidigare har hämtat in.

Inom de tre utbildningsområdenas ram bör studenten redovisa ett examensarbete om 10 poäng.

För den som har inhämtat sin ämneskompetens på annat sätt och som vill bli lärare, skall finnas en möjlighet att studera inom det allmänna utbildningsområdet som en fristående utbildning och därigenom tillsammans med tidigare erhållen kompetens erhålla en lärarexamen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Bland de myndigheter förutom universitet och högskolor som har yttrat sig över kommitténs förslag till en ny struktur för lärarutbildningen återfinns *Högskoleverket* som välkomnar förslaget men finner det paradoxalt att kommittén ger detaljerade anvisningar om innehållet i utbildningen. *Distansutbildningsmyndigheten* finner det positivt att strukturen ger utrymme för distansutbildning i synnerhet vad gäller specialiseringen som kan vara av intresse för verksamma lärare. *SIDA, Statens kulturråd och Ungdomsstyrelsen* finner det allmänna utbildningsområdet värdefullt då det kan ge helhetsperspektiv på individers lärande och rymma ämnen som inte finns i traditionella ämnesstudier. *Riksrevisionsverket* har föga förståelse för en förlängd förskollärarutbildning och ett 60 poängs allmänt utbildningsområde. *Statens skolverk* menar att presentationen av det allmänna utbildningsområdet är för vag och att gränsen mellan inriktning och specialisering är flytande. Verket ifrågasätter liksom *Folkbildningsrådet* kommitténs behandling av vuxenpedagogiken.

Bland de högskolor som har yttrat sig är en majoritet positiva till kommitténs förslag till ny struktur för lärarutbildningen. Bland de övriga är ungefär hälften negativa och resterande har snarast ställt sig frågande till delar av förslaget till struktur. Flera av de universitet och högskolor som är positiva till strukturen har dock invändningar mot avgränsningar och indelningen i strukturens olika utbildningsområden. *Göteborgs universitet* menar att uppdelningen av det allmänna utbildningsområdet anger ett motsatsförhållande mellan lärarutbildningens ämnesdelar och läraryrket i stället för att skapa integration och helhet. Universitetet menar vidare att en fast poängram för inriktningarna begränsar möjligheterna till en optimal integration mellan innehållet i den verksamhetsförlagda delen och övrigt i inriktningen. *Umeå universitet* menar att jämställdhet och könsteori samt informations- och kommunikationsteknik bör ingå i det allmänna utbildningsområdet. Vidare anser man att inriktningar och specialiseringar bör överarbetas till ett antal nationella program. *Karlstads universitet* ställer sig bakom en fördjupad och förlängd verksamhetsförlagd del såvitt universitetet kompenseras för ökade kostnader. Universitetet betonar vidare vikten av att lärarstudenterna samläser med övriga studenter och att de kan tillgodoräkna sig sina studier i andra utbildningar och för forskarutbildning. *Växjö universitet* framhåller att strukturen brister genom sammanblandning av mål- och detaljstyrning och menar att lärosätena själva skulle få bestämma över delarnas poängtal. Universitetet ser problem med att skapa inriktningar inom befintliga ramar. Växjö universitet framhåller att benämningen allmänt utbildningsområde inte anger syfte och innehåll. *Mitthögskolan* är i princip positiv till inriktningsområdet men pekar på svårigheter för små högskolor att samordna utbildningen för lärarstudenterna på fristående kurser. Mitthögskolan välkomnar tvärvetenskapliga tematiska studier men pekar på risken att ämnesstudierna därmed urholkas. Vidare framhåller Mitthögskolan att nya ämnen i lärarutbildningen bör motsvaras av behov inom skolan. Högskolan framhåller att examensarbetet bör omfatta minst 10 poäng och motsvara de krav som ställs på C-nivån. *Högskolan i Borås* framhåller att definitionen av inriktning och specialisering är vag och att ramen för examensarbetet är svårtolkad genom exemplet att examensarbetet ligger i en inriktning och därmed ger

ett otillräckligt utrymme för ämnesstudier. *Högskolan Dalarna* anser att utbildningskomponenterna inte är innehållsligt definierade och åtskilda. Vidare anser högskolan att kommittén inte har preciserat vilka kunskapsmål som skall uppnås med den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. Högskolan Dalarna efterlyser större frihet för högskolan att utforma utbildningen än de angivelser om poängtal för olika delar av utbildningen som lämnas i förslaget. *Lärarhögskolan i Stockholm* menar att det allmänna utbildningsområdet bör benämnas gemensamt utbildningsområde. I detta bör bl a. jämställdhet få ett utrymme liksom kunskapsområdena om barns utveckling och mognad med förutsättningar för lärande. Beträffande examensarbete påpekar *Lärarhögskolan* att det är oklart vad det är i det allmänna utbildningsområdet som skall reduceras till förmån för detta för de studenter som väljer den korta lärarutbildningen. *Högskolan i Jönköping* menar att examensbeskrivningens kompetensmål måste vara tydliga och möjliga att utvärdera. Högskolan menar vidare att examensarbete bör förläggas till det allmänna utbildningsområdet. Bland de universitet och högskolor som tar avstånd från förslaget om lärarutbildningens struktur märks *Uppsala universitet* som dessutom tar bestämt avstånd från förslaget om en lärarexamen. Universitetet menar att ökningen av det allmänna utbildningsområdet till 60 poäng medför för litet utrymme för ämnesstudier. Vidare menar universitetet att det är viktigt att lärarstudenterna samläser med andra studenter i kurser som är påbyggbara. Man menar att många poängmässigt små inslag i lärarutbildningen försvårar progression i ett ämne och medför risken att inte ge den teoretiska skolning som krävs för reflektion över skola och läraryrke. *Lunds universitet* avvisar kommitténs förslag till avvägning av innehållet i det allmänna utbildningsområdet och menar att den grundläggande lärarutbildningen bör medge studier av det djup och den bredd som krävs för tillträde till forskarutbildning. *Linköpings universitet* ifrågasätter om kommitténs förslag överbryggat klyftan mellan ämnesstudier och den egentliga lärarutbildningen. *Linköpings universitet* menar också att den allmänna delen är ofullständigt beskriven. *Örebro universitet* menar att kommitténs begreppsapparat saknar referens till existerande terminologi och att det vaga språkbruket skapar problem, främst beträffande operationalisering och status i relation till nuvarande ämnesterminologi, kursstruktur m.m. Universitetet finner det riskabelt att utarbeta specifika ämnesstudier för lärarstudenter. *Malmö högskola* anser att den av kommittén förslagna strukturen inte är helt lämplig för att ge högskolan tillräcklig möjlighet till förnyelse och hänför detta till den föreslagna strukturens inbyggda styrning. *Högskolan i Gävle* anser att utformningen av strukturen är otydlig när det gäller relationen mellan de olika delarna. *Högskolan i Halmstad* framhåller att inriktning och specialisering måste ge utrymme för en kombination som ger tillräckligt ämnesdjup för utbildning till gymnasielärare. Högskolan i Halmstad menar också att examensarbetet bör förläggas till det allmänna utbildningsområdet och omfatta minst 10 poäng på C-nivån. Högskolan anser att det allmänna utbildningsområdets innehållsliga del inte har bearbetats tillräckligt. *Teaterhögskolan* anser att det allmänna utbildningsområdet är alltför omfattande och vill frigöra tid för studier i specialpedagogik eller fördjupningsstudier. *Musikhögskolan i Ingesund*

betonar att det är viktigt att den musikaliska ämneskompetens som finns i dag bevaras och föreslår att det allmänna utbildningsområdet infogas i en musiklärarexamen om minst 180 poäng.

Bland de kommuner som har yttrat sig över förslaget till lärarutbildningens struktur är ett antal uttalat positiva till detsamma medan ett litet fåtal tar helt avstånd från förslaget. Flertalet kommuner är tveksamma till delar i strukturen. Ett stort antal kommuner har haft synpunkter på förslaget till den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. *Enköpings, Falu, Härnösands och Kristinehamns kommuner* anser att innehåll och omfattning av den verksamhetsförlagda delen kan vidgas. det allmänna utbildningsområdet. *Uppsala kommun* framför att mera än 10 poäng skall vara verksamhetsförlagda. *Söderhamns kommun* önskar en större andel av den verksamhetsförlagda delen inom det allmänna utbildningsområdet. *Lindesbergs, Kalmar och Täby kommuner* pekar på behovet av kontakt mellan högskola och skola för den verksamhetsförlagda delen. *Ljungby och Eksjö kommuner* pekar på högskolans ansvar för att den verksamhetsförlagda delen av utbildningen blir tillgänglig för samtliga kommuner. *Borgholms kommun* anser att den verksamhetsförlagda delen av utbildningen bör genomföras i arbetslag. *Borås, Lindesbergs och Växjö kommuner* pekar på moment som de befarar skall falla ur utbildningen t.ex. vuxenpedagogik. *Jönköpings och Kalmar kommuner* önskar se vuxenpedagogik som en specialisering. *Växjö kommun* önskar genomföra folkhögskolläraryrket som en del av den gemensamma lärarutbildningen. *Falu kommun* pekar på vikten av att några högskolor får uppdraget att utbilda modersmållärare (f.d. hemspråkslärare). *Tierps kommun* önskar ge modersmållärare en andra inriktning för dessa lärares integrering i skolan. *Gävle kommun* är positiv till den föreslagna strukturen trots att kommunen anser att den är komplicerad och spretig. *Jönköpings kommun* konstaterar att den flexibla strukturen ställer stora krav på kommunerna att planera sin rekrytering. *Härnösands, Hässleholms och Tierps kommuner* förutsätter att ettämneslärare inte utbildas. Ett antal kommuner tar avstånd från förslaget till struktur; *Stockholms kommun* samt *Sollentuna och Täby kommuner* är kritiska till att en enda lärarexamen föreslås täcka skolans behov. Flera kommuner; *Gävle, Nybro, Sollentuna, Stockholm och Torsby* anser att det allmänna utbildningsområdet bör minskas. *Orsa kommun* anser att kommittén alltför detaljerat styr lärarutbildningen och riskerar att "låsa in" detsamma till hinder för utveckling inom högskolan. *Skellefteå och Storums kommuner* pekar på vikten av att strukturen tillgodoser behovet av lärare i glesbygden.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen anser att en samlad lärarexamen ger en stor flexibilitet att utbilda lärare med ett flertal olika inriktningar och kompetensprofiler. De nuvarande åtta lärarexamina som bör ersättas är: barn- och ungdomspedagogisk examen, bild-, grundskol-, gymnasie-, hushålls-, idrotts-, musik- och slöjdlärarexamen.

Den genomgripande förändringen av förskolan, skolan och vuxenutbildningen under 1990-talet, som bland annat inneburit ökad målstyrning och decentralisering av verksamheten ställer höga krav på den nya lärarutbildningen. De blivande lärarna skall arbeta i en skola där

samarbete och samplanering mellan olika lärarkategorier är naturliga arbetsformer. De skall också samarbeta med elever och föräldrar. De skall förutom egna goda ämneskunskaper också ha goda kunskaper i läroplansteori, ha kunskaper om hur man organiserar lärprocesser samt ha förmåga att analysera den lokala verksamheten ur ett organisationsperspektiv. Därför anser regeringen att en viss övergripande struktur bör gälla för alla lärarutbildningar. Inom den givna strukturen finns dock utrymme för studenterna och högskolorna att själva forma utbildningens uppläggning och innehåll. Den av regeringen förordade strukturen förutsätter att lärarutbildningens uppläggning och innehåll relateras till studenternas framtida yrkesutövning. Det är också av stor vikt att de olika utbildningsområdena utgör en väl sammanhållen helhet för studenterna. Regeringen föreslår att det vid varje lärosäte med lärarutbildning skall finnas ett särskilt organ med ett samlat ansvar för lärarutbildning m.m. så att den blir en väl sammanhållen utbildning av hög kvalitet. Regeringen återkommer till detta i kapitel 8.

Regeringen föreslår att också resurserna till den nya lärarutbildningen skall öka inom ramen för utgiftsområde 16. I kap 13 redogör regeringen för dessa resursers disposition.

Lärarutbildningens struktur

Lärarutbildningens uppdrag är att den skall vara såväl högskoleutbildning som yrkesutbildning och vara ett av statens medel för att uppnå målen för förskola, skola och vuxenutbildning. Som en följd av detta ställs krav på att lärarutbildningen skall vila på vetenskaplig grund och att den skall förbereda studenterna för kommande yrkesutövning och för forskning. För att kunna uppfylla kravet på att vara ett medel statens för styrning måste lärarutbildningen ge blivande lärare sådana kunskaper och färdigheter som gör det möjligt för dem att genomföra samhällsuppdraget.

En ny lärarutbildning bör utgöras av tre väl integrerade utbildningsområden: allmänt utbildningsområde om 60 poäng, inriktning(ar) om minst 40 poäng och specialisering(ar) om minst 20 poäng. Den föreslagna strukturen innebär att studenten får en stor frihet att, utifrån det enskilda lärosätets förutsättningar forma sin utbildnings uppläggning och innehåll. Lärarutbildningens nya struktur ger möjlighet att utbilda en lärarkår som har stora gemensamma yrkeskunskaper – och kompetenser – men samtidigt innehåller stor individuell variation genom sammansättningen av inriktningar och specialisering(ar). Studenterna får genom val av inriktning och specialisering ta ansvar för den egna yrkesutbildningens profilering och på ett tidigt stadium utforma sin egen kompetens som lärare.

Lärarutbildningen skall i likhet med all annan högskoleutbildning vila på vetenskaplig grund. Kopplingen mellan vetenskap och grundutbildning bör förstärkas och förtydligas på lärarutbildningens område. För att ge den nya lärarutbildningen en gedigen vetenskaplig bas är det av stor vikt att forskningen inom lärarutbildningsområdet stärks. Detta gäller all utbildningsvetenskaplig forskning, såväl den som avser generella frågor om lärares yrkeskunskap som den ämnesdidaktiska forskningen. Dessa forskningsinriktningar är värdefulla såväl för den verksamma lärarens kompetens som för skolans utveckling.

Läroutbildningen bör förankras i praktiska erfarenheter av undervisning och lärande. Den på vetenskap grundade kunskapen skall ges utrymme att möta den beprövade erfarenheten. Mötet mellan dessa två perspektiv möjliggör en ökad kvalitet i läroutbildningen där lärostudenterna ges möjlighet att möta olika kunskapstraditioner och erfarenheter.

För att läroutbildningen i större utsträckning än i dag skall ge studenterna möjligheter att stärka både sina ämneskunskaper och sina lärospecifika yrkeskunskaper krävs att de tre utbildningsområdena förstärker varandra genom att de integreras. En väl sammanhållen utbildning ger också en växelverkan mellan de högskoleförlagda och de verksamhetsförlagda delarna.

De blivande lärarna tillägnar sig yrkeskunskap genom studier i skilda ämnen. Detta är en grundförutsättning för yrkesutövningen. Yrkeskunskapen förutsätter dessutom att lärarna är medvetna om vilka grundläggande värden som skall främjas samt hur dessa värden skall förankras. Inom ramen för värdegrundsfrågorna har integrations- och mångfaldsfrågorna en naturlig plats i läroutbildningens samtliga utbildningsområden. Lärare skall förbereda barn och elever för ett liv i ett demokratiskt, jämställt och mångkulturellt samhälle.

I yrkeskunskapen ingår även att kunna samarbeta samt att skapa förutsättningar för lärande hos alla elever oavsett ålder. Läroryket ställer även krav på goda kunskaper om och insikter i skollagens tillämpning, läroplan och kursplaner samt hur den pedagogiska verksamheten styrs via både regler och ideologier. Den decentraliserade skolan har medfört ett ökat behov av att lärare kan utforma lokala arbetsplaner, tolka och precisera läroplansmål samt analysera verksamheten ur ett organisationsperspektiv.

Regeringen anser att de uttalade krav som ställs på lärarnas arbete medför att det är viktigt att läroutbildningen har en tydlig yrkesinriktning. Utbildningen bör förbereda lärostudenterna för arbete utifrån de skiftande förutsättningar som finns hos barn och elever. En möjlighet till detta är att studenterna arbetar i olika miljöer för lärande.

"Konsten att undervisa" inrymmer allt det som lärare gör för att skapa så goda betingelser som möjligt för att främja barns och elevers möjligheter att tillägna sig kunskaper. Lärare förväntas ha både teoretiska och praktiska kunskaper och därför behövs en växelverkan i läroutbildningen mellan dessa inslag. Denna växelverkan kan nås genom att utbildningens teoristudier tar sin utgångspunkt i den beprövade erfarenheten samtidigt som den verksamhetsförlagda utbildningen förankras i teori och forskning. Därför anser regeringen att det är av stor vikt att delar av utbildningen är verksamhetsförlagd. Enbart goda ämneskunskaper är ingen garanti för att en lärare skall kunna skapa goda betingelser för lärande. Studenterna måste i sin utbildning ges utrymme att aktivt reflektera över kunskapssyn, kunskapsinnehåll och kunskapsurval satt i relation till hur barn och elever lär sig. Delar av dessa studier bör genomföras i den praktiska undervisningsmiljön. För att de skall bli så effektiva och givande som möjligt bör de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen utvecklas i samarbete mellan lärosätena och skolväsendet. Samarbetet kan exempelvis ske i partnerskolor, något som redan har påbörjats vid några universitet och högskolor.

Regeringens förslag innebär att lärarexamen uppnås efter minst 120 poäng för lärare i karaktärsämne med inriktning mot gymnasieskolans program med yrkesämnena. För övriga inriktningar krävs mellan 140 och 220 poäng. Den nya lärarexamen omfattar således en utbildning om minst 120 poäng och ger grundläggande behörighet för tillträde till forskarutbildning enligt 9 kap. 4 § högskoleförordningen (1993:100). Utöver grundläggande behörighet kan särskild behörighet föreskrivas av fakultetsnämnden enligt 9 kap. 5 § högskoleförordningen. Ett vanligt krav är att den sökande har minst 60 poäng i det ämne forskarutbildningen avser. Andra krav baseras på genomgången utbildning t.ex. civilingenjörsutbildningen. Studier om 60 poäng inom det allmänna utbildningsområdet tillsammans med ämnesstudier bör kunna utgöra en god grund för forskarstudier inom det utbildningsvetenskapliga området.

Ett allmänt utbildningsområde

Av kritiken mot de befintliga lärarutbildningarna framgår att studenterna inte ser ett klart samband mellan sina studier och sin framtida yrkesroll. Denna kritik riktar sig såväl mot den tidigare praktisk-pedagogiska utbildningen som mot den ämnesteoritiska. Det är i detta sammanhang som det allmänna utbildningsområdet är av avgörande betydelse.

Det allmänna utbildningsområdet bör omfatta 60 poäng, varav minst 10 poäng bör vara verksamhetsförlagda. Utbildningsområdet bör omfatta både för yrket centrala kunskapsområden och tvärvetenskapliga ämnesstudier.

Ett av de centrala kunskapsområdena rör frågor om lärande, undervisning och specialpedagogik. Ett annat kunskapsområde behandlar frågor om socialisation, kulturfrågor och samhälle. Det kan gälla hur man arbetar för att barns och elevers känsla för demokrati, samhörighet och solidaritet utvecklas. Lärarstudenten måste därför förvärva kunskaper om barns och elevers livssituation och uppväxtvillkor och om vuxna studerandes livsvillkor. Ytterligare ett centralt kunskapsområde sätter frågor om yrkesverksamhetens samhällsuppdrag, demokrati och värdegrund i fokus. Det innebär att lärarstudenterna måste analysera de grundläggande värderingarna ifråga om demokrati, etik, moral, jämställdhet och jämlikhet som samhället vilar på. Det berör såväl relationer mellan människor som människors förhållande till miljö och andra livsformer. Kunskapsområdena kan bl.a. belysas genom att internationella deklamationer och överenskommelser behandlas och beaktas i utbildningen, som t.ex. FN:s deklamation om de mänskliga rättigheterna, FN:s barnkonvention, FN:s standardregler gällande människor med funktionshinder, Salamancadeklamationen, som omfattar principer, inriktningar och praxis vid undervisning av elever med behov av särskilt stöd och RIO-deklamationens överenskommelser om länders åtagande i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling; miljöskydd, bevarande av naturresurser och biologisk mångfald. Kunskaper om de ekologiska betingelserna för liv på jorden och baskunskaper i miljöarbete och bevarande av den biologiska mångfalden skall ingå i all lärarutbildning.

De tvärvetenskapliga ämnesstudierna skall uppmärksamma olika sätt att organisera och tillägna sig kunskap och samtidigt bidra till studenternas ämneskunskap. Uppläggning och innehåll skall befrämja den blivande lärarens förutsättningar att möta alla elever. Inslaget skall öka studenternas förståelse för när det ämnesövergripande arbetssättet är meningsfullt i jämförelse med ämnesvisa studier. Målet är att förbereda de blivande lärarna för att i skolsituationen samarbeta med lärare med olika inriktningar och specialiseringar för att bättre möta elevernas olika erfarenheter, frågor och problem. Studierna kan orienteras mot att visa hur kunskap kan användas som verktyg för att lösa vardagliga problem. Studenterna skall också få erfarenhet av hur kunskap kan organiseras på olika sätt.

Den verksamhetsförlagda delen inom det allmänna utbildningsområdet innebär en möjlighet till lärande i arbetet och ger studenterna tillfälle att dels utveckla yrkeskunskaperna, dels öva förmågan till reflektion. Under den verksamhetsförlagda delen bör bl.a. sådan förtrogenhetskunskap som samtal med barn, elever och föräldrar samt arbete i arbetslag ingå. Förtrogenhetskunskap erhålls genom erfarenhet från många olika situationer, vilket gör att man kan göra relevanta bedömningar i nya situationer. Av avgörande betydelse för den verksamhetsförlagda delens kvalitet är att de enskilda skolor, dit de verksamhetsförlagda delarna förläggs, knyts till högskolorna som samarbetspartner.

Det allmänna utbildningsområdet bör organiseras så att studenter med olika inriktningar och specialiseringar möts i utbildningen och det bör fördelas över en längre period av lärarutbildningen. Med denna uppläggning ökar möjligheterna för ett naturligt samarbete mellan lärare med olika kompetens i den framtida yrkesutövningen.

Ett utbildningsområde med inriktningar

Som en del av lärarutbildningens struktur ingår ett utbildningsområde med inriktningar. Inriktningarna bör omfatta minst 40 poäng, varav minst 10 poäng bör vara verksamhetsförlagda.

Inriktningarna ger studenterna en stor möjlighet att själva profilera sin utbildning. Inriktningar kan utgöras av mer traditionella ämnen t.ex. engelska, matematik o.s.v., men också av andra för lärarutbildningen relevanta ämnen. Dessa kan vara kurser som hittills inte ingått i lärarutbildningen såsom exempelvis miljökunskap, idéhistoria samt barn- och ungdomskunskap. Även tvärvetenskapliga studier kan utgöra inriktningar, exempelvis multietniska studier och u-landstudier liksom tematiska kunskapsområden som miljö och överlevnad. De kompetensområden som är unika för läraryrket, såsom läs- och skrivinlärning, bör också kunna utgöra särskilda inriktningar.

Inom respektive inriktning bör frågor som rör ämnesinnehållet stå i fokus men även betingelserna för hur lärande sker hos barn och elever inom respektive ämnesområde studeras. Det är därför angeläget med en utökning av ämnesdidaktiken och att ämnets struktur görs relevant för läraryrket.

De verksamhetsförlagda delarna av inriktningarna bör framför allt behandla de delar av ämnes- eller ämnesområdesstudierna som fördjupar

kunskaperna om betingelserna för lärande. Inriktningarna om minst 40 poäng bör också kunna erbjudas som kompetensutveckling för redan yrkesverksamma lärare.

Ett utbildningsområde med specialiseringar

Som en tredje del i lärarutbildningens struktur ingår specialiseringar som bör omfatta minst 20 poäng. En sådan specialisering kan utgöras av fördjupning så som ämnesfördjupning av en inriktning eller en fristående breddning exempelvis via högskoleämnena som idé- och lärdoms historia, sociologi osv. Vidare kan specialiseringen fokuseras, på olika åldersgrupper. Det kan vara vuxenpedagogik men även på ett kunskapsområde som inte ryms inom ett ämne, t.ex. integration förskola - skola, sex och samlevnad, internationalisering eller Alkohol-Narkotika-Tobak.

Specialiseringarna gör det möjligt för studenterna att ytterligare profilera sin lärarkompetens. Specialiseringskurser om minst 20 poäng bör också kunna erbjudas som kompetensutveckling för redan yrkesverksamma lärare.

Examensarbete

I lärarutbildningen bör ingå ett examensarbete där studenten skall visa att han eller hon kan använda sig av vetenskapliga metoder och teorier. Examensarbetet bör omfatta 10 poäng och bör i första hand utgöra en del av inriktningen eller specialiseringen, men kan även vara en del av det allmänna utbildningsområdet.

Examensarbetet utgör en viktig del i utvecklingen av ett vetenskapligt förhållningssätt och det skall få studenten att fördjupa sina kunskaper. Lärarutbildningen skall ge studenten kunskap om och insikt i olika forskningsmetoder och forskningsetik. Examensarbetet bidrar till att studenten praktiskt får tillämpa forskningsmetodik och blir därmed en förberedelse för en eventuell forskarutbildning.

Även för de studenter som inte avser att fortsätta med en forskarutbildning är det av stor vikt att ha getts möjlighet att självständigt arbeta med olika forskningsmetoder. Inte minst är det viktigt som en förberedelse för att aktivt kunna delta i förskolans, skolans och vuxenutbildningens utvecklingsarbete.

Utgångspunkter för en kommande examensbeskrivning

Det bör även framdeles ankomma på regeringen att närmare utforma examensbeskrivningen. Redan här finns det dock skäl att relativt noggrant ange de utgångspunkter som regeringen anser att lägga till grund för det kommande arbetet.

För att erhålla lärarexamen skall studenten ha en samlad kompetens så att han eller hon kan förverkliga förskolans, förskoleklassens, skolans, fritidshemmets och vuxenutbildningens mål och riktlinjer samt medverka i utvecklingen av respektive verksamhet enligt gällande styrdokument. Vidare skall studenten äga sådan kompetens att han eller hon kan:

- omsätta goda och relevanta kunskaper i ämnen/ämnesområden så att alla elever lär och utvecklas,
- organisera begrepp, principer och information i omvärlden för att möjliggöra kunskapsbildning inom de ämnen/ämnesområden utbildningen avser,
- förmedla och förankra samhällets och demokratins värdegrund,
- inse betydelsen av könsskillnader för organisering av undervisningssituationen och presentation av ämnesstoffet,
- skapa betingelser för att åstadkomma utveckling och lärande hos alla elever,
- leda och samarbeta med elever så att de får stöd i sin utveckling utifrån sina behov och möjligheter,
- bedöma och värdera elevers utveckling och lärande samt informera och samarbeta med föräldrar eller vårdnadshavare,
- orientera sig om, analysera och ta ställning till allmänmänskliga frågor, ekologiska livsbetingelser och förändringar i omvärlden,
- självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och annan pedagogisk verksamhet samt delta i ledning av denna,
- använda IT-hjälpmiddel och ha kunskap om hur massmedia och IT kan användas för den pedagogiska utvecklingen,
- tillvarata och systematisera egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat som grund för professionell utveckling.

Härutöver gäller de mål som respektive högskola bestämmer.

Lärarexamen skall uppnås efter fullgjorda kursfordringar om minst 120, 140, 160 eller 180 poäng. Utbildningen skall omfatta 60 poäng som behandlar frågor om lärande, socialisation, värdegrund och yrkesverksamhetens samhällsuppdrag samt för läraryrket centrala, tvärvetenskapliga ämnesstudier. Därutöver skall utbildningen omfatta minst en inriktning om minst 40 poäng samt specialisering om minst 20 poäng. För undervisning och annan pedagogisk verksamhet i:

- förskola, förskoleklass, grundskolans tidigare år och fritidshem samt för undervisning i modersmål krävs minst 140 poäng,
- grundskolans senare år och i gymnasial utbildning (ej karaktärsämnen i gymnasieskolans program med yrkesämnen krävs minst 180 poäng inkluderade en respektive två fördjupning(ar) till minst 60 poäng i relevant(a) ämnesområde(n),
- karaktärsämnen i gymnasieskolans program med yrkesämnen krävs 120 poäng. I stället för inriktning och specialisering krävs omfattande yrkeserfarenhet samt en relevant yrkesinriktad högskoleutbildning om minst 60 poäng eller motsvarande utbildning.

För undervisning i svenska respektive samhällskunskap i grundskolans senare år krävs minst 60 poäng och i gymnasial utbildning minst 80 poäng i ämnesområden som är relevanta för ämnet svenska respektive samhällskunskap. För undervisning i modersmål krävs inriktning om minst 60 poäng i relevant ämnesområde.

Av det allmänna utbildningsområdet skall minst 10 poäng vara verksamhetsförlagda. Minst 10 poäng per inriktning skall likaså vara verksamhetsförlagda.

För att erhålla en lärarexamen skall studenten ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete) om 10 poäng. I detta skall studenten ha relaterat sina kunskaper om de kommande arbetsuppgifterna till de vetenskapliga teorier studenten blivit förtrogen med under utbildningen. I examensbeviset skall anges vilka inriktningar och specialiseringar som studenten har fullgjort.

Som framgår föreslår regeringen att dagens barn- och ungdomspedagogiska examen med omfattningen 120 poäng skall ersättas av en lärarexamen med omfattningen 140 poäng. Utökningen av utbildningen skall ses mot bakgrund av de nya krav som ställs på förskolan och fritidshemmet. Förskolan är numera också en utbildningspolitisk angelägenhet med fokus på både barns omsorg och lärande. Förskolans uppdrag bygger på en läroplan. Förskoleklass har införts som en frivillig skolform och förskollärare och fritidspedagoger har fått möjlighet att undervisa i skolan. Grundskolans läroplan, Lpo94, har anpassats till att också omfatta förskoleklass och fritidshem. De som skall arbeta inom förskolan och förskoleklass eller i fritidshem skall ha möjlighet att som andra lärare fördjupa sig inom ett ämne eller ämnesområde, t.ex. barn- och ungdomspsykologi, teknik, bild, sociologi eller svenska. Härigenom underlättas en fortsatt samverkan mellan förskola, förskoleklass, skola och fritidshem.

Alternativa vägar till läraryrket

Regeringen finner det också angeläget att det finns alternativa vägar till läraryrket. Det bör därför vara möjligt för studenter som läst kurser som motsvarar lärarutbildningens inriktningar och specialiseringar att läsa det allmänna utbildningsområdet som en fristående utbildning. Detta ger dels de studenter som från början har haft andra motiv för sina studier, dels de som har annan yrkeserfarenhet, möjligheten att erhålla lärarexamen. Även studenter som vill kombinera kurser, utan att för den skull binda sig vid ett program, finner på detta sätt en alternativ studieväg till lärarexamen.

5.2 Specifika ämnes- och kompetensprofiler

Enligt regeringens uppfattning tillgodoser den föreslagna strukturen för den nya lärarutbildningen tillsammans med beskrivningen för en lärarexamen inom intervallet 120 – 220 poäng skolans befintliga behov av lärare med olika ämnes- och kompetensprofiler. Den föreslagna uppläggningsen av lärarutbildningen ger också möjlighet att snabbt tillgodose nya behov.

Inom huvudstrukturen för lärarexamen bör kombinationen svenska och samhällskunskap med inriktning mot undervisning i grundskolans senare år och i gymnasial utbildning omfatta 60 respektive 80 poäng. Skulle studenten kombinera dessa båda inriktningar för undervisning i gymnasieskolan innebär det sammanlagt 220 poäng för en lärarexamen.

För modersmåls lärare (f.d. hemspråkslärare) instämmer regeringen i kommitténs förslag om en utbildning som förutom det allmänna utbildningsområdet omfattar en inriktning mot undervisning i modersmål

om 60 poäng samt en specialisering om 20 poäng. Modersmåsläraren skall behärska både modersmålet och svenska i tal och skrift samt vara väl förtrogen med faktorer som påverkar den tvåspråkiga utvecklingen hos barn och ungdomar. Regeringen avser att återkomma i fråga om uppdrag till några lärosäten om att erbjuda denna kompetensprofil inom lärarutbildningen.

Mot bakgrund av den diskussion som förts om teckenspråklärare vill regeringen peka på hur utbildning till lärare i teckenspråk för hörande ryms inom den i detta avsnitt föreslagna strukturen för lärarutbildningen. Regeringen ser positivt på att Göteborgs universitet och Malmö högskola är i färd med att starta lärarutbildningar i teckenspråk. För att säkerställa ett utbud av teckenspråksutbildning i högskolan avser Utbildningsdepartementet att pröva frågan hurvida särskilda uppdrag till ett antal lärosäten att anordna sådan utbildning behövs. I kap 10 Särskilda frågor – specialpedagogisk utbildning behandlas frågan om utbildning av teckenspråkiga lärare för döva och hörselskadade barn och ungdomar.

Frågor om ettämneslärarutbildningar har bl.a. berört ämnesdjupet i den nuvarande musikleklarutbildningen samt ämnesomfattningen i de nuvarande slöjd- och hemkunskapslärarutbildningarna. Regeringen anser att det är förenligt med den föreslagna nya strukturen för lärarutbildningen att den rymmer ettämneslärarutbildning. Regeringen vill dock framhålla att de skäl som kommittén och flera remissinstanser framfört om en s.k. anställningsbarhet, i synnerhet i mindre skolor och kommuner, är giltiga. De skall dock inte förhindra att en djup och/eller smal utbildning ges när så erfordras med hänsyn till den undervisning som utbildningen syftar till.

I kommitténs uppdrag ingick att behandla den kompetensprofil som omfattas av den tidigare studie- och yrkesvägledarexamen. Mot bakgrund av att en utredning om vägledning, aviserad i budgetpropositionen 2000 har tillsatts, har frågan om utbildning för vägledare lämnats över till utredningen om Vägledning i skolväsendet (dir 1999:107). Av direktiven framgår att utredaren mot bakgrund av sitt kommande förslag skall lämna förslag avseende utbildningen av vägledare. Detta uppdrag skall vara slutfört senast den 15 december 2000. Därefter avser regeringen att återkomma i denna fråga.

Kommittén skulle enligt direktiven analysera vilka krav som skall ställas på lärarutbildningen för att den skall tillgodose behovet av vuxenpedagogik. Den skulle även överväga en särskild vuxenpedagogisk examen. Kommittén har pekat på den möjlighet den nya examensstrukturen ger och anser därför att behovet av vuxenpedagogik väl kan tillgodoses inom ramen för lärarutbildningen och att det därför inte föreligger något skäl att inrätta en särskild vuxenpedagogisk examen. Kommittén föreslår att för de studenter som avser att undervisa vuxna skall det finnas särskilda specialiseringar som avser undervisning av vuxna. Regeringen instämmer i kommitténs förslag och utgår från att utbildning av detta slag kommer att anordnas. Regeringen anser även, i likhet med kommittén, att vuxenpedagogik bör kunna ingå i det allmänna utbildningsområdet.

Regeringens bedömning: Yrkesämnen bör ingå i den nya lärarexamen inom utbildningsområdena med inriktning och specialisering. För lärare i karaktärsämnen i gymnasieskolans program med yrkesämnen bör lärarexamen kunna uppnås också med en för yrkesområdet relevant högskoleutbildning om minst 60 poäng eller någon annan motsvarande utbildning tillsammans med omfattande relevant yrkeserfarenhet samt det allmänna utbildningsområdet.

Kommitténs förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna är positiva till kommitténs förslag. *Statens skolverk, Kommittén för kvalificerad yrkesutbildning, Kristianstads, Linköpings, Skövde kommuner och Landsorganisationen (LO)* är positiva till att kvalificerade yrkesinriktade utbildningar (KY) skall kunna tillgodoräknas för tillträde till lärarutbildning. *Falkenbergs* och *Katrineholms* kommuner menar att kravet på baskunskaper och ämnesteoretiska kunskaper är nödvändiga för att en lärare i ett yrkesämne skall kunna ingå i ett arbetslag och själv kunna integrera valda delar av kärnämnen i samarbete med andra lärare. Ett antal kommuner såsom *Eskilstuna, Ljungby och Partille* är tveksamma till "akademiseringen" av yrkeslärarutbildningen och tror att det kommer att försvåra rekryteringen till lärarutbildning för lärare i yrkesämnen.

Universiteten och högskolorna stöder förslagen om att eftergymnasiala studier motsvarande 60 poäng samt att lärare i yrkesämnen studerar det allmänna utbildningsområdet. *Lärarhögskolan i Stockholm* avvisar förslaget att kvalificerade yrkesinriktade utbildningar (KY) generellt skall kunna tillgodoräknas som högskolepoäng. *Sveriges Förenade Studentkårer och Lärarhögskolans studentkår i Stockholm* betonar att KY-utbildning inte är högskoleutbildning.

Uppsala universitet anser att universitet och högskolor har resurser för att ge den ämnesteoretiska utbildning som föreslås. Både *Läraryförbundet* och *Lärarnas Riksförbund* menar att det är nödvändigt att högskolan utvecklar relevanta utbildningar för flera av gymnasieskolans program med yrkesämnen.

Flera remissinstanser bl.a. *Kunskapslyftskommittén, LO och Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* anser att instrument för validering av gedigen yrkeserfarenhet måste skapas.

Svenska arbetsgivarförbundet (SAF) anser att den föreslagna yrkeslärarutbildningen kommer att leda till stora rekryteringsproblem. SAF förordar att yrkesverksamma anställs på en skola och tillsammans med skolledningen utarbetar en individuell utvecklingsplan.

Skälen för regeringens bedömning

Arbetet som lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen har förändrats påtagligt under senare år, kanske mer än för andra lärarkategorier. Det hänger dels samman med det nya styrsystemet och nya måldokument för skolan, dels de stora förändringarna i arbetslivet. Den treåriga programindelade gymnasieskolan infördes successivt med start läsåret 1992/93 för att vara fullt genomförd läsåret 1994/95. Det är viktigt att yrkeslärarnas kompetens utvecklas i samma riktning som arbetslivet, vilket innebär ett ökat behov av teoretiska kompetenser - både allmänteoretiska och mer yrkesspecifika.

Examensbeskrivningen för gymnasielärarexamen i dåvarande bilagan 3 till högskoleförordningen (1993:100) ändrades år 1996 (1996:913) som en följd av förslag i utredningen Hög Ribban - Lärarkompetens för yrkesutbildning (SOU 1994:101). Krav ställdes förutom på praktisk pedagogisk utbildning om 40 poäng även på relevant yrkesinriktad högskoleutbildning om minst 60 poäng för undervisning i ett karaktärsämne i gymnasieskolans program med yrkesämnen. Förändringen av yrkesutbildningen i gymnasieskolan under 1990-talet i riktning mot breda programområden har inneburit ökade inslag av allmänna ämnen - kärnämnen, nya kursplaner med nytt innehåll i gamla ämnen och uppdelning av stora yrkesämnen - karaktärsämnen i flera delämnen. De nya förutsättningarna innebär behov av lärare med bred kompetens som har goda yrkeskunskaper, kan samarbeta med företrädare för arbetslivet och vara ledare för arbetet i gymnasieskolans program med yrkesämnen. Dessa lärare förutsätts samarbeta i lärarlaget kring de kärn- och karaktärsämnen som ingår i gymnasieskolans program med yrkesämnen.

Förändringarna ställer krav på att lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen också har goda kunskaper i kärnämnen såsom svenska, engelska och samhällskunskap samt i vissa fall även i matematik. Den snabba tekniska utvecklingen och utvecklingen i arbetslivet innebär att lärarna också måste ha goda teoretiska kunskaper inom yrkesområdet. Ett nära samarbete med arbetslivet är nödvändigt för att bedriva en undervisning som motsvarar de krav som arbetslivet ställer, för att erhålla arbetsplatsförlagd utbildning för elever samt för återkommande kompetensutveckling i yrket.

Krav på kunskaper

Lärarna i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen får sin trovärdighet genom ett genuint kunnande inom ett yrkesområde. Ett antal års relevant och varierad yrkeserfarenhet bör utgöra bas för det framtida arbetet som lärare. Regeringen utgår från att läraren har en grundläggande utbildning inom yrkesområdet, från lägst gymnasienivå. Utbildningen bör därutöver innehålla en högskoleutbildning om minst 60 poäng eller motsvarande i relevanta yrkesämnen. Enligt regeringens mening bör lägre krav inte ställas med hänsyn till de kvalifikationskrav som gäller i arbetslivet. Till ovanstående kommer krav på godkända studier inom det allmänna utbildningsområdet.

Det råder brist på lärare till gymnasieskolans program med yrkesämnen. Genomsnittsåldern för de verksamma lärarna är dessutom hög. Få söker till lärarutbildningarna med denna inriktning och ett alldeles för litet antal lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen examineras varje år.

Läroverstyrelsens utredning redovisar att det föreligger en stor eller mycket stor risk för lärarbrist inom många yrkessektorer. Detta gäller framför allt de industriella och merkantilt inriktade programmen. Det har också visat sig svårt att rekrytera lärarstudenter till det tekniskt - industriella området.

För vissa av gymnasieskolans program med yrkesämnen såsom omvårdnadsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet finns högskoleutbildningar som utgör en god grund för fortsatta studier till lärare, t.ex. utbildningar till sjuksköterska, eller barn- och fritidspedagog. För andra utbildningar såsom det estetiska programmet eller medieprogrammet i gymnasieskolan finns eftergymnasiala konstnärliga utbildningar, som skulle kunna utgöra grund för en utbildning till lärare inom detta yrkesområde. Högskoleingenjörsutbildningen finns med ett stort antal inriktningar. Det finns relevanta inriktningar för blivande lärare inom alla gymnasieprogram med tekniskt inriktade yrkesämnen. Högskoleingenjörsutbildningen omfattar minst 80 poäng.

Yrkesteknisk högskoleutbildning om 60 poäng anordnas inom vissa yrkessektorer på ett 20-tal platser i landet. Dessa utbildningsplatser utnyttjas i dag i begränsad omfattning. Det är vidare angeläget att den kvalificerade yrkesutbildningen, KY, som präglas av en stark arbetslivsanknytning och som ger den högre fackkompetens som eftersträvas kan utgöra en grund för en lärarexamen i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen.

Lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen bör, liksom lärare i övrigt, tillägna sig de kunskaper som omfattas av det allmänna utbildningsområdet som regeringen föreslagit i avsnitt 5 - En ny lärarutbildning. Det är viktigt att alla lärare kan delta i den egna skolans diskussioner på lika villkor med en gemensam referensram och ett gemensamt yrkesspråk.

Tillgodoräknande av yrkeserfarenhet m.m.

Som tidigare anförts är grunden för lärare i yrkesämnen att de besitter en kvalificerad och relevant yrkeserfarenhet. Det är viktigt att lärarna bygger sin utbildning på omfattande yrkeserfarenhet. Yrkeserfarenheten kan variera i längd beroende på yrkessektor. Regeringen är inte beredd att ange ett minsta antal år. Det ankommer på högskolan att värdera yrkeserfarenheterna.

Yrkeserfarenheten, tidigare lärarerfarenhet och erfarenhet av handledning av elever i arbetsförlagd utbildning ger, utöver ett reellt yrkeskunnande, kunskaper som bör värderas och tillgodoräknas både vid antagning till lärarutbildning och för erhållande av lärarexamen för att undervisa i karaktärsämnen i gymnasieskolans program med yrkesämnen.

Vissa remissinstanser anser att ett system med validering av gedigna yrkeserfarenheter bör skapas så att dessa kan jämföras med eftergymnasial utbildning. Regeringen har tillsatt en särskild utredare som bl.a. skall pröva behovet av ett nationellt system för validering av vuxnas kunskap och kompetens (U 99:3875V). Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 20 december 2000.

Regeringen vill understryka det önskvärda i att lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen kan kombinera ämnen, t.ex. ett karaktärsämne med ett kärn- eller annat karaktärsämne. För lärare i yrkesämnen kan det vara naturligt att kombinera med ämnen som teknik, matematik, naturvetenskapligt ämne eller psykologi.

Rekrytering och kompetensutveckling av lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen – samverkan med arbetslivet

Att kunna rekrytera välutbildade lärare är en mycket viktig fråga för utvecklingen av gymnasieskolans program med yrkesämnen och en förutsättning för att nå målsättningen med den nya gymnasieskolan. För detta har stat och kommuner ett gemensamt ansvar.

De som kommer att söka till utbildningen av lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen har ofta hunnit skaffa sig en annan social situation än de studenter som går direkt från gymnasieskolan till studier i högskolan. Detta måste lärosätena ta hänsyn till då de organiserar lärarutbildningen genom att ge möjlighet till studier på distans och deltid. Regeringen ser positivt på de olika försöksverksamheter som pågår vid de olika högskolor som utbildar lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen. Regeringen förutsätter att flexibla lösningar prövas vad gäller rekrytering och utbildning av lärare i karaktärsämnen för dessa program.

Det är viktigt att skapa flexibla studiemöjligheter för blivande lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans program med yrkesämnen så att de ekonomiskt sett kan genomföra utbildningen. Det är också viktigt att kommunen ger ekonomiskt stöd så att de blivande lärarna kan fullgöra sin utbildning. I skolans kontakt med företagen bör möjlighet finnas att intressera personer att undervisa i skolan inom sitt yrkesområde. Samarbete med arbetsförmedlingarna bör också användas för att finna personer som har en lämplig yrkesbakgrund och som kan intresseras för att undervisa och samarbeta med unga människor.

Olika möjligheter och kombinationer av utbildning och tjänstgöring för lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans yrkesprogram bör prövas. Utbildning, tjänstgöring som lärare och tjänstgöring i företag bör kunna varvas. Landstingsförbundet ser t.ex. gärna en utveckling som går mot att fler lärare på t.ex. vårdutbildningarna har kombinationstjänster, dvs. arbetar som sjuksköterska inom en specialitet parallellt med att undervisa inom specialområdet. Sådana kombinationstjänster bör vara möjliga även inom andra områden.

Lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans yrkesprogram måste kontinuerligt hålla sig à jour med utvecklingen inom sitt yrkesområde. För att åstadkomma bra lösningar avseende såväl rekrytering som utbildning och kompetensutveckling av lärare måste skola och högskola samverka

med arbetslivet. För lärare i karaktärsämnen för gymnasieskolans yrkesprogram bör en del av tiden för kompetensutveckling användas för yrkesstudier. Regionala utvecklingscentrum bör också ses som en naturlig part i diskussioner om utvecklingen av undervisningen på gymnasieskolans program med yrkesämnen och för kompetensutveckling av dessa lärare.

6 Lärares kompetensutveckling

Regeringens förslag: Varje kommun och landsting skall ansvara för att möjligheter till kompetensutveckling ges för den personal som har hand om utbildningen. Kommuner och landsting skall vinnlägga sig om en planering av personalens kompetensutveckling. Bestämmelserna i 2 kap. 7 § skollagen (1985:1100) skall ändras i enlighet härmed.

Regeringens bedömning: En plan för kompetensutvecklingen bör finnas i varje skola. Bestämmelserna om högst fem studiedagar i grundskoleförordningen (1994:1194) och gymnasieförordningen (1992:394) bör upphävas.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag och bedömningar

Remissinstanserna: Kommitténs förslag angående kompetensutveckling får i huvudsak stöd i svaren. Några instanser är tveksamma eller tar avstånd från vissa förslag. *Lunds universitet* är positiv till förslagen men avvisar tanken på att reservera särskilda utbildningsplatser för kompetensutveckling. *Stockholms universitet* är också positiv till förslagen och anser att lärares kompetensutveckling är en av de viktigaste delarna i tredje uppgiften. Även *Umeå universitet* är i princip positiv men menar att det bör finnas föreskrifter på kompetensutvecklingens område, variationerna mellan kommunerna är för stora. *Högskolan i Halmstad* tillstyrker förslagen men efterlyser nya och icke traditionella former för samverkan och kompetensutveckling. *Statens skolverk* menar att kompetensutveckling av verksamma lärare är en så stor och komplex fråga att den borde ha behandlats som ett specifikt område, inte bara som en del i betänkandet. *Statskontoret* anser att en kontinuerlig kompetensutveckling underlättas av ett system för finansiering och menar att den pågående diskussionen om utbildnings- och kompetenskonton kan komma att leda till öppningar. *Lärarnas riksförbund* och *Läraryrket* instämmer i förslagen. *Lärarnas riksförbund* och dess studerandeförening föreslår en modell med kompetensutvecklingskonton. Flera kommuner anser att statens styrning med utvecklingsmedel bör ske med god framförhållning och fokuseras på ett mycket begränsat antal områden över en längre tid för att få bra effekt. Flera remissinstanser lyfter fram betydelsen av regionala utvecklingscentrum i arbetet med skolutveckling och kompetensutveckling av lärare. Många remissinstanser, både högskolor och kommuner, betonar hur viktigt det är att högskolans utbud

för kompetensutveckling utformas av högskolor och kommuner i samverkan. Prop. 1999/2000:135

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Kompetensutveckling - ett vidgat begrepp

Förändringarna inom skola och vuxenutbildning vad gäller bl.a. ansvaret för utveckling av verksamheterna, ställer krav på nya kunskaper, nya arbetsformer och större samverkan mellan lärare och andra personalgrupper. Kompetensutveckling är ett led i utvecklingen av verksamheterna och att nå uppställda mål. Enligt nu gällande avtal på skolområdet från år 1995, avtal 2000, avses med kompetensutveckling "insatser som syftar till att utveckla lärares förmåga att skapa goda förutsättningar för elevernas lärande". Kompetensutveckling kan, förutom olika former av reguljär fortbildning, innefatta andra insatser som tjänar syftet, såsom gemensam reflektion och diskussion om undervisningen, barnens och elevernas inläring, pedagogisk utvärdering, handledning, auskultation vid kollegors undervisning, pedagogisk planering, litteraturstudier m.m. Begreppet kompetensutveckling är således enligt avtalet mycket brett.

Regeringen menar i likhet med Lärarutbildningskommittén att begreppet *kompetensutveckling* skall ersätta nuvarande formulering i skollagen om fortbildning. Kompetensutveckling är ett vidare begrepp än fortbildning, och rymmer såväl ämnesbreddning som ämnesfördjupning, metodutveckling, arbetslagsutveckling, forskning och utvecklingsarbete samt annan verksamhetsutveckling av betydelse för förskolan, skolan och vuxenutbildningen.

Med anledning av de nya formerna för och innehållet av kompetensutveckling på skolans område samt den reglering av kompetensutveckling som finns inom ramen för nuvarande avtal på lärarområdet, finns inte längre anledning att behålla nuvarande bestämmelser om högst fem studiedagar i grundskoleförordningen (1994:1194) och gymnasieförordningen (1992:394). Regeringen avser därför att upphäva bestämmelserna. Undervisningsfri tid för kompetensutveckling av lärare kan även fortsättningsvis avsättas under läsåret under förutsättning att eleverna får den undervisningstid de är garanterade enligt skollagen.

Kommunerna har enligt nuvarande formulering i 2 kap. 7 § skollagen ansvar för fortbildning av sin personal. Regeringen utvecklar sin syn på ansvarsfördelningen när det gäller kompetensutveckling av lärare i det följande.

Ansvarsfördelning

Krav på kontinuerlig utveckling av det pedagogiska arbetet och det generella behovet av förnyelse av kunskaper för både yrkesliv och samhällsliv har ökat betydelsen av kompetensutveckling för såväl arbetsgivare som arbetstagare. En förskola, skola och vuxenutbildning stadd i ständig utveckling förutsätter enligt regeringens mening att de som

verkar inom denna verksamhet utvecklar sin kompetens för att möta både nya krav och bidra till denna utveckling.

Läraren har ett personligt ansvar för sin egen kompetensutveckling. Kompetensutveckling är både en rättighet och en skyldighet. Var och en som arbetar har ansvar för att kunna reflektera över sitt arbete och vilka krav på kunskaper som olika situationer ställer. Lärare måste reflektera över sitt arbete och över vilka krav på kunskaper och kompetens som olika ämnen och kunskapsområden eller situationer i skolan ställer samt vara beredd att komplettera sin utbildning. Ämnesområden utvecklas och tillförs ny kunskap. En lärares kompetens är beroende av det sammanhang och den struktur i vilken läraren verkar. Barn och elever har behov av undervisning och stöd i nya former samtidigt som ny teknik och medier utvecklas.

Rektorer för skolan och vuxenutbildningen har enligt läroplanerna, Lpo 94 och Lpf 94, ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att den skall kunna utföra sina arbetsuppgifter professionellt. Ett viktigt arbete för rektor och andra verksamhetsansvariga är att hos personalen förankra målen för verksamheten och därmed göra syftet med kompetensutvecklingen tydligt.

Målen för verksamheten, uttryckta i den lokala arbetsplanen, bör ligga till grund för kompetensutvecklingen för såväl skolan och arbetslaget som för den enskilde läraren. Den årliga kvalitetsredovisning, som skolan skall upprätta som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av arbetsplanen, är ett viktigt underlag för beslut om kompetensutveckling. Rektor eller motsvarande chef bör ansvara för att det upprättas en särskild plan för kompetensutveckling av skolans och vuxenutbildningens personal. Planen bör återspegla de samlade individuella behoven av kompetensutveckling. I planen bör ingå dokumenterad uppföljning och utvärdering av mål och resultat i skolan

Varje kommun och landsting skall enligt gällande bestämmelser i skollagen (1985:1100) se till att fortbildning anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Utvärderingar visar att lärarnas möjligheter till kompetensutveckling varierar kraftigt mellan kommunerna. Regeringen finner detta oroande. Likvärdigheten i undervisningen riskerar att undergrävas om vissa lärare saknar kontinuerliga möjligheter att utveckla och komplettera sina kunskaper. Flera remissinstanser har också påtalat detta problem i sina remissvar.

Regeringen vill betona arbetsgivarnas ansvar för att skapa tidsmässiga och ekonomiska förutsättningar för att personalen skall kunna ta sin del av ansvaret för kompetensutvecklingen. Medel för kompetensutveckling ingick i beräkningsgrunderna för det tidigare sektorsbidraget till kommunerna. I samband med kommunaliseringen och den förändrade ansvarsfördelningen på skolområdet överfördes medel för lärarnas fortbildning till det som då kallades sektorsbidraget. Kommunerna har under senare år fått kraftigt ökade statsbidrag till skola, vård och omsorg och har därigenom enligt regeringens mening fått större möjligheter till nödvändiga insatser i fråga om bl.a. kompetensutveckling.

Kommittén har föreslagit att 2 kap. 7 § skollagen, som behandlar kommunernas och landstingens skyldigheter för fortbildning av lärare, skall få en mer tvingande lydelse. Regeringen anser att kommuner och

landsting i sin egenskap av arbetsgivare bör ta ansvar för att det upprättas planer för kompetensutveckling samt att en plan för kompetensutveckling bör finnas i varje skola.

Staten har ett övergripande ansvar att skapa förutsättningar för kompetensutveckling och ställa utbildning till förfogande.

Staten, liksom kommunerna, har ansvar för att följa upp och utvärdera mål och resultat samt ange tydliga mål för utveckling av verksamheterna. Kompetensutveckling av lärare är en del av statens styrning av skolväsendet för att uppnå målen för verksamheterna.

Staten kan också ställa särskilda medel till förfogande för insatser inom bristområden eller områden av andra slag där nationell uppföljning och utvärdering visat på behov av kompetensutveckling. Detta sker i dag främst genom medel som Statens skolverk disponerar.

Staten har även ansvar att följa upp och utvärdera huvudmännens kompetensutvecklande insatser. Staten bör följa upp vilka mål för fortbildningen som kommunerna satt upp, hur kompetensutveckling av skolans personal har omsatts i praktiken och vilken följsamhet kompetensutvecklingen haft på nationellt prioriterade områden.

Ett led i personalförsörjningen

Kompetensutveckling av personal är ett mycket viktigt led i personalförsörjningen. Variationer i årskullarnas storlek kan vara stora och lärarna bör genom t.ex. vidareutbildning kunna medverka till en viss utjämning av lärarbehovet för olika åldrar. Nyexaminerade lärare utgör en mycket liten del av det totala antalet lärare i förskolan, skolan och vuxenutbildningen. Den stora merparten av lärarna har en lärarutbildning som ligger några år tillbaka i tiden.

Omfattande pensionsavgångar förutses under de närmaste åren. För att underlätta personalförsörjningen och klara behovet av förnyelse i skolan och vuxenutbildningen kan kompetensutveckling ses som en möjlighet att tillföra den kompetens som behövs.

Regeringen anser, i likhet med kommittén, att utbildningsresurser inom lärarutbildningens inriktningar och specialiseringar bör kunna utnyttjas för kompetensutveckling av verksamma lärare. Flexibiliteten i den nya lärarutbildningen ger verksamma lärare möjligheter att delta i högskolans grundutbildning för kompetensutveckling. En lärare kan komplettera sin grundutbildning med en inriktning och därigenom vidga sin kompetens med ett nytt ämnesområde eller för att undervisa en ny ålderskategori av elever inom sitt tidigare ämnesområde. En lärare kan också fördjupa sitt ämneskunnande genom att studera en specialisering. Genom att utnyttja de möjligheter som lärarutbildningens föreslagna struktur ger bör arbetslagets lärarkompetens kunna utökas på ett flexibelt sätt.

Regeringen delar kommitténs mening att det är en fördel för både de studerande i grundutbildningen och för verksamma lärare om de kan mötas i gemensamma kurser, i samma möteslokaler eller genom virtuella möten. Båda grupperna kan utifrån sina erfarenheter och perspektiv bidra till en mer givande utbildning än vad som vore fallet om utbildningen ges enbart i en homogen grupp. Som tidigare anförts är det ett ansvar för både den enskilde läraren och arbetsgivaren att utnyttja denna möjlighet.

Regeringen vill, i likhet med många remissinstanser (*Umeå universitet, Mithögskolan, Skövde, Uppsala Falkenbergs m.fl. kommuner*) understryka vikten av att högskolans kurser och andra kompetensutvecklande insatser för lärare utvecklas i samverkan mellan universitet och högskolor samt kommuner.

Regeringen bör, som ett led i att använda kompetensutvecklingen av lärare som ett av statens styrinstrument, precisera vilka insatser för kompetensutveckling som regeringen anser är särskilt angelägna. Resultat från nationell uppföljning och utvärdering av skolan skall ligga till grund för signaler av detta slag från statens sida. I budgetpropositionen eller i den nationella utvecklingsplanen för förskolan, skolan och vuxenutbildningen kan regeringen ange angelägna områden för lärarnas kompetensutveckling. I budgetpropositionen eller i särskilda uppdrag har regeringen möjlighet att ge mer preciserade uppdrag till högskolorna om insatser för kompetensutveckling av lärare. Kommunerna å sin sida har enligt skollagen skyldighet att tillhandahålla den kompetensutveckling som lärarna har behov av.

Samverkan för utveckling av förskola, skola och vuxenutbildning

Kompetensutveckling av lärare är en mångfacetterad och integrerad del av utvecklingsarbetet inom förskola, skola och vuxenutbildning. Kommuner och skolor, regionala organ samt universitet och högskolor måste samarbeta för att utveckla ett flertal strukturer för kompetensutveckling som skall svara mot ett diversifierat behov. Det är viktigt att utbildning ges på distans och som deltidsstudier för att kunna tillgodose olika studiebehov. Även forskarutbildning kan vara ett led i den kompetensutveckling som skolväsendet och kommunerna erbjuder sina lärare (se vidare avsnitt 7).

Olika former för samverkan bör utvecklas. Regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum i kemi, fysik, teknik och matematik är etablerade former för diskussioner och insatser om utveckling av förskola, skola och vuxenutbildning. Den programindelade gymnasieskolan med ökad bredd i yrkesutbildningarnas innehåll och arbetsplatsförlagda delar av utbildningen ställer krav på samarbete med arbetslivet.

Regionala utvecklingscentrum, nationella resurscentrum och andra samverkansorgan bör tillsammans med förskolor, skolor och vuxenutbildning samt kommuner utifrån var och ens kompetensområde utgöra parter i en dialog om utveckling av den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen, av förskola, skola och vuxenutbildning samt kompetensutveckling liksom kontakter och samarbete med arbetslivet. Ur högskolans perspektiv är samverkan med skolan en del av högskolans samverkansuppgift med det omgivande samhället

Regeringen ser regionala utvecklingscentrum eller andra samverkansorgan inom högskolan som viktiga fora dels för att föra in forskningsresultat in i skolans vardagliga arbete, dels för att föra aktuella skolfrågor in i högskolans lärarutbildning och forskning om lärande.

7 Forskningsstrategi för lärarutbildning

Regeringens förslag: Resurserna för forskning och forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten skall öka. Berörda lärosäten skall därför få i uppdrag att inom sina ramar vidta åtgärder för att förstärka utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen. Resurser inom ramen för utgiftsområde 16 skall fördelas dels via det föreslagna Vetenskapsrådet till forskningsprogram som i nationell konkurrens bedöms ha hög vetenskaplig kvalitet, dels till lärosäten som i samverkan med andra lärosäten bygger upp forskarskolor. De nytillkommande resurserna till forskning och forskarutbildning inom detta område skall huvudsakligen användas till forskningsprogram och forskarskolor i nära anslutning till lärarutbildningen inom vilka universitet och högskolor skall samverka.

Regeringens bedömning: Forskning och forskarutbildning som bedrivs i nära anslutning till lärarutbildningen och som svarar mot behov inom lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten bör ges tillräckliga resurser.

Andelen forskarutbildade lärare inom lärarutbildningen och i skolan bör öka.

Fördelningen av medel till forskningsprogram bör efter vetenskaplig granskning göras av en utbildningsvetenskaplig kommitté inom Vetenskapsrådet, under förutsättning att detta råd inrättas. Majoriteten av kommitténs ledamöter bör vara forskare.

Inom forskningsprogrammen bör yrkesverksamma lärare kunna delta i kompetensutvecklande syfte.

Utvecklingen av den utbildningsvetenskapliga forskningen samt andelen forskarutbildade lärare i högskola och skola bör följas upp under en uppbyggnadsperiod.

Kommitténs förslag: Lärarutbildningen skall förbereda för en pedagogisk yrkesverksamhet där de yrkesverksamma deltar aktivt i en kontinuerlig utveckling av förskola, skola, fritidshem och vuxenutbildning. För att uppnå detta fordras en bred vetenskaplig bas för lärarutbildningen, en utbyggd forskning och forskarutbildning samt ett eget vetenskapsområde. Forskning och forskarutbildning skall svara mot behov inom såväl yrkeslivet som lärarutbildningen.

Enligt kommittén är den förändring av lärarnas pedagogiska uppdrag som ägt rum under 1990-talet ett tungt argument för att förstärka forskning och forskarutbildning på lärarutbildningens område. Den decentraliserade och målstyrda skolan ställer nya krav på läraren att självständigt utforma och utveckla arbetet samt att teorier och modeller för yrkesutövandet successivt utvecklas. Detta innebär krav på förmåga till reflektion över den egna verksamheten, fördjupade kunskaper inom olika ämnes- och kunskapsområden samt god kännedom om och kontakt

med forskning. När de yrkesverksamma både efterfrågar forskningsresultat och själva forskarutbildar sig och forskar för att utveckla den pedagogiska verksamheten kommer forskningen att få såväl en annan funktion som inriktning.

Kommittén betonar betydelsen av att det finns forskarutbildade lektorer inom alla skolformer för att få till stånd en fördjupad kunskapsutveckling inom skolan.

Läroutbildningarna inordnades i högskolan genom universitets- och högskolereformen 1977. När socialhögskolorna, journalisthögskolorna samt senare vårdhögskolorna blev en del av högskolan etablerade dessa tre yrkesutbildningar en reguljär forskningsorganisation. För läroutbildningarna kom emellertid inte någon påtaglig förnyelse eller förstärkning av forsknings- och forskarutbildningsorganisationen till stånd. Även om antalet professorer på läroutbildningsområdet ökat under senare år har läroutbildningen en svag vetenskaplig bas vilket gör att utbildningen inte i tillräcklig omfattning vilar på vetenskaplig grund. Andelen forskarutbildade lärare vid de institutioner som i huvudsak bedriver läroutbildning är låg. För att stärka och bredda den vetenskapliga basen och höja läroutbildningens kvalitet och status är det därför angeläget att öka antalet forskarutbildade lärare inom läroutbildningen.

Kommittén framhåller att verksamhetens frågor och lärargärningen måste stå i centrum för forskarens uppmärksamhet. Då ökar möjligheten att föra in forskning och forskningsresultat i läroutbildningen.

Enligt kommittén bör lärosätenas ledning ta ett aktivt ansvar för utvecklingen av forskning inom läroutbildningen. Ett särskilt organ inom universitetet eller högskolan bör ha det samlade ansvaret för läroutbildning samt forskarutbildning och forskning i nära anslutning till denna. Universitet och högskolor bör bl.a. beakta två "balansproblem". Det ena är högskolans behov av att utbilda forskare och bedriva forskning för att kunna upprätthålla en hög kvalitet inom läroutbildningen i förhållande till den pedagogiska yrkesverksamhetens behov av forskarutbildad personal. Det andra balansproblemet gäller i vilken grad och på vilket sätt forskningen skall styras av fältets behov.

Kommittén anser att det krävs en nationell forskningsstrategi för läroutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. För de läroutbildningar som saknar egen forskning och forskarutbildning (t.ex. flertalet av de mindre lärosätena) bör ett samarbete mellan universitet och högskolor utvecklas i exempelvis forskningscentra, forskarskolor och nätverk.

Finansieringen av forskning på läroutbildningens område måste enligt kommittén i första hand vara statens och kommunernas ansvar. Det är angeläget att det skapas fasta resurser för forskning och forskarutbildning samt att anvisade medel verkligen tillfaller läroutbildningarna. Även högskolans egna medel för forskarutbildning bör i högre utsträckning komma läroutbildningen till godo. För att samordna och styra finansieringen föreslås att ett nytt vetenskapsområde, utbildningsvetenskap, inrättas.

Kommittén föreslår även att ett nytt forskningsråd inrättas inom området läroutbildning, pedagogisk yrkesverksamhet och lärande i arbetslivet.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är överlag mycket positiva till att forskning och forskarutbildning på lärarutbildningens område stärks. Flera remissinstanser pekar på behovet av en nationell strategi och att långsiktighet är viktigt för att lyckas med uppbyggnaden av en forskningsorganisation. Att kvaliteten på denna forskning och forskarutbildning förmår mäta sig med den som finns i övrigt anses som viktigt. *Högskoleverket* betonar vikten av att stärka samverkan inom och mellan lärosätena.

Förslaget att inrätta ett nytt vetenskapsområde tillstyrks av flertalet av de mindre högskolorna. Som argument anförs exempelvis att "ett nytt vetenskapsområde gör det möjligt att tillvarata befintlig forskning och forskarutbildning inom området och att förutsättningar på allvar skapas för att utveckla nya kunskapsområden och pedagogisk yrkesverksamhet". *Umeå universitet* kan tänka sig den tekniska lösningen att inrätta ett nytt vetenskapsområde, men anser inte att detta skall finansieras via omfördelningar från befintliga vetenskapsområden. *Statens skolverk* och *Distansutbildningsmyndigheten* är positiva till ett nytt vetenskapsområde, men Statens skolverk framhåller att det är viktigt att olika förslag till överbyggnader "inte bara blir organisatoriska lösningar, utan verkligen ger läraryrket och lärarutbildningen en stark forskningsbas". *Svenska kommunförbundet* tillstyrker inrättande av ett nytt vetenskapsområde under förutsättning att det inte inkräktar på resurserna för övriga vetenskapsområden. *TCO*, *Läraryrket*, *Lärarnas riksförbund*, *Handikappförbundets samarbetsorganisation*, *Riksförbundet för kommunal och statlig vuxenutbildning* är positiva till ett nytt vetenskapsområde.

Sveriges förenade studentkårer, *SFS*, är "tveksamt positiv" till ett nytt vetenskapsområde. Medel till forskning som rör undervisning får inte innebära neddragningar för andra områden. Även *Växjö universitet* är tveksamt till ett nytt vetenskapsområde.

Förslaget att inrätta ett nytt vetenskapsområde avstyrks av *Uppsala universitet*, *Lunds universitet*, *Göteborgs universitet*, *Stockholms universitet*, *Luleå tekniska universitet* och *Linköpings universitet*. De anser att det är långt ifrån givet att ett särskilt vetenskapsområde skulle leda till den vidgning av forskningen som kommittén eftersträvar samt att risken är uppenbar att traditionella gränser mellan vad som hör till lärarutbildningens kärna och vad som inte hör dit förstärks. *Örebro universitet* tror inte att ett nytt vetenskapsområde skulle leda till den helhetslösning för utbildningarna som kommittén förväntar sig. *Karlstads universitet* anser att fasta forskningsresurser behöver avsättas för att stödja och utveckla forskning och forskarutbildning av relevans för lärarutbildning och skolutveckling, men är inte eniga i uppfattningen att detta bäst sker genom inrättande av ett nytt vetenskapsområde. *Mälardalens högskola* och *Södertörns högskola* avstyrker förslaget om ett nytt vetenskapsområde. *Södertörns högskola* betonar att ett sådant skulle etablera nya gränser när tendensen inom forskningen går mot överskridande av fakultets- och ämnesgränser. "Att pedagogisk och annan forskning i liten grad producerat kunskap med relevans för lärarutbildning är ett problem men inte ett argument för ett nytt vetenskapsområde". *Forskningsrådsnämnden*, *Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet*, *Naturvetenskapliga*

forskningsrådet och *Teknikvetenskapliga forskningsrådet* avstyrker att ett nytt vetenskapsområde inrättas, men anser inte att dagens situation för lärarutbildningsrelevant forskning är tillfredsställande. Av de övriga myndigheter som tagit ställning till förslaget om nytt vetenskapsområde avvisar majoriteten förslaget. *Högskoleverket* anser att det vore fel att luckra upp det nyligen införda systemet med fyra breda vetenskapsområden, och att en sådan åtgärd skulle innebära krav på att ytterligare vetenskapsområden inrättades. *LO* och *Sveriges universitetslärarförbund* avvisar förslaget, som *LO* finner föga genomtänkt.

De drygt 20 kommuner som kommenterat frågan, tillstyrker förslaget om ett nytt vetenskapsområde.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen delar kommitténs bedömning av behovet av en stärkt och breddad vetenskaplig bas för lärarutbildningen med relevans för den pedagogiska yrkesverksamheten. Regeringen konstaterar att lärosätena inte har fokuserat tillräckligt på forskning i anslutning till lärande och forskningsanknytning av lärarutbildningen sedan lärarutbildningen infördes i högskolan år 1977. Inte heller forskningsråden har i någon nämnvärd utsträckning uppmärksammat forskning av betydelse för lärarutbildningen.

Enligt 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) skall högskoleutbildning, som inte är konstnärlig, vila på vetenskaplig grund. Det är den vetenskapliga basen som driver kunskapsutvecklingen framåt inom de olika ämnena. Ett skäl till lärarutbildningens svaga vetenskapliga förankring är att lärarutbildningarna har förhållandevis få forskarutbildade lärare jämfört med de flesta andra högskoleutbildningar. Ett annat skäl är att den forskning som rör lärande och lärares pedagogiska verksamhet inte bedrivs i tillräcklig omfattning. Den ämnesdidaktiska forskningen är t.ex. inte särskilt omfattande.

Antalet studenter inom lärarutbildningen utgör drygt 10 procent av antalet studenter i högskolan. Av antalet doktorander i högskolan är mindre än 2 procent registrerade inom forskarutbildning med anknytning till lärarutbildning. De lärosäten som har lärarutbildning avsätter enligt egna uppgifter ca 75 miljoner kronor årligen av anslagen för forskning och forskarutbildning till forskning som på något sätt anknyter till lärarutbildning. Det är 2 procent av det totala anslaget för forskning och forskarutbildning som fördelas till lärosäten med lärarutbildning. Mot bakgrund av lärarnas förändrade pedagogiska uppdrag och behovet av att utveckla lärarrollen är det angeläget att stärka forskningen och forskarutbildningen på lärarutbildningens och den pedagogiska yrkesverksamhetens område.

Dagens skola ställer delvis nya och högre krav på lärarna och deras förmåga att analysera och utveckla ett tänkande om skolarbetets innehåll och uppläggning. Lärarna skall kunna välja ämnesinnehåll och göra innehållet begripligt samt kunna bedöma och värdera viss kunskap. Ju intensivare informationsflödet är desto viktigare blir skolans uppgift att vägleda eleverna till ett kritiskt prövande förhållningssätt. Vidare måste lärarna kunna utvärdera sin egen verksamhet och dess resultat samt elevernas kunskaper och arbetssätt. Ett viktigt skäl till att stärka forskningen och forskarutbildningen är att öka och bredda kunskaperna

kring lärande och pedagogiskt arbete så att läraryrket kan utvecklas. Därigenom kan skolan på ett bättre sätt möta det förändrade pedagogiska uppdraget.

Samhället har blivit allt mer beroende av kunskap och kunskapsutveckling i vid bemärkelse. Liksom inom annan verksamhet utgör forskning och utvecklingsarbete viktiga faktorer i strävandena efter att främja kvaliteten i den offentliga verksamheten. Behovet av ökade kunskaper om lärandeprocesser och villkoren för lärande förs fram inte bara av skolan utan även av arbetslivet och samhället i stort. Detta hänger samman med samhällets ökade krav på förmåga till livslångt lärande.

Regeringens tidigare satsningar

För att förstärka forskningen inom lärarutbildningens område avsatte regeringen för budgetåren 1997–1999 totalt 79 miljoner kronor. Högskoleverket fick i uppdrag att fördela medlen efter ansökan i nationell konkurrens till projekt med relevans för skolområdet och lärarutbildningen. För erhållande av projektmedel krävdes av lärosätet en medfinansiering av projekt med 30 procent. Kommittén redovisar i sin utredning de forsknings- och kompetensutvecklingsprojekt som dittills erhållit stöd med de av Högskoleverket fördelade medlen.

Avsikten med dessa medel var att stödja uppbyggnaden av en god forskningsmiljö samt att bredda inriktningen på den forskning som är knuten till lärarutbildningarna.

Regeringen har erfarit att de medel som fördelats av Högskoleverket har haft betydelse för initieringen och utvecklingen av forskning på lärarutbildningens områden. En del av projekten har efter en uppbyggnadsfas beviljats ytterligare anslag från andra finansiärer och har därmed kunnat utvecklas vidare. Flera projekt har gett yrkesverksamma lärare möjligheter till kompetensutveckling. Detta vittnar om att satsningen också har bidragit till att den nödvändiga breddning påbörjats av forskningen till att omfatta skolans utvecklingsbehov.

I samband med den tilldelning av nya forskningsresurser som de tre nya universiteten erhållit för åren 2000 – 2002 har forskning i anslutning till lärarutbildningen särskilt betonats. Karlstads universitet, Växjö universitet och Örebro universitet har i regleringsbrevet för år 2000 anmodats att särskilt tillgodose forskningsbehov i anknytning till lärarutbildningen.

Pågående och planerad utbildningsvetenskaplig forskning på lärosätena

Regeringen noterar att det inom universitet och högskolor pågår en uppbyggnad av sådan forskning och forskarutbildning kring lärande och på lärarutbildningens område som har direkt relevans för yrkesutövningen. De medel universitet och högskolor med lärarutbildning avsätter för forskning och forskarutbildning som i något avseende är relaterad till lärarutbildningen är emellertid fortfarande helt otillräcklig.

Vissa universitet och högskolor lyfter fram det utbildningsvetenskapliga området som en prioriterad verksamhet. De statliga medel som under

senare år fördelats av Högskoleverket, har haft betydelse för denna utveckling, men resurser har också tillkommit genom lokala satsningar samt från forskningsråd, stiftelser och olika fonder. Riksbankens jubileumsfond har t.ex. nyligen beslutat ge stöd till en forskarskola i matematik med didaktisk inriktning.

Umeå universitet har nyligen inrättat en fakultetsnämnd för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet med ansvar för grundutbildning, forskning och forskarutbildning. Även Göteborgs universitet har, för att underlätta det interna arbetet, inrättat en utbildningsvetenskaplig fakultetsnämnd med ansvar för pedagogisk och didaktisk forskning med fokus på människans lärande och utveckling under olika skeenden i livet och under olika förutsättningar, sammanhang och villkor. Uppsala universitet har en utbildnings- och forskningsnämnd för lärarutbildningsområdet. Umeå universitet, Linköpings universitet och Luleå tekniska universitet har inrättat respektive planerar att inrätta särskilda forskarskolor kring pedagogiskt arbete eller lärande.

Det bedrivs även forskning som i vid mening kan sägas anknyta till lärarutbildningen. Denna forskning har i regel relevans för skolans verksamheter men bedrivs i ringa omfattning av lärare i anslutning till lärarutbildningen och kommer inte i tillräcklig grad vare sig lärarutbildningen eller skolan till godo. Det är viktigt och angeläget att de forskningsresultat och den kunskap som skapas inom pedagogik, sociologi, psykologi med fler ämnen och som berör lärarutbildning och skola i betydligt större utsträckning sprids till lärarutbildningen och skolan.

Terminologi

Utbildningsvetenskap är en bred samlingsterm som används för ämnesområdet av flera universitet och högskolor. Den används också av Lärarutbildningskommittén. Nedan används begreppet utbildningsvetenskap för den breda forskning och forskarutbildning som bedrivs i nära anslutning till lärarutbildningen och som svarar mot behov inom lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten.

Regeringens förslag till en förstärkt utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning

Kommittén föreslår att ett nytt utbildningsvetenskapligt vetenskapsområde införs. Regeringen anser inte – i likhet med flera remissinstanser – att det finns skäl att föreslå riksdagen att inrätta ytterligare ett vetenskapsområde.

Det nya resurstilldelningssystem för forskning och forskarutbildning som trädde i kraft den 1 januari 1999 innebär att anslagen till lärosätena fördelas till fyra breda vetenskapsområden, i stället för som tidigare till totalt elva olika slag av fakulteter av varierande storlek.

Indelningen i vetenskapsområden är sålunda framförallt en struktur för statsmakterna att fördela medel direkt till universitet och högskolor för forskning och forskarutbildning.

Avsikten med att låta resurstilldelningen ske genom fyra vetenskapsområden var att lärosätena skulle få ökade möjligheter att göra egna prioriteringar i fråga om forskning och forskarutbildning och bättre förutsättningar att bedriva fakultets- och ämnesövergripande forskning. Reformen var ett led i att decentralisera beslutsfattande till utförandenivå.

Regeringen betonade vikten av att varje lärosäte kan anpassa sin organisation efter de lokala förutsättningarna och efter de nya krav som ställs inom forskning, forskarutbildning och grundutbildning.

Sannolikt har effekterna av reformen, som endast varit i bruk under drygt ett år, ännu inte slagit igenom fullt ut. Utvecklingen drivs emellertid i riktning mot ytterligare samverkan mellan vetenskapsområdena, framför allt beroende av att de stora forskningsområden som nu befinner sig i stark utveckling är gränsöverskridande till sin karaktär.

Regeringen delar emellertid kommitténs uppfattning att det är angeläget att stärka forskningen och forskarutbildningen på lärarutbildningens område och att tillföra resurser för detta. Den nuvarande indelningen i vetenskapsområden är självfallet inget skäl till att inte satsa på forskning och forskarutbildning kring lärande.

I samband med utbildningsutskottets behandling av indelningen i vetenskapsområden hänvisade utskottet till regeringens avsikt att för vissa högskolor föreslå särskilda uppdrag, samt till den generella möjligheten att säkerställa forskning inom områden av nationellt intresse.

Regeringen föreslår i sin proposition *Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering* (1999/2000:81) att lärosätena och det föreslagna Vetenskapsrådet får i uppdrag att ställa resurser till förfogande för forskning och forskarutbildning inom det utbildningsvetenskapliga området eftersom detta är av stort nationellt intresse. Regeringen delar kommitténs analys att resurserna skall vara en del av en nationell forskningsstrategi med syfte att stödja ett nationellt samarbete för såväl lärare vid lärarutbildningen som för den pedagogiska verksamhetens personal.

Det är även viktigt att berörda myndigheter och kommuner tar initiativ till och stödjer relevant forskning inom området. Det bör sålunda också ankomma på berörda huvudmän att säkerställa utvecklingsarbete i anknytning till skola och vuxenutbildning.

Syftet med regeringens förslag och bedömning är att främja utvecklingen av såväl ny som befintlig forskning av hög vetenskaplig kvalitet på lärarutbildningens och den pedagogiska yrkesverksamhetens område.

Forskning på lärarutbildningens område med goda utvecklingsmöjligheter har initierats vid såväl universitet som högskolor. Denna forskning bör kunna växa till ett dynamiskt forskningsområde. Intresset för lärande och dess villkor är stort i dag, inte bara inom skolan utan i ökande grad även inom förskolan, vuxenutbildningen, högskolan och samhället i stort. De frågeställningar, tankar och hypoteser kring utbildning, lärande och pedagogisk yrkesverksamhet som i olika sammanhang förs fram utgör drivkrafter för en mångsidig forskning på området.

Sedan 1977 är lärarutbildningen inordnad i högskolan och omfattas av kravet på forskningsanknytning. Trots att drygt tjugo år har förflutit har universitet och högskolor inte i tillräcklig grad verkat för att en forskningsbas på lärarutbildningens område byggts upp.

Med de medel som Högskoleverket och andra externa finansiärer har fördelat till forskning på lärarutbildningens och den pedagogiska yrkesverksamhetens område har en positiv och lovande utveckling av forskningen på området inletts. Omfattningen på denna forskning är emellertid fortfarande begränsad och antalet forskarstuderande är alltför lågt. Även tillgången på lärare med docent- och professorskompetens är låg. Lärare med gedigen vetenskaplig kompetens har stor betydelse för möjligheten att bygga upp forskarutbildning och långsiktigt stärka forskningen på lärarutbildningens område. Det är därför viktigt att på sikt öka antalet lärare inom lärarutbildningen med docent- och professorskompetens. Disputerade forskare måste sålunda ges möjlighet och tid att bedriva forskning i sådan omfattning att hög kompetens kan nås.

Universiteten och högskolorna måste ta ett större samlat ansvar för att stärka den vetenskapliga grunden för sina lärarutbildningar. Lärarutbildningarna utgör en omfattande och viktig del av den verksamhet som universiteten och högskolorna bedriver. Enligt regeringens bedömning fordras det att lärosätena bidrar med betydligt mer omfattande medel från befintliga anslag för forskning och forskarutbildning för att en stärkt forskningsbas skall komma till stånd.

Det är angeläget att de lärarstuderande kommer i kontakt med forskning som knyter an till den pedagogiska yrkesverksamheten. Ämnesinstitutioner med undervisning inom lärarutbildningen bör i betydligt högre utsträckning beakta behovet av ämnesdidaktisk forskning som ställer frågor om hur det kunskapsstoff och de teorier som utvecklas inom de akademiska disciplinerna kan förmedlas och studeras i olika pedagogiska miljöer och som problematiserar relationen mellan akademisk disciplin och skolämne. Vidare är det angeläget att forskning som bedrivs inom pedagogik, psykologi, sociologi, etnologi, statsvetenskap, ekonomi, filosofi med flera ämnen, och som har relevans för lärarutbildning och skola, verkligen knyts till lärarutbildningarna.

Enligt 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434) skall universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde bestämma hur många fakultetsnämnder som skall finnas, dock minst en, och vilket ansvarsområde som varje nämnd skall ha. Vid högskolor som inte är universitet får ansvarsområdet för forskarutbildning dock bara avse de vetenskapsområden som finns vid högskolan.

Fakultetsnämnderna skall ansvara för att kvaliteten inom forskning och forskarutbildning upprätthålls. Nämnderna skall också ansvara för grundutbildningen, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen.

Fakultetsnämndens ansvarsområde behöver inte sammanfalla med ett vetenskapsområde. Det innebär att en fakultetsnämnds ansvarsområde kan sträcka sig över flera vetenskapsområden. Vissa forskningsområden är flerdisciplinära och omfattar mer än ett vetenskapsområde. Att en

fakultetsnämnds ansvarsområde inte behöver sammanfalla med ett vetenskapsområde betyder också att ett vetenskapsområde kan delas in i flera ansvarsområden. Inom varje vetenskapsområde ryms en mängd olika forskningsområden. Det humanistisk-samhällsvetenskapliga området omfattar sålunda stora forskningsområden som bl.a. juridik och teologi.

För att garantera en sammanhållen lärarutbildning föreslår regeringen att högskolor med lärarutbildning skall inrätta ett särskilt organ som har det samlade ansvaret för grundutbildning, forskning och, i förekommande fall, forskarutbildning inom lärarutbildningen. Genom detta förslag stadfästes den utveckling som påbörjats vid flera universitet. Regeringen återkommer till förslaget i kapitel 8.

Regeringen kommer löpande under ett antal år att följa utvecklingen av utbildningsvetenskaplig forskning i direkt anslutning till lärarutbildningen och andelen forskarutbildade lärare inom lärarutbildningen. Det är angeläget att forskning och forskarutbildning breddas i förhållande till dagsläget samt att den forskningskompetens som lärosätena besitter inom området får en stark anknytning till lärarutbildningen. Regeringen avser därför att ge berörda lärosäten i uppdrag att inom sina ramar vidta åtgärder för att förstärka utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen. Regeringen anser att en flerfaldig förstärkning i förhållande till dagens läge är nödvändig för att skapa en god vetenskaplig grund för lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten. Senast 2004 avser regeringen att initiera en genomgripande utvärdering för att utröna om lärosätena avsatt tillräckligt med resurser inom detta område. I de fall där så inte skett kan regeringen finna det nödvändigt att föreslå omprioriteringar av de anslag som statsmakterna fördelar direkt till universitet och högskolor.

Kommitté inom Vetenskapsrådet

Regeringen förordar att det, vid sidan av de direkta statsanslagen för forskning, finns resurser inom ett kompletterande finansieringssystem som främjar forskning i anslutning till lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet av hög vetenskaplig kvalitet. Detta finansieringssystem skall kunna göra kvalificerade bedömningar av forskningens kvalitet och relevans och också stimulera till samverkan mellan universitet och högskolor.

Regeringen har nyligen föreslagit att en ny forskningsfinansierande myndighet Vetenskapsrådet inrättas. Ett av skälen till att skapa en ny organisation för forskningsfinansiering är bl. a. att öka möjligheterna till kraftsamling och flexibilitet. I propositionen anförs att Vetenskapsrådet kan ges särskilda uppdrag om statsmakterna bedömer att det finns behov av att säkerställa att forskning bedrivs inom områden som är av nationellt intresse.

Regeringen bedömer att forskning och forskarutbildning på lärarutbildningens och den pedagogiska yrkesverksamhetens område bör säkerställas och att detta är av nationellt intresse. Under förutsättning att riksdagen beslutar att inrätta Vetenskapsrådet föreslår regeringen därför att det inom Vetenskapsrådet inrättas en särskild kommitté för utbildningsvetenskap.

Den utbildningsvetenskapliga kommitténs uppgift bör vara att främja utvecklingen av utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen och med direkt relevans för lärarnas yrkesutövning. Majoriteten av kommitténs ledamöter bör vara forskare. Ledamöterna bör utses av Vetenskapsrådets styrelse.

Den utbildningsvetenskapliga kommittén bör inom de ekonomiska ramar som statsmakterna kommer att ange, bereda ansökningar och besluta om medelsfördelning till forskning och forskarutbildning som i nationell konkurrens bedöms ha hög vetenskaplig kvalitet och som bedrivs i utbildningsvetenskapliga nätverk. Själva forskningsmiljön är ofta central för en gynnsam utveckling. Avsikten med nätverk är att de skall utgöra goda forskningsmiljöer där forskare, forskarstuderande och även yrkesverksamma lärare från olika universitet och högskolor i landet kan medverka i och gemensamt utveckla angelägen forskning. Regeringen föreslår därför att forskning och forskarutbildning bedrivs inom utbildningsvetenskapliga nätverk, vart och ett knutet till ett universitet. Nätverken bör byggas upp genom att forskare från flera lärosäten, varav minst ett universitet och en högskola, gemensamt inlämnar en ansökan om medel till forskningsprogram med ett flertal disputerade forskare. Även forskarstuderande skall kunna knytas till dessa program.

För att stimulera lärosätena att så tidigt som möjligt förstärka sin forskning inom området, vilket regeringen berört i föregående avsnitt, bör en utgångspunkt för Vetenskapsrådets fördelning av medel vara att deltagande lärosäten tillsammans skall satsa egna resurser motsvarande minst en tredjedel av de medel som erhålls från den utbildningsvetenskapliga kommittén.

Vetenskapsrådet bör genom den utbildningsvetenskapliga kommittén ha ansvar för samverkan mellan forskningsfinansiärer inom och utanför rådet kring utbildningsvetenskapliga insatser, för att på så sätt skapa ett helhetsperspektiv på området och dess utveckling. I den utbildningsvetenskapliga kommitténs arbetsuppgifter bör även ingå att tillsammans med universitet och högskolor bevaka den svenska och internationella forskningens utveckling. Kommittén bör därför följa lärosätenas satsningar och fortlöpande rapportera till regeringen om områdets utveckling, särskilt avseende kvaliteten, relevansen, samverkan mellan lärosätena samt de olika forskningsinriktningarna inom det utbildningsvetenskapliga området.

Vetenskapsrådets verksamhet beräknas påbörjas den 1 januari 2001.

Utbildningsvetenskap rymmer en stor utvecklingspotential och bör med ett tydligt stöd kunna bli ett starkt forskningsområde. Den utbildningsvetenskapliga kommittén bör därför vara temporär under en uppbyggnadsfas. Senast 2004 bör utvecklingen inom utbildningsvetenskap utvärderas. När forskningen blivit så stark att den av egen kraft kan hävda sig gentemot annan forskning bör kommittén avvecklas och utbildningsvetenskap integreras inom Vetenskapsrådets eller annan forskningsfinansiärs struktur.

Andelen forskarutbildade lärare inom lärarutbildningen vid universitet och högskolor, liksom inom skolväsendet är låg. Det finns därför starka skäl att bygga ut forskarutbildningen.

Att öka andelen forskarutbildade lärare i lärarutbildningen vid universitet och högskolor bör på ett avgörande sätt stärka forskningsanknytningen av högskolans lärarutbildningar och höja deras kvalitet. Det är regeringens övertygelse att forskarutbildade lärare utgör den viktigaste basen för att stärka utbildningars anknytning till forskning och få dessa att vila på vetenskaplig grund. Genom sin forskarutbildning kan läraren utveckla och skapa ny kunskap, starkare betona forskningskultur och ett vetenskaplig förhållningssätt samt, genom egna etablerade kontakter inom t.ex. högskola och skola erbjuda nätverk, metoder och infrastruktur så att lärarstudenten får en god bas för såväl yrkesverksamhet som egen forskarutbildning. Fler forskarutbildade inom det utbildningsvetenskapliga området får också stor betydelse för skolans utveckling.

Regeringen föreslår därför att forskningsresurser används för forskarutbildning av lärare i nära anslutning till lärarutbildningen. Forskarutbildningen bör organiseras i form av forskarskolor, och knyts till de forskningsprogram som kommer att etableras till följd av den utbildningsvetenskapliga kommitténs arbete.

Forskarskolorna skall fungera som ett nätverk inom vilket universitet och högskolor med vetenskapsområde och högskolor utan vetenskapsområde skall samarbeta. Inom forskarskolorna skall doktorander kunna bedriva en sammanhållen forskarutbildning fram till examen.

Utbildningsministern uppdrog i februari 2000 åt en utredare att komma med förslag på sammanlagt högst tio forskarskolor, varav en till två forskarskolor skulle ha anknytning till lärarutbildningen.

Genom att organisera forskarutbildningen i form av forskarskolor vill regeringen främja en nationell samverkan mellan lärosäten och att en tvärvetenskaplig miljö utvecklas. Förslaget ligger i linje med regeringens avsikt att vidareutveckla systemet med forskarskolor. Syftet är att skapa goda forskningsmiljöer och förbättra forskarutbildningen. Vidare är avsikten att erbjuda en tydlig organisation för forskarutbildningen, med förstärkt handledning och samverkan kring kurser och seminarier.

Universitet och högskolor har inbjudits att anmäla intresse att medverka i forskarskolor inom de områden som utredaren föreslagit. En sakkunniggrupp, där en representant för utbildningsvetenskapen ingår, skall senast den 16 juni 2000 lämna förslag till forskarskolor. Regeringens avser att i den forskningspolitiska proposition som skall lämnas till riksdagen hösten år 2000 återkomma med förslag på inrättande av forskarskolor på det utbildningsvetenskapliga området.

Anvisade medel skall vara en permanent förstärkning av forskarutbildningen. Verksamheten bör utvärderas år 2004.

Till de utbildningsvetenskapliga forskningsprogram som föreslås byggas upp skall även yrkesverksamma lärare kunna knytas. Dessa skall beredas möjlighet att inom ramen för forskningsprogrammets verksamhet bedriva utvecklingsprojekt eller forskarutbildning under handledning av kompetenta forskare knutna till universitet och högskola. Detta bör vara ett led i lärarens kompetensutveckling. Eftersom kommunerna är arbetsgivare och uppdragsgivare för dessa lärare bör kommunen finansiera deras kompetensutveckling.

8 Styrning av lärarutbildningen

Regeringens förslag: Alla universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor med vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. En bestämmelse med denna innebörd skall föras in i högskolelagen (1992:1434)

Regeringens bedömning:

Lärarutbildningen bör vara ett led i att nå målet att garantera en likvärdig förskola, skola och vuxenutbildning av hög kvalitet.

För att säkerställa att skolans totala behov av lärare och särskilda behov av vissa lärarkompetenser tillgodoses bör regeringen även fortsättningsvis ge lärosätena specificerade utbildningsuppdrag.

Det bör garanteras att lärosätenas styrning av lärarutbildningen samt forskning och forskarutbildning i nära anslutning därtill sker samlat. De regionala utvecklingscentrumen bör utgöra en arena för samverkan och samråd mellan lärarutbildningar och dess intressenter.

Kommitténs förslag: Kommittén anser att riksdagen och regeringen bör utöva en starkare styrning av lärarutbildningen på grund av lärarutbildningens uppgift att garantera en likvärdig skola. Kommittén bedömer att många avnämningens intressen bör få påverka lärarutbildningen i olika avseenden och att strukturen för lärarutbildningen gör detta möjligt. Kommittén föreslår att en fakultetsnämnd eller annat särskilt organ inrättas för att ta ett samlat ansvar för utbildningen. Vad gäller dimensioneringen av lärarutbildningen föreslår kommittén att högskolorna sinsemellan sluter avtal om fördelning av utbildningsområden med inriktningar och specialiseringar. Vidare föreslår kommittén att regeringen ger högskolorna mera specialiserade utbildningsuppdrag för de fall där det råder brist på vissa lärarkompetenser.

Kommittén anser att målen (utöver de allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen) i högskoleförordningens bilaga 2, examensordning skall användas för högskolornas planering och uppföljning. Kommittén föreslår att universitet och högskolor skall redovisa hur målen för lärarutbildningen skall uppnås i sina utbildningsplaner. Kommittén anser

att Högskoleverket med viss periodicitet skall följa upp examensrätterna för lärarexamina vid samtliga universitet och högskolor. Vidare anser kommittén att verket bör ta initiativ till en dialog mellan högskolorna om utvärdering och kvalitetsutveckling.

Remissinstanserna: Bland de statliga verk som yttrat sig över betänkandet i denna del är kommentarerna splittrade. *Statskontoret* delar synen på lärarutbildningen som ett av statens styrinstrument för skolan men finner i betänkandet inga argument för att lärarutbildningen behöver styras på annat sätt än annan högskoleutbildning. *Högskoleverket* konstaterar att statsmakterna skall ange målen för utbildningen och universitet och högskolor svara för innehåll och uppläggning. *Statens skolverk* delar uppfattningen att riksdag och regering bör utöva en starkare styrning än över andra högskoleutbildningar och stödjer förslaget om ett särskilt organ. *Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* anser att lärarutbildningen skall styras med högskoleförordningen och att kunskapsuppbyggnad och kritisk reflektion inte är förenligt med en detaljerad styrning. Bland universitet och högskolor tillstyrker en majoritet förslaget till ett särskilt organ eller fakultetsnämnd som i högskolan skall svara för en sammanhållen lärarutbildning. *Luleå tekniska universitet*, *Högskolan i Halmstad*, *Högskolan i Skövde* och *Lärarhögskolan i Stockholm* tar avstånd från en reglering av ett samlande organ utöver den reglering som högskoleförordningen anger i dag.

Bland de kommuner som yttrat sig är flertalet för ett särskilt organ eller fakultetsnämnd, oftast med förbehållet att kommuner, skolor, lärare, m.fl. skall vara representerade i det samlande organet. *Kiruna kommun* önskar en bred representation i organet med företrädare för länsstyrelse, arbetsförmedling m.fl. *Sigtuna kommun* och *Täby kommun* anser att kommunerna skall kunna samarbeta med regionala utvecklingscentrum för att få till stånd en utveckling av lärarutbildningarna tillsammans med högskolan.

Svenska Kommunförbundet finner det anmärkningsvärt att kommittén avstått från att via en statlig styrning kvalitetssäkra den framtida lärarutbildningen.

TCO, *SACO*, *Läraryrket* och *Lärarnas Riksförbund* är positiva till förslaget med ett särskilt organ i högskolan med samlat ansvar för lärarutbildningen.

Bland intresseorganisationerna märks *Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn Ungdomar och Vuxna* som anser att representanter för handikappörelsen skall ingå i fakultetsnämnden. *Sveriges Förenade Studentkårer (SFS)* anser att lärarutbildningen skall styras som övriga utbildningar på högskolan. SFS anser också att studenter och lärare skall utgöra minst en tredjedel i alla beslutande organ.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Styrningen av såväl skolväsendet som högskolan har förändrats i riktning mot mål och resultatstyrning. Högskolan har sedan 1993 års reform en omfattande självständighet i förhållande till riksdag och regering. Lärarutbildningarna är dock något mer styrda av statsmakterna än andra högskoleutbildningar.

Staten styr i dag lärarutbildningen, i likhet med andra yrkesutbildningar, med examensbeskrivningar beträffande utbildningens innehåll och omfattning. Dessa examensbeskrivningar återfinns i bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), examensordningen. Examensbeskrivningarnas måddel har hittills varit mer omfattande för lärarexamina än för andra yrkesexamina. I examensordningen anges dels respektive utbildnings omfattning, dels målen för utbildningen. För att ange dimensioneringen av lärarutbildningarna anger regeringen examinationsmål för de olika lärarexamina i budgetpropositioner och regleringsbrev. Sålunda anger riksdag och regering genom de ekonomiska resurserna och övriga villkor den utbildning som respektive högskola har att genomföra. Till ovanstående kommer de utbildningsuppdrag som anges för varje lärosäte i regleringsbrevet. I detta kan också anges speciella villkor beträffande lärarutbildningarna i avsnittet gemensamma bestämmelser.

I examensbeskrivningarna anges för flertalet lärarexamina den minsta omfattning, dvs. antalet poäng, som en lärarexamen skall ha. För övriga lärarexamina anges omfattningen i antalet poäng. Omfattningen varierar från minst 140 poäng till minst 180 poäng. Varje lärarexamen har sin speciella kombination av ämneskunskap och mål utöver de allmänna målen i examensbeskrivningen. Målen för flertalet lärarexamina är gemensamma. De är jämfört med målen för andra yrkesexamina mer omfattande och detaljerade. Examensbeskrivningarnas exakta innehåll kommer att bestämmas utifrån Utgångspunkter för en kommande examensbeskrivning som redovisats i kap. 5 En ny lärarutbildning. Jämfört med de examensbeskrivningar som gäller för de olika examina i dag, kommer den nya examensbeskrivningen att innebära en lägre grad av styrning för att möjliggöra en större valfrihet för den enskilde studenten.

I budgetpropositionerna anges årligen examinationsmål (på nationell nivå) för olika lärarexamina. Till utbildningsuppdraget kopplas de resurser lärosätet behöver för att genomföra sitt uppdrag.

Regeringen anger examinationsmål främst för lärarexamina inom de kompetensområden där det kan befaras en brist. Regeringen anger i regleringsbrev examinationsmål för grundskollärare med inriktning mot undervisning i årskurserna 4–9 och gymnasielärare. För önskad examination av grundskollärare med inriktning mot undervisning i årskurserna 1–7 anger regeringen planeringsinriktning. Regeringen avser att vid dimensioneringen av lärarutbildningen även fortsättningsvis utgå ifrån de prognoser över lärarbehovet som Statistiska centralbyrån upprättar tillsammans med Statens skolverk och Högskoleverket. Även andra behov av pedagogisk personal än de som skolväsendet har, bör inkluderas i dimensioneringsövervägandena. Den samlade bedömningen av hur högskolans resurser skall fördelas på utbildningsområden och lärosäten kommer att brytas ned och läggas ut i form av utbildningsuppdrag på lärosätena. I denna process är den dialog mellan lärosäte och regering som är en del av mål- och resultatstyrningen en viktig del, liksom samråd mellan Högskoleverket, Statens skolverk och kommunerna. I dessa dimensioneringstal kan en given dimensionering utvecklas och förfinas ytterligare. Det finns också utrymme för diskussioner mellan lärosätena om fördelning av uppgifterna i högskolans

samlade lärarutbildningsuppdrag. Regeringen ser positivt på en samverkan och arbetsfördelning mellan lärosätena i syfte att höja kvaliteten i lärarutbildningen samtidigt som resursutnyttjandet blir effektivare.

I regleringsbrevet föreskriver regeringen att lärosätena skall samråda med Högskoleverket och Statens skolverk om dimensionering av den närmare inriktningen av lärarutbildningen. Regeringen erfar att de båda verken gemensamt brukar anordna konferenser där även representanter för avnämarna deltar. I regleringsbrevet påtalar regeringen också vikten av att lärosäten med lärarutbildning etablerar regionala centrum för utveckling av lärarutbildningen. Utbildningsdepartementet genomför vid behov, förutom de dialoger med lärosätena som är ett led i mål- och resultatstyrningen, möten och konferenser med högskolor och centrala verk för att diskutera och påverka uppfyllelsen av examinationsmålen för lärarutbildningen. Frågor som på senare tid har diskuterats under sådana konferenser är hur examinationsmålen för såväl grundskollärarna som gymnasielärarna skall uppnås. Särskilt har examinationsmålen för lärare med inriktningarna matematik, naturvetenskap och teknik diskuterats.

Vad avser den specificerade dimensioneringen av den framtida lärarutbildningen, avser regeringen att återkomma till denna fråga i budgetpropositionen för år 2001.

Regeringen, som följer de kvalitetsbedömningar Högskoleverket gör, erinrar också om det beslut riksdagen har fattat med anledning av proposition 1999/2000:28 Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan. Genom detta beslut har ett generellt system för att periodiskt återkommande kvalitetsgranska program och ämnen etablerats. Enligt högskolelagen är det Högskoleverket som beslutar vid vilka högskolor examina får avläggas. Häri ligger också en garanti för kvaliteten eftersom det är verket som beslutar om en viss högskola skall få behålla sin examensrätt.

Syftet med styrningen av lärarutbildningen är att garantera en likvärdig förskola, skola och vuxenutbildning av hög kvalitet i hela landet. Styrningsbehovet får dock inte äventyra högskolans kraft att utveckla ny kunskap och nya former för utbildning.

Regeringen har vid upprepade tillfällen framhållit vikten av att varje högskola tar ett samlat ansvar för lärarutbildningen och utnyttjar sin samlade kompetens för denna uppgift samt anpassar sin beslutsstruktur därefter.

Regeringen ser därför med tillfredsställelse på att flera universitet och högskolor har inrättat fakultetsnämnder eller särskilda organ för att tillgodose kraven på en i högskolan väl sammanhållen lärarutbildning. För att intensifiera denna process föreslår regeringen att det förs in en bestämmelse i högskolelagen om att samtliga lärosäten med lärarutbildning skall inrätta ett särskilt organ för lärarutbildning som har det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning för lärarutbildning. För lärosäte med examinationsrätt i forskarutbildning skall i förekommande fall forskarutbildning också ingå i organets ansvar. Berörda lärare utser genom val lärarrepresentanterna till det särskilda organet för lärarutbildning. Flertalet av lärarrepresentanterna skall vara vetenskapligt kompetenta lärare vid den högskola som organet hör till, om inte styrelsen beslutar annat. Studenterna vid högskolan har rätt att vara

representerade med minst tre ledamöter i organet. Det är angeläget att det i det särskilda organet förutom lärare och studenter också finns externa ledamöter som exempelvis kan bidra med yrkesprofessionell kompetens, t.ex. från partnerskolor.

I organet skall därför också ingå externa representanter. Dessa skall utses av högskolestyrelsen. Bestämmelser om sammansättningen kommer att anges i högskoleförordningen.

Syftet med det föreslagna särskilda organet är främst att vid berörda lärosäten stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Inrättandet av ett organ för lärarutbildning innebär att detta får en samlande roll för lärosätets forskningsresurser inom området.

Regeringen anser vidare att det är viktigt att de lokala och regionala intressenterna i lärarutbildningarna har ett gemensamt forum för att stödja och utveckla utbildningarna. Detta samarbete förefaller enligt rapporter från Statens skolverk och Högskoleverket ha utvecklats väl i regionala centrum för lärarutbildning. Sådan finns vid varje högskola med lärarutbildning. Dessa centrums verksamhet ligger väl inom ramen för högskolans uppgift att samverka med det omgivande samhället och är en viktig kraft i denna uppgift. Det är positivt att formerna för samarbete mellan lärarutbildningens intressenter varierar utifrån lokala och regionala förutsättningar. Samverkan mellan lärosätet och dess partnerskolor är angelägen att utveckla så att såväl lärare som elever i de berörda skolorna engageras. Regeringen avser att även fortsättningsvis följa utvecklingen av regionala centrum för lärarutbildning och vid behov ge speciella uppdrag till dessa.

9 Rekrytering, studieorganisation och antagning

9.1 Rekrytering till lärarutbildning

Regeringens bedömning: Det bör vidtas åtgärder för att få en bred rekrytering av lärare inom alla undervisningsområden och en lärarkår som så långt möjligt speglar befolkningens sammansättning samt för att tillgodose specifika rekryteringsbehov.

Skälen för regeringens bedömning: (Remissbehandlingen redovisas senare i avsnittet.) I direktiven till kommittén angavs särskilt behovet av insatser för att öka rekryteringen till utbildning av lärare i matematik, naturvetenskap och teknik samt för att få en jämnare könsfördelning i rekryteringen till lärarutbildningen. Kommittén fick i uppdrag att överväga insatser för att rekrytera fler lärarstudenter med utländsk bakgrund samt lärarstudenter med yrkeserfarenhet från andra områden än skolan.

Regeringen anser att det är mycket angeläget att öka intresset för läraryrket och för lärarutbildning. Motiven för detta är behovet att åstadkomma en tillräcklig försörjning av lärare inom alla

undervisningsområden så att de olika specifika behov som skolväsendet har tillgodoses. Vidare är det angeläget att få en lärarkår som så långt möjligt speglar befolkningens sammansättning så att eleverna kan identifiera sig med de vuxna i skolan.

Kompetenta och behöriga lärare måste kunna rekryteras till skolan och vilja stanna kvar i skolan. Skolan, som är en av landets största arbetsplatser, har ett brett arbetsfält och bör kunna erbjuda många möjligheter till yrkesmässig och personlig utveckling. Skolreformerna, läraravtalet och ett närmande mellan skolan och högskolan ger möjlighet till en yrkesmässig utveckling för lärare.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att den föreslagna strukturen för lärarutbildningen, där blivande lärare ges stora möjligheter att "skräddarsy" sin utbildning vad avser ämneskombinationer, bredd och djup, åldersinriktning m.m., kan komma att öka intresset för lärarutbildningen. Om delar av lärarutbildningen dessutom genomförs på distans och om högskolorna på ett generöst sätt värderar och tillgodoräknar de sökandens tidigare studier och yrkeserfarenheter kan rekryteringen underlättas. Lärosätena har också möjlighet att vid urval i samband med antagning ta hänsyn till andra särskilda prov m.m. Enligt högskoleförordningen 7 kap. 15 §. Vidare kan ett lärosäte om det finns särskilda skäl få Högskoleverkets medgivande att tillämpa annan urvalsgrund.

Kommittén konstaterar att den bild som ibland ges av ungdomars intresse för lärarutbildningen och av studenters benägenhet att inte slutföra sina studier inte är korrekt vilket kan leda till felaktiga slutsatser. I själva verket är det så att antalet behöriga förstahandssökande till lärarutbildningen totalt sett mer än fördubblats mellan läsåren 1988/89 och 1997/98. Rekryteringen är dock ojämnt fördelad på olika lärarutbildningsinriktningar och klart otillräcklig vad gäller t.ex. lärare i matematik eller naturvetenskap, i vissa främmande språk och i vissa praktisk-estetiska ämnen. Examensfrekvensen är inte heller lika hög inom alla lärarutbildningar. De som genomgår utbildning till grundskollärare med inriktning mot undervisning i årskurserna 4 – 9 och till gymnasielärare tar ut sin examen i betydligt lägre grad än andra lärarstudenter. En stor del av dem som inte tagit examen tjänstgör ändå som lärare. Enligt regeringens uppfattning bör högskolorna följa upp studenternas prestationer och skapa förutsättningar för dem att slutföra studierna. Kommunerna, som anställt lärare utan examen, bör som arbetsgivare uppmuntra dessa att slutföra sina studier och genom olika åtgärder underlätta detta.

I kommitténs uppdrag ingick att överväga insatser i lärarutbildningen för att rekrytera fler lärare inom området matematik, naturvetenskap och teknik samt att öka elevernas intresse för dessa ämnen i skolan. I ett projekt benämnt Särskilda lärarutbildningar (SÄL) ingår en särskild rekrytering och utbildning av lärare för i första hand undervisning i matematik, naturvetenskap och teknik. Utbildningen, som regleras av förordningen (1999:234) om särskilda lärarutbildningar, har som en förutsättning att den som utbildas skall vara anställd av en kommun. SÄL-projektet har ett utrymme för 200 studenter.

Som tidigare redovisats ingick i kommitténs uppdrag att bl.a. överväga insatser för att åstadkomma en jämnare könsfördelning i rekryteringen till

lärarutbildningen. Kommittén konstaterar att en allt större andel av de tjänstgörande lärarna i grundskolan är kvinnor. Detta gäller framför allt lärarna för de yngre eleverna.

I likhet med kommittén anser regeringen att frågan om positiv särbehandling av män vid antagning till lärarutbildningen är komplicerad. Att prioritera män skulle innebära att kvinnliga sökande med höga betyg får stå tillbaka för män med lägre betyg. I stället behövs åtgärder som leder till att fler män blir intresserade av yrket som sådant. Regeringen delar kommitténs uppfattning att högskolor med lärarutbildning, kommuner och arbetsförmedlingar tillsammans eller i vart fall samtidigt bör vidta ett antal åtgärder för att öka mäns intresse för arbete som lärare. I första hand bör åtgärderna riktas till män som redan har erfarenhet av och engagemang för arbete med barn och ungdomar. Preparandutbildningar liknande den som anordnas för arbetslösa akademiker vid Lärarhögskolan i Stockholm är ett annat sätt att öka andelen män i lärarutbildningen.

En åtgärd som visat sig vara framgångsrik för att rekrytera till lärarutbildning i matematik och naturvetenskapliga eller tekniska ämnen är den s.k. basårutbildningen som främst riktar sig till personer med avgångsbetyg från en ekonomisk eller samhällsvetenskaplig utbildning i gymnasieskolan men som saknar behörighet för naturvetenskapliga eller tekniska studier i högskolan.

Genom en ändring i förordningen (1992:819) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor, som trädde i kraft den 1 januari 2000, kan en sökande numera antas till och påbörja delar av den grundläggande högskoleutbildningen utan att uppfylla alla angivna förkunskapskrav. I den eller de delar av utbildningen som studenten vid antagningen inte uppfyllde uppställda förkunskapskrav, får utbildningen emellertid inte påbörjas förrän studenten redovisat ett godkänt resultat av förutbildningen. Regeringen avsåg med denna ändring att underlätta för de studerande som under grundutbildningen önskar komplettera för fortsatta studier inom matematik, naturvetenskap eller teknik.

Regeringen har nyligen beslutat om särskilda resurser för utbildning av officerare till lärare vid tre lärosäten. Ett stort antal universitet och högskolor åtog sig i samband med försvarsbeslutet hösten 1999 att medverka i utbildningen av officerare till lärare.

I kommitténs uppdrag ingick att överväga insatser för att rekrytera fler lärarstudenter med utländsk bakgrund. Av betänkandet framgår att det år 1995 fanns ca 70 000 personer mellan 25 och 64 år som var födda utanför Sverige och som kommit hit med en akademisk utbildning. Kommittén redovisar inledningsvis vilka åtgärder som redan vidtagits för att stödja arbetslösa akademiker med utländsk examen i deras försök att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Bland annat har följande åtgärder vidtagits.

S.k. aspirantutbildning infördes fr.o.m. läsåret 1995/96. Denna utbildning avser teoretisk och praktisk högskoleutbildning om 40 poäng för studenter med utländsk högskoleutbildning motsvarande tre års heltidsstudier.

Försök med kompletterande lärarutbildning (80 poäng) har gjorts vid Göteborgs universitet för arbetslösa personer med utländsk lärarexamen.

Vid Lärarhögskolan i Stockholm ges en 20-poängskurs i svenska för invandrare som önskar utbilda sig till lärare. Vid Södertörns högskola bedrivs ett utbildningsprogram för arbetssökande akademiker med invandrarbakgrund. Syftet är att deltagarna skall få "behörighet" som grundskollärare med inriktning mot undervisning i årskurserna 4 – 9. Regeringen anser det angeläget att erfarenheterna från dessa utbildningar tas till vara. Det kan konstateras att dessa utbildningsinsatser har varit positiva för de enskilda studenterna.

Det är också av betydelse att öka rekryteringen av invandrare till lärarutbildningen så att barn och elever i skolan får möta ett mångkulturellt samhälle även i lärarkåren. Strukturen för den nya lärarutbildningen kommer vidare att underlätta för personer med utländsk utbildning att vid behov komplettera sin utbildning.

Vad gäller möjligheten att tillgodoräkna sig studier från annat land, anser regeringen att det är den enskildes kunskaper som bör ligga till grund för beslut om tillgodoräkning och inte en snäv jämförelse med de kurser som ingår i en svensk utbildning. En större vidsynhet i bedömningarna skulle enligt regeringens mening kunna leda till att fler personer med invandrarbakgrund blir lärare i den svenska skolan.

Riksdagen har beslutat att förtydliga bestämmelserna i skollagen (1985:1100) om behörighet för lärare med utländsk utbildning (prop. 1998/99:110, bet. 1999/2000:UbU5, rskr. 1999/2000:15). Ändringarna är en anpassning till de EG-direktiv som rör examenserkännande och som syftar till att öka rörligheten på arbetsmarknaden. Den som har utländsk lärarutbildning skall få ett behörighetsbevis om han eller hon har ett sådant utbildnings-, examens- eller behörighetsbevis över behörighetsgivande utbildning som följer av EES-avtalet. Vid bedömning skall hänsyn tas till den sökandes yrkeserfarenheter. De ändrade bestämmelserna innebär ökade möjligheter för lärare att få sin utbildning bedömd och godkänd för anställning i Sverige och annat EU-land. Det aktuella EG-direktivet underlättar också för svenska lärare att få tjänst inom EES-området.

9.2 Studieorganisation och antagning till grundläggande lärarutbildning

Nu gällande bestämmelser

Av 6 kap. 1 § högskoleförordningen (1993:100) framgår att all grundläggande högskoleutbildning skall bedrivas i form av kurser. Kurser får sammanföras till utbildningsprogram. Bestämmelser om tillträde till grundläggande högskoleutbildning finns i 7 kap. nämnda förordning.

För att bli antagen till grundläggande högskoleutbildning, dvs. kurser eller program, krävs att sökanden har grundläggande behörighet och dessutom den särskilda behörighet som kan vara föreskriven. Antagning skall avse en kurs eller ett utbildningsprogram. De krav på särskilda förkunskaper som ställs skall vara helt nödvändiga för att studenten skall kunna tillgodogöra sig utbildningen.

I fråga om utbildning som vänder sig till nybörjare i högskolan anges de särskilda förkunskapskraven i s.k. standardbehörigheter. Högskoleverket meddelar föreskrifter om vilka standardbehörigheter som finns. Högskoleverket meddelar också föreskrifter om vilken standardbehörighet som skall gälla för en utbildning som leder till en sådan yrkesexamen (t.ex. lärarexamen) som inte har en konstnärlig inriktning. Varje lärosäte bestämmer vilka standardbehörigheter som skall gälla för övriga utbildningar som vänder sig till nybörjare i högskolan. Efter tillstånd av Högskoleverket får ett lärosäte i fråga om en viss utbildning ställa andra krav än sådana som anges i standardbehörigheter, om det behövs för den utbildningen. Varje lärosäte bestämmer vilka särskilda förkunskapskrav som skall ställas i fråga om utbildning som vänder sig till de som redan är inskrivna i högskolan.

För utbildningsprogram upprättar högskolan en utbildningsplan. I utbildningsplanen skall anges de kurser som utbildningen omfattar, den huvudsakliga uppläggningsen av utbildningen samt de krav på särskilda förkunskaper och andra villkor som gäller för att bli antagen till utbildningen.

Varje högskola skall fastställa en antagningsordning, i vilken skall framgå högskolans regler för dels ansökan, behörighet och urval, dels hur beslut fattas och överklagas. Huvudregeln är i dag att sökande som antas till ett utbildningsprogram som leder till en yrkesexamen vid antagningstillfället skall uppfylla alla angivna förkunskapskrav. Den som antas anses följaktligen ha de förkunskaper som krävs för att fullfölja hela programmet. Studenten vet i dessa fall omfattningen av den utbildning högskolan kommer att tillhandahålla.

Som tidigare redovisats (avsnitt 9.1) kan vissa sökande numera - med stöd av den s.k. basårsförordningen (1992:819) - antas och påbörja delar av den grundläggande högskoleutbildningen utan att uppfylla alla angivna förkunskapskrav för ett utbildningsprogram. Tanken med den nyligen gjorda ändringen i förordningen är att en student efter hand skall kunna skaffa erforderlig behörighet för de kurser, fristående eller i ett program som han eller hon önskar gå.

Regeringens bedömning: Det bör ankomma på universiteten och högskolorna att organisera lärarutbildningen på det sätt som fordras för att förnya utbildningen och för att i övrigt nå uppsatta mål och tillgodose kraven i fråga om rekrytering av olika grupper och valmöjligheter under studiegången. För att underlätta rekryteringen bör huvudalternativet vara att den studerande under utbildningens gång har möjlighet att välja fortsatt inriktning av examen. Den studerande bör även redan från början kunna välja ett program av en bestämd omfattning och inriktning.

Kommitténs förslag: Till den nya lärarutbildningen där valet av ämnen eller ämnesområden sker successivt, föreslås en huvudingång (ett sökalternativ). Förslaget innebär en bred öppning till utbildningen och att valet av vilken typ av lärare den sökande vill bli eller av vilka ämnen/ämnesområden sökanden vill undervisa i inte behöver göras i samband med ansökningen till lärarutbildningen.

I konsekvens med förslaget till en bred öppning till utbildningen föreslår kommittén en ny standardbehörighet som bör utgöras av en minsta gemensam nämnare. Som skäl anges att behörighetskraven inte kan omfatta erforderliga förkunskaper för alla de i programmet ingående kurserna. Kommittén föreslår att den nya standardbehörigheten bör omfatta godkända betyg i svenska kurs B (alternativt svenska som andraspråk kurs B), engelska kurs B samt samhällskunskap kurs A.

För antagning till övriga kurser inom lärarutbildningsprogrammet (ej första kursen) föreslår kommittén att varje lärosäte - i likhet med vad som gäller kurser som "inte vänder sig till nybörjare" - får besluta vilka krav på förkunskaper dvs. särskild behörighet, som studenten behöver för att kunna tillgodogöra sig utbildningen på de inriktningar och specialiseringar de väljer inom programmet. Studenterna måste alltså prövas vad avser särskilda behörighetskrav i samband med att de söker till kommande termins eller läsårs kurser inom vald inriktning eller specialisering. Enligt kommittén är detta en parallell till den terminsvisa antagningen till fristående kurser inom en högskola och bör därför kunna hanteras med hjälp av tillgängliga administrativa stödrutiner.

Kommittén betonar vikten av att sökanden redan i samband med att de söker eller antas till lärarutbildningsprogrammet måste få utförlig information om vilka inriktningar och specialiseringar som finns och som deras respektive förkunskaper berättigar till att söka. Likaså skall de ha rätt till tydlig information om vad som krävs av komplettering för att antas till kurser som de är intresserade av men initialt inte är behöriga att söka. En tänkbar modell – enligt kommittén – är att samtliga i programmet ingående kurser behörighetskodas så att sökandenas förkunskaper lätt kan läsas av mot de angivna behörighetskoderna.

Förslaget med en huvudingång innebär att alla sökande till lärarutbildningsprogrammet söker på lika villkor. Enligt kommitténs uppfattning kan detta sannolikt medföra, att studenter som behörighetsmässigt uppfyller kraven för vissa inriktningar och specialiseringar, t.ex. i ett naturvetenskapligt eller praktiskt-estetiskt ämne, i antagningen till lärarprogrammet slås ut av sökande med högre betyg och som önskar utbilda sig till lärare i samhällsvetenskapliga ämneskombinationer. För att undvika detta föreslår kommittén att högskolorna vid behov skall kunna erbjuda alternativa ingångar (sökalternativ) till lärarutbildningsprogrammet. Dessa ingångar skulle kunna förses med särskilda behörighetskrav i likhet med de i dag gällande föreskrifterna om standardbehörigheter för olika lärarutbildningar. Personer som söker och blir antagna till ett dylikt sökalternativ skall ha full behörighet för de kurser som vetter mot den verksamhet, den kunskapsinriktning eller de ämnen/ämnesområden som ingången är avsedd att främja. Genom särskilda urvalsregler (parallellt urval) skall högskolorna garantera dessa studenter plats på de avsedda kurserna. Ett visst antal platser skall dock fortfarande finnas kvar även på inriktnings- och specialiseringskurser för studenter som antagits till programmet via huvudingången.

Remissinstanserna: Flera högskolor och universitet avvisar förslaget om en gemensam ingång för alla lärarutbildningar. *Göteborgs universitet* framhåller att en total flexibilitet vad gäller val och inriktningar bara är möjlig på papperet. I praktiken måste valmöjligheterna begränsas och

antalet platser på olika inriktningar bestämmas i förväg. Total flexibilitet kräver obegränsad tillgång till lärare och lokaler. Att förespegla studenterna stor valfrihet och sedan inte kunna infria förväntningarna leder till frustration och avhopp. *Uppsala universitet* framhåller att med en huvudingång och en standardbehörighet är risken för fortsatt stor anhopning av sökande med samhällsvetenskaplig bakgrund uppenbar. *Umeå universitet* ställer sig positivt till tanken med flexibilitet men varnar för alltför långtgående utfästelser till studenterna om valmöjligheter. Det fria valet kommer att starkt begränsas av å ena sidan de gruppstorlekar som krävs för att med dagens finansieringssystem få ekonomi i en kurs och å andra sidan av befintliga resurser på personalsidan. *Linköpings universitet* pekar på det oförenliga i att å ena sidan ha ett program med en bred ingång och successiva val för studenterna och ambitionen att styra omfattningen av lärarutbildningens olika inriktningar. *Karlstads universitet* är tveksam till förslaget om en behörighet och framhåller att frågan behöver konsekvensutredas. Liknande synpunkter framförs av *Umeå universitet* och *Högskolan i Jönköping*.

Flera remissinstanser framhåller att förslaget med en behörighet, som alla i princip uppfyller, riskerar att vilseleda de sökande. Förslaget innebär att studenternas behörighet måste prövas i samband med att de söker till kommande termins eller kommande läsårs kurser. Det finns en risk att studenterna upptäcker dessa spärrar först när de påbörjat utbildningarna.

Flera högskolor pekar på att den tänkta breda ingången kan medföra svårigheter att attrahera sökande, eftersom det blir svårt att både lova och överblicka ett varierat utbud. Storleken av ett "smörgåsbord" av valbara kurser måste av kostnadsskäl begränsas. Flera högskolor påpekar att den terminsvisa alternativt läsårsvisa behörighetsgranskningen respektive antagningen kräver större resurser.

Skälen för regeringens bedömning: Under avsnitt 5 och 8 har regeringen redovisat förslag till en ny struktur för lärarutbildningen, inklusive utgångspunkter för en kommande examensbeskrivning respektive hur styrsystemet kan tillämpas för lärarutbildningen.

Regeringen styr genom examensordningen, examensmål samt krav på examination av ett visst antal studenter. För dessa specificeras antalet med vissa inriktningar av utbildningen i fråga om längd, t.ex. för grundskolans senare år och gymnasial utbildning, samt i fråga om dess ämnesmässiga innehåll.

Högskoleverket beslutar vid vilka statliga högskolor en examen inom grundläggande högskoleutbildning får avläggas. Det ankommer på Högskoleverket att besluta om särskilda behörigheter, s.k. standardbehörigheter för utbildningar som vänder sig till nybörjare, och som leder till yrkesexamina bland vilka lärarexamen ingår.

Det ankommer på högskolorna själva att besluta om innehåll och om utbildningens uppläggning i fråga om kurser och program mot bakgrund av vad som behövs för att högskolan skall kunna fullgöra sina uppgifter och nå uppsatta mål. Högskolesystemet är mycket flexibelt när det gäller möjligheter att genomföra utbildningen.

Studieorganisationen och antagningsordningen för lärarutbildningarna behöver utformas med hänsyn till de många olika krav som ställs på den

förnyade lärarutbildningen. Strukturen bör utformas på ett sådant sätt att målsättningarna med den i hög grad integrerade examensstrukturen uppfylls. Studenterna bör ha en hög grad av valfrihet även under utbildningens gång, t.ex. i fråga om ämneskombinationer. Flexibilitet och ökad valfrihet bör i hög grad också kunna uppnås genom åtgärder inom högskolan som innebär ett delvis integrerat genomförande av utbildningar med olika inriktningar och genom generösa möjligheter för byte mellan program och för värdering och tillgodoräknande av kurser.

Det är väsentligt att lärosäte och student nära samverkar så att genomförandet av studierna kan planeras på ett bra sätt. Det finns i dag exempel på hur högskolor kan underlätta både sin egen och studenternas planering inom ramen för breda program genom att varje student har en upprättad plan för vilka kurser som skall genomgå under t.ex. de tre närmaste terminerna.

För att underlätta en bred rekrytering har kommittén velat fästa stort avseende vid möjlighet till ett system med successiva val inom ett mycket brett lärarutbildningsprogram med en ingång. De syften som ligger bakom denna tanke är väsentliga. Det är viktigt att ha tillgång till metoder som medverkar till en bred rekryteringsbas för lärarutbildningen. Vissa kategorier av sökande kan lättare rekryteras om de inte från början behöver välja inriktning och poängomfattning av studierna. Därför bör huvudalternativet vara att studenter, som skall ta lärarexamen har möjlighet att göra successiva val. Det är i detta fall särskilt väsentligt att de sökande från början informeras om förutsättningarna för vidare studier inklusive det utbildningsutbud i form av inriktningar och specialiseringar som högskolan kan erbjuda. Det är också väsentligt att högskola och student samverkar på ett bra sätt så att studierna kan genomföras framgångsrikt. Lärosätena bör stödja studenterna i deras val och underlätta övergång mellan lärosätena.

Utbildningsalternativ där den sökande antas från början till lärarutbildningsprogram av en viss omfattning beroende på inriktning av examen bör kunna erbjudas bl.a. för att ge högskolorna möjligheter att rekrytera till inriktningar och omfattningar där brist föreligger. Studenten har i en sådan antagning från början platsgaranti för hela den avsedda utbildningen. Självfallet bör studenten även i detta alternativ ha möjlighet att byta inriktning.

Regeringen erfar att många universitet och högskolor prövar nya former för en bred antagning till lärarutbildning och finner detta mycket positivt. Med den föreslagna strukturen för lärarutbildningen och möjligheterna till distansutbildning kommer samverkan mellan lärosätena att medverka till att studentens önskemål om utbildningar kan uppfyllas. Regeringen avser att följa lärosätenas antagning till lärarutbildningarna. En utvärdering av de successiva valen kommer att göras 3 – 4 år efter reformens ikraftträdande.

Lämplighetsprövning vid antagning till lärarutbildning

Kommittén föreslår att sökande antas till lärarutbildning under förbehåll att de skall förete ett registerutdrag ur polisregistret, av vilket det skall framgå att vederbörande inte dömts eller står under åtal för vissa brott, i

första hand sexualbrott och barnpornografibrott. Remissinstanserna är negativa till kommitténs förslag.

Regeringen har den 27 april 2000 i en remiss till lagrådet föreslagit att den som erbjuds en anställning inom förskoleverksamhet, grundskola och motsvarande obligatoriska skolformer samt inom barnomsorgen skall lämna ett utdrag ur polisens belastningsregister. Syftet är att undvika att personer som dömts för vissa brott, i första hand sexualbrott och barnpornografibrott, anställs i de nämnda verksamheterna. Att lämna registerutdrag skall vara det sista momentet i ett anställningsförfarande.

Det är inte givet att alla personer som genomgår lärarutbildning kommer att arbeta med barn och ungdom. Enligt regeringens mening bör lämplighetsprövning genom registerkontroll begränsas till de fall som föreslås i lagrådsremissen och som då skall ske i samband med erbjudande om anställning.

10 Särskilda frågor

10.1 Specialpedagogisk utbildning

Regeringens bedömning: Olika former av specialpedagogisk utbildning bör ingå i lärarutbildningen.

Specialpedagogisk utbildning bör ingå som ett moment i det allmänna utbildningsområdet. Specialpedagogisk utbildning bör också kunna anordnas inom utbildningsområdena med inriktningar och specialiseringar.

En specialpedagogisk påbyggnadsutbildning bör leda fram till specialpedagogexamen.

Kommitténs förslag: Högskolor som anordnar lärarutbildning bör få i uppdrag att utveckla specialpedagogisk kompetens på fyra nivåer: grundläggande specialpedagogiska kunskaper inom det allmänna utbildningsområdet, kurser med specialpedagogisk inriktning respektive specialisering samt en utveckling och förstärkning av det specialpedagogiska programmet. Kommittén förutsätter att specialpedagogikens roll knyts närmare förskolans, skolans och vuxenutbildningens ledning.

Utredningen föreslår att den kommitté som har i uppdrag att göra en översyn av skollagen, skall ta ställning till om förtydliganden och förändringar i specialpedagogrollen och specialpedagogexamen skall regleras genom lagstiftning.

Regeringens bedömning överensstämmer i huvudsak med kommitténs förslag.

Remissinstanserna: Både myndigheter, universitet och högskolor och kommuner stöder över lag förslaget att förstärka skolans samlade specialpedagogiska kompetens och förslaget till examensbeskrivning för specialpedagoger. *Kunskapslyftskommittén* påpekar att behovet av

särskilt stöd ökat också inom vuxenutbildningen i takt med att allt fler ur de prioriterade grupperna nås av utbildningserbjudanden. *Stockholms universitet* välkomnar en särskild utbildning i *teckenspråk* och *svenska*. *Högskolan på Gotland* anser att alla fyra nivåer inom specialpedagogisk kompetens, som kommittén föreslår, bör finnas inom ett rektorsområde. *Växjö universitet*, *Högskolan i Kalmar* m.fl. lärosäten ifrågasätter förslaget att bara några universitet skall ha examensrätt när det gäller specialpedagogexamen. Många kommuner, bl.a. *Borås kommun*, tar upp behovet av kompetensutveckling av lärare inom det specialpedagogiska området. *Jönköpings kommun* betonar att det är viktigt att särskolans behov av specialpedagogisk kompetens tillgodoses på nivå tre och fyra. *Falu kommun*, med flera kommuner, anser att skolans ansvar för kompetens för specialpedagogiska insatser bör regleras i skollagen (1985:1100). Av intresseorganisationerna ställer sig *Läraryrket* och *Lärarnas Riksförbund* bakom förslagen. Lärarorganisationerna framhåller vikten av att kommunerna verkligen anställer lärare med adekvat specialpedagogisk kompetens, som kan arbeta operativt gentemot eleverna. Av specialskolorna understryker *Kristinaskolan* och *Åsbackaskolan* behovet av lärare i teckenspråk och anser att specialskolornas lärarbehov inte behandlats ordentligt av utredningen. *Synskadades Riksförbund* påpekar att det råder en skriande brist på specialpedagoger med inriktning mot synskada inom särskolan. Den nya utbildningen måste leda till en utökning av denna kompetens. *Riksförbundet För Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna* anser att ett förtydligande behövs om vilken behörighet som krävs för undervisning av elever med utvecklingsstörning. Förbundet betonar vidare vikten av att lärarutbildningen ger kompetens att upprätta åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd.

Skälen för regeringens bedömning:

Behov av specialpedagogisk kompetens

Barn och elever kommer till förskolan, skolan och vuxenutbildningen med olika bakgrund och förutsättningar. Undervisningen måste anpassas till skiftande behov av särskilt stöd. All erfarenhet visar på behovet av tidig upptäckt och tidigt insatta åtgärder för att nå bästa möjliga resultat. Detta gäller inom hela utbildningsområdet, från förskolan och förskoleklassen upp genom den obligatoriska skolan, fritidshemmet och de frivilliga skolformerna gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Utvärderingar har visat att många lärare efterlyser mer kunskaper i specialpedagogiska frågor.

Både regeringen och Statens skolverk har i olika sammanhang markerat att en god mätare av kvaliteten i skolans pedagogiska verksamhet är hur den möter behov av särskilt stöd. Statens skolverks tillsynsutredningar tyder på att kommunerna många gånger sviktar i sin uppgift att ge särskilt stöd. Regeringen delar kommitténs mening att differentierings- och individualiseringsproblematiken så långt möjligt skall hanteras inom den reguljära undervisningen. Specialpedagogik blir då

något som skall ingå i vardagsarbetet för alla lärare i förskola, skola och vuxenutbildning och således ingå i grundutbildning.

Det finns enligt regeringens bedömning ett stort behov av generell och grundläggande specialpedagogisk kompetens inom hela skolområdet. Varje lärare bör kunna svara för att elever som behöver särskilt stöd och hjälp både får rätt sorts hjälp och i tillräcklig omfattning. Detta förutsätter bl.a. samarbete med specialpedagoger och annan elevvårdspersonal. Det är vidare önskvärt att det i de flesta arbetslag finns lärare med fördjupade specialpedagogiska kunskaper. Självfallet har särskolan, särsvux och specialskolan samt resurs- och kunskapscentrum stort behov av bl.a. lärare med specialkompetens inom olika specialpedagogiska områden.

Regeringen anser i likhet med kommittén att specialpedagogens yrkesroll bör utvecklas och förstärkas. Tidigare utvärderingar och Statens skolverks kvalitetsgranskning av området elever i behov av särskilt stöd (Statens skolverks rapport nr 160) visar på behovet av att specialpedagogen knyts närmare skolans ledning och att det övergripande specialpedagogiska arbetet bör ha fokus på att undanröja hinder för och orsaker till svårigheter i undervisnings- och lärandemiljöerna. Detta innebär bl.a. att specialpedagogen bör delta i planering som rör förskolans och skolans inre organisation. Även andra utredningar har visat på behovet av att pedagogiska strategier med fokus på barn och elever i behov av särskilt stöd vidareutvecklas så att individualisering vad gäller stoff, innehåll och arbetssätt utvecklas. Här kan specialpedagogen ha en särskild uppgift och bidra till lösningar utifrån sin speciella kompetens.

Bristen på lärare med specialpedagogisk examen är stor. Utvärderingar och lärarprognoser från bl.a. Statens skolverk visar att det föreligger behov av lärare med specialpedagogisk utbildning.

Regeringen anser således i likhet med kommittén, att det är angeläget att förstärka skolans samlade specialpedagogiska kompetens. Den föreslagna strukturen för lärarutbildning ger goda möjligheter att göra detta och att utveckla olika alternativ till specialpedagogiska utbildningar, både vad gäller innehåll och omfattning.

Specialpedagogisk kompetens i lärarutbildningens struktur

Som ovan angivits behöver förskolan, skolan och vuxenutbildningen ha beredskap att ta emot och ge alla barn och elever möjlighet till utveckling, delaktighet och lärande. Det betyder att grundutbildningen behöver fokusera på villkoren för att elever i behov av särskilt stöd skall kunna ingå i skolans gemenskap. Det innebär inte att varje lärare skall ha kunskap om varje enskilt funktionshinder. Däremot är det viktigt att alla lärare har en grund att stå på och kan identifiera de mest vanligt förekommande problemsituationerna, där det kan vara aktuellt med särskilt stöd och hjälp. Barn och elever kan ha störningar eller svårigheter av olika slag. Målet bör vara att varje lärare har beredskap att möta detta i sitt pedagogiska arbete. Det bör ske genom att en del av det allmänna utbildningsområdet i lärarutbildningen bör omfatta generella och för alla lärare *grundläggande* specialpedagogiska kunskaper. Målet är att alla blivande lärare utifrån kunskaper i specialpedagogik skall ha goda

förutsättningar att organisera arbetet med hänsyn till olika barns och elevers behov av tid, stimulans och stöd. Vidare bör alla blivande lärare ha kunskap om vad specialpedagogens fördjupade kunskaper kan och skall användas till som kompletterande stöd i detta arbete.

Utbildningsdområden med inriktningar och/eller specialiseringar

Enligt samstämmig utbildningsexpertis och i enlighet med de utbildningspolitiska målen är det angeläget att barn och elever med t.ex. utvecklingsstörning, synskador eller hörselskador så långt det är möjligt och lämpligt undervisas tillsammans med övriga barn och elever. Det är därför både önskvärt och nödvändigt att det inom förskolan, skolan och vuxenutbildningen finns lärare som, utöver den grundläggande specialpedagogiska kunskapen och utöver kunskap i ett annat ämne/ämnesområde, har kunskaper som rör barn och ungdomar i komplicerade inlärningssituationer. Detta kan ske genom att lärarstudenter kan välja utbildning med särskild *inriktning* och/eller *specialisering* inom det specialpedagogiska ämnesområdet. Lärare som i sin grundutbildning har specialpedagogisk inriktning och/eller specialisering kan även svara mot vissa av särskolans och sär vux´ behov.

Det kan finnas behov av mer specifika specialpedagogiska kunskaper för personer med läs- och skrivsvårigheter, svårigheter att räkna och/eller svårigheter med begreppsförståelse inom olika ämnesområden. Detta behov kan också finnas för personer med koncentrationssvårigheter, ADHD, DAMP, syn-/hörselnedsättningar, utvecklingsstörning eller sociala och emotionella svårigheter. I samtliga skolformer behöver det finnas lärare som kan bidra med fördjupade kunskaper inom dessa områden och som vet hur olika faktorer påverkar förutsättningarna och möjligheterna för enskilda individer att delta och lära. Detta gäller inte minst i förskolan eftersom det är viktigt att problemen upptäcks tidigt.

Vissa blivande lärare bör således ha möjlighet att genom val av inriktning för sin utbildning erhålla mer specifika specialpedagogiska kunskaper inom ett område. Genom val av specialisering kan studenten fördjupa sig ytterligare eller bredda sin kompetens inom det specialpedagogiska området.

Rektor eller föreståndare/chef för förskolor, skolor och vuxenutbildning bör bemöda sig om att det i verksamheten finns en varierad kompetens inom det specialpedagogiska området. Det är angeläget att landets lärosäten med lärarutbildning erbjuder en mångfald av inriktningar och specialiseringar inom det specialpedagogiska området för att tillgodose skolväsendets behov.

Specialpedagogexamen

Behovet av en fördjupad specialpedagogisk kompetens bör kunna tillgodoses i alla skolformer genom att lärare får möjlighet att genomgå specialpedagogisk påbyggnadsutbildning och avlägga examen som specialpedagog. Behovet av specialpedagoger i kommunerna är stort. Många pensionsavgångar kommer att ske under de närmaste åren

samtidigt som efterfrågan på specialpedagogiska insatser ökat. Förskolan och skolan söker hjälp för allt fler barn och ungdomar med de svårigheter och symtom som angivits ovan. Specialpedagogen har en viktig roll i mötet med dessa och andra barns och elevers behov.

Av bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) punkt 44 framgår att den specialpedagogiska examen om minst 40 poäng har fyra inriktningar – mot komplicerad inlärningssituation, mot dövhet eller hörselskada, mot synskada eller mot utvecklingsstörning. Regeringen anser att det är viktigt att det specialpedagogiska programmet har detta breda utbud av inriktningar. Regeringen har erfarenhet att utbildningarna omfattar 60 poäng, vilket väl svarar mot de krav som ställs på den som genomgått en specialpedagogisk utbildning.

Den specialpedagogiska examen bör även fortsättningsvis vara en påbyggnad på en avlagd lärarexamen. Alla kurser bör därför vara på fortsättnings- och fördjupningsnivå. För att föra in väsentliga erfarenheter av annan undervisning och olika perspektiv på pedagogisk yrkesverksamhet är det lämpligt att specialpedagogutbildningen bygger på tidigare yrkeserfarenhet som lärare. I specialpedagogisk examen bör ingå ett examensarbete. Utbildningen bör vidare ha en tydlig specialpedagogisk forskningsanknytning.

I detta sammanhang bör nämnas att erfarenheter visar på behovet av förstärkt utbildning av specialpedagoger med inriktning mot dövhet/hörselskada.

Särskolan

Särskolans brist på lärare med adekvat specialpedagogisk utbildning är mycket stor. Av Statens skolverks rapport nr 173 Beskrivande data om barnomsorg och skola 99 framgår att endast 40 % av undervisningen i den obligatoriska särskolan utfördes av lärare som hade genomgått en specialpedagogisk utbildning. Det råder t.ex. stor brist på grundskollärare med specialpedagogutbildning. Det innebär att grundsärskolan i allt högre grad rekryterar specialpedagoger med förskollärarytter eller fritidspedagogutbildning som bas. När det gäller särskolans behov av lärare för elever med utvecklingsstörning bör detta enligt regeringens bedömning framgent i stor utsträckning kunna tillgodoses inom ramen för den nya lärarutbildningens inriktning med specialpedagogik.

Den inriktning som närmast kan vara aktuell för särskolan bör uppmärksamma förutsättningar för lärande där begåvningsmässig funktionsnedsättning kan leda till komplicerade inlärnings- och/eller samspels- och kommunikationssituationer. En lärare med utbildning i t.ex. inriktningarna svenska eller matematik och specialpedagogik för elever med utvecklingsstörning har sannolikt en kompetensprofil av stor användbarhet för särskolan. En inriktning mot särskolans verksamhetsområde bör kunna fördjupas ytterligare, alternativt breddas, genom olika specialiseringar. Därutöver finns behov av specialpedagoger i särskolan för att bl.a. komplettera med spetskompetens inom det specialpedagogiska området. Många elever i särskolan har flerfunktionshinder. Utöver specialpedagoger med fördjupad kompetens

Specialskolan

Specialskolan har till viss del likartade problem som särskolan, dvs. stor brist på lärare förutses. En utredning av lärarbehovet vid specialskolorna, som Statens institut för Handikappfrågor i skolan (SIH) har låtit genomföra 1997 på regeringens uppdrag, visar på ett mycket stort rekryteringsbehov av grundskollärare för döva elever under de närmaste åren. Många lärare i specialskolan saknar dessutom tillräcklig utbildning i teckenspråk. Regeringens mening är att specialskolans lärarbehov i första hand bör tillgodoses genom utbildning av grundskollärare för döva elever, som i sin utbildning studerat med inriktningen teckenspråk. Inriktningen bör kunna fördjupas i form av en specialisering. Läraren skall dessutom ha lärarutbildning i ett eller ett par ämnen att undervisa i. Därutöver bör i specialskolan finnas lärare som avlagt specialpedagogexamen med olika inriktningar, t.ex. inom hörselområdet, för att bistå skolan med spetskompetens på området. Då elever i specialskolan ofta har flera funktionshinder, är det viktigt att det på skolan finns lärare som har kunskaper om även andra funktionshinder än hörselnedsättningar och dövhet, t.ex. om synnedsättningar, DAMP/ADHD, beteendestörningar etc.

Regeringens bedömning är att den teckenspråkiga inriktning inom grundutbildningen på hur döva barn och unga lär, som finns vid bl.a. Lärarhögskolan i Stockholm och vid Örebro universitet, bör fortsätta. Den har i dag en inriktning mot språk, teckenspråk och svenska samt naturvetenskap. Behovet av fortbildning i teckenspråk för redan verksamma lärare i specialskolan bör dessutom beaktas. Formerna för sådan utbildning, t.ex. studier på deltid och distans, måste uppmärksammas.

Regeringen beslöt den 18 november 1999 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att förbereda bildandet av en gemensam myndighet för den statliga specialskolans (U 1999:07), (dir. 1999:91). Myndigheten skall ha i uppgift att samordna resurser, utvecklingsarbete m.m. i syfte att stärka utvecklingen av specialskolornas inre arbete för att bidra till ökad måluppfyllelse. Regeringen utgår från att den nya myndigheten kommer att ha ett särskilt ansvar att bevaka specialskolans behov av specialpedagogisk kompetens.

Övrigt

Kommittén har föreslagit att den kommitté för översyn av skollagen m.m. (dir. 1999:15), som regeringen tillsatte 1999, skall ta ställning till om beskrivna förtydliganden och förändringar i den specialpedagogiska yrkesrollen och en specialpedagogexamen bör regleras genom lagstiftning. Det skulle enligt kommittén kunna beröra kommuners skyldighet att anställa specialpedagoger med adekvat utbildning.

Det är kommunernas skyldighet att se till att dess personal har kompetens för att sköta sitt uppdrag. Regeringen anser att nuvarande

10.2 Massmedier och informationsteknik

Regeringens bedömning: Lärare bör ge barn och elever redskap för att kunna inhämta, bearbeta och ta ställning till information från massmedier och via den nya informationstekniken. Forskning om pedagogisk utveckling utifrån informationsteknikens roll i lärandet bör stimuleras. Berörda myndigheter bör få i uppdrag att informera om pågående forskning om lärande och IT av intresse för lärarutbildning och skola. Den nya tekniken bör utnyttjas för lärarutbildning på distans.

Kommitténs förslag: Kommittén tar upp den nya informationstekniken utifrån dess roll för distribution av utbildning. Kommittén har konstaterat att den nya tekniken skall ses som ett naturligt inslag i lärarutbildningens uppgift att förbereda eleverna för det framtida arbets- och samhällslivet. Kommittén överlämnar åt högskolan att utifrån den nya tekniken roll för lärarens arbete samt den pedagogiska utvecklingen närmare utveckla hur informationsteknikfrågorna skall behandlas i lärarutbildningen.

Remissinstanserna: Endast ett litet antal remissinstanser pekar på frågan om massmedia och IT-användning i lärarutbildningen. Det är *Distansutbildningsmyndigheten*, som med tillfredsställelse ser att Lärarutbildningskommitténs förslag förutsätter att en stor del av lärarutbildningen skall kunna ges på distans. Myndigheten anser dessutom att kraven på kunnande om den nya informationstekniken skall framgå av examensordningens beskrivning av lärarexamen. *Statens skolor för vuxna* pekar också på det positiva med utbildning på distans men understryker att användningen av den nya tekniken förutsätter en ny pedagogik, vilket måste återspeglas i lärarutbildningen. *Statens kulturråd* pekar på skolbibliotekarien som en resurs i det pedagogiska utvecklingsarbete inom IT-området. *Göteborgs universitet* efterlyser en mer utförlig diskussion om utvecklingen av informationstekniken och dess konsekvenser för skola och lärarutbildning. *Stockholms universitet* menar att även en IT-baserad undervisning kräver mycket breda och djupa ämneskunskaper av läraren. Bland kommunerna pekar *Haparanda* på att IT-kompetens skall vara en grundkompetens och att teknisk support för pedagogisk verksamhet skulle kunna vara en del av en inriktning eller specialisering.

Skälen för regeringens bedömning:

Bakgrund

Den svenska demokratin bygger på medborgarnas engagemang. Det offentliga samtalet förs till stora delar i massmedierna. För att kunna delta

krävs ett utvecklat språk och insikt i hur massmedier fungerar. Den höga mediekonsumtionen bland barn och ungdom bidrar till att dessa aldrig varit så välinformerade som i dag. Lärarens roll för att skapa medvetna mediaanvändare är oerhört betydelsefull.

Såväl i förskola, skola och vuxenutbildning som i arbets- och samhällslivet är informationsteknik numera ett viktigt hjälpmedel och naturligt inslag för kommunikation och informationsinhämtning. De hittillsvarande insatserna för att öka media- och IT-kunnandet bland de lärare som för närvarande utbildas har inriktats på att ge lärarna en grundkompetens för de nya medierna och på forskning om media- och IT-pedagogik. Vidare pågår ett omfattande program för vidareutbildning av lärare. Stora satsningar har därför gjorts för att förse skolans lärare samt barn och elever med datorer.

En målformulering om IT-kunnande fördes in i beskrivningarna för samtliga lärarexamina (utom flyglärarexamen) i högskoleförordningen (1993:100) hösten 1996. Innebörden är att den utbildade läraren skall kunna använda datorer och andra informationstekniska hjälpmedel för egen inläring och för undervisning av elever.

I samband med att målformuleringen infördes i examensbeskrivningarna fick Högskoleverket särskilda medel för utveckling av IT-området i lärarutbildningen, pedagogisk användning av IT inom den högre utbildningen och forskning inom IT-pedagogik. Dessa uppdrag hade sin bakgrund i IT-propositionen 1995/96:125 om åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik. För uppdragens genomförande ställdes sammanlagt 30 miljoner kronor till verkets förfogande.

Att Sverige har en internationellt sett mycket hög datortäthet och att telenäten erbjuder en stor tillgänglighet har varit viktiga förutsättningar för satsningarna. Sedan 1992 har Statens skolverk haft i uppdrag att främja utvecklingen och genomförandet av den nationella datapolitiken på skolans område. Som en del av detta uppdrag har verket haft att driva och utveckla ett nationellt skoldatanät och att bygga upp ett nätverksbaserat resurscentrum för IT-baserade läromedel samt att utvärdera användningen av IT i skolan.

Det s.k. Skoldatanätet och resurscentrumet för multimedia, Multimediabyrån, har till uppgift att utveckla IT-användningen i skolan. De skall fungera som vägledning för lärare i arbetet med att integrera IT i undervisningen, dels genom egna tjänster dels genom att vara guide till relevanta webbresurser. Det nätbaserade resurscentrumet skall särskilt främja och stimulera framväxten av kunskaper om IT-baserade läromedel och hur dessa används i undervisningen.

I den tidigare under våren lagda propositionen Ett informationssamhälle för alla (prop. 1999/2000:86) aviserade regeringen sin avsikt att precisera uppdraget till Statens skolverk vad avser det fortsatta arbetet med Skoldatanätet och utvecklingen av det nationella resurscentrumet. Det fortsatta arbetet förutsätts ske parallellt med arbetet via Delegationen för IT i skolan. Vidare aviserades att Statens skolverk skulle få i uppdrag att utreda hur myndigheter och andra intressenter via Skoldatanätet kan samverka, kring hur informationstekniken kan användas i skolan. Dessutom skulle Statens skolverk få i uppdrag att utforska och

dokumentera den nya teknikens betydelse för skolans arbetsorganisation och lärande.

Med regeringens skrivelse Lärandets verktyg - nationellt program för IT i skolan (skr. 1997/98:176) lades grunden för Delegationen för IT i skolan, ITIS. Delegationen har i uppdrag att genomföra den satsning som aviserades i skrivelsen och som syftar till att utveckla användningen av IT som ett pedagogiskt hjälpmedel. Satsningen skall pågå under tre år och skall genomföras i samarbete mellan Utbildningsdepartementet och Näringsdepartementet, Statens skolverk, Svenska Kommunförbundet, Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling, IT-kommissionen, Lärarnas Riksförbund och Läraförbundet. Satsningen består av kompetensutveckling av 60 000 lärare i arbetslag, en dator till deltagande lärare, en förbättrad tillgång till Internet, e-postadresser till alla lärare och elever, stöd för utveckling av det europeiska och svenska skoldatanätet, särskilda insatser för elever med funktionshinder samt pris för utmärkta pedagogiska insatser. ITIS har en budget om 1,4 miljarder för åren 1999-2001.

Distansutbildningsmyndigheten (Distum) inrättades 1999 och skall främja utvecklingen och användningen av distansutbildning som grundas på informations- och kommunikationsteknik. Verksamheten avser högskolan och folkbildningen i hela landet. Inom Distums ram ligger också att utveckla en pedagogik för ändamålet. Distum har givit ekonomiskt stöd till ett nätverk för vidareutbildning av lärare på distans och medverkat till att etablera ”distribuerad lärarutbildning”, d.v.s. en högskola har förlagt studierna för en grupp med lärarkandidater till en glesbygdsregion. De hittills utlagda lärarutbildningarna ges av Luleå tekniska universitet och finns i Storuman och Arjeplog.

”Nätverket för vidareutbildning för lärare” med sekretariat vid Uppsala universitet har verkat i perspektivet ”det livslånga lärandet”. Nätverket består av högskolor med lärarutbildningar som bidrar med kurser. Nätverkets kurser har hittills nått drygt 600 av skolans aktiva lärare som fortbildning eller vidareutbildning. Inledningsvis har nätverket haft medel från Distansutbildningskommittén och Utbildningsdepartementet. Numera finansierar Distum nätverkets verksamhet.

På nordisk nivå pågår, med stöd från Nordiska ministerrådet inom ramen för IDUN-projektet, ett samarbete mellan de institutioner som ger lärarutbildning. Genom projektet skall det byggas en internetbaserad logisk informations- och samarbetsstruktur mellan medverkande lärarutbildningsinstitutioner. Vidare skall det utvecklas en distanskurs för lärare i användning av Internet för pedagogiskt bruk.

Grundutbildning

Lärarutbildningen bör vara ett föredöme när det gäller användningen av media och IT som lärande verktyg och visa på de möjligheter dessa ger för lärande samt för lokal utveckling. Skolväsendet har i dag inte fått tillgång till enbart ny teknik, utan framför allt till kvalitativa pedagogiska verktyg, som i kombination med förändrade arbetsätt och arbetsformer ger goda förutsättningar att i enlighet med läroplanernas övergripande mål utveckla undervisningen mot mer elevaktiva arbetsätt, som bl.a. stärker

elevernas förmåga till eget kunskapsökande, kritiskt värderande och eget ställningstagande. Därmed skapas förutsättningar för att utveckla lärarrollen. Lärarutbildningen bör visa hur massmedia och IT kan användas som läromedel. Med sin unika förmåga att kombinera text, ljud och bild ger IT möjlighet att i samma media söka information, kommunicera och publicera. Skolan och klassrummet kan öppnas mot världen.

Användningen IT har sedan länge varit ett kraftfullt hjälpmedel i specialpedagogiken. För mycket svårt funktionshindrade har IT utnyttjats för t.ex. helt ny kommunikation. Vidare har IT utvecklats långt inom lärprocessen för moderna språk.

Användning av informationsteknik bör vara ett viktigt inslag i lärarutbildningen då den i dag är ett betydelsefullt verktyg för lärande och en kraft för pedagogisk förnyelse, liksom ett administrativt hjälpmedel för läraren. Användningen av informationsteknik bör relateras till kunskap om media, kommunikation, informationsbearbetning, källkritik, juridik, etik och skapande verksamhet. Informationsteknikens förmåga att påverka skolans arbetssätt och organisation bör tillvaratas för att öka kvaliteten i arbetet. Samtidigt måste eleverna få insikter i den påverkan de blir utsatta för och ges förmåga att hantera denna.

Lärarutbildningen bör ge möjligheter till kritisk granskning av ny teknik. Inte minst viktigt är att de blivande lärarna får träning i de nya formerna för kritisk granskning som den nya tekniken nödvändiggör. Media- och IT-användning innebär vidare ett nytt förhållningssätt till informationsområdet vilket lärarstudenterna måste förberedas på inför sin lärargärning. Att arbeta med källkritiska metoder blir viktigt. Även juridiska frågor t.ex. om upphovsmannarätt, tryck- och åsiktsfrihet blir med den nya medianvändningen områden som den blivande läraren måste vara bevandrad i.

Stiftelsen för kunskaps och kompetensutveckling, KK-stiftelsen har i ett omfattande IT-skolprojekt vunnit många värdefulla erfarenheter. Någon utvärderingsrapport har ännu inte publicerats. Enligt preliminärt underlag ger projektet belägg åt uppfattningen att IT ändrar förutsättningarna för skolans arbetsformer och organisation. Detta bör tillvaratas på ett positivt sätt då det förstärker förutsättningarna för arbete i arbetslag i skolan.

KK-stiftelsens förstudie om Upplevelseindustrin, december 1999, visar på vilka nya yrken och näringslivssektorer som kommer att utvecklas med den nya informationstekniken inom området underhållning-undervisning, ”edutainment”. För detta område utbildar enligt KK-stiftelsen den svenska skolan (media och estetiska gymnasieprogram) och högskolan redan i dag och förväntas göra detta än mera i framtiden.

För denna utbildning som växer såväl kvantitativt som kvalitativt ställs krav på en ny lärarkompetens. De nya ofta pedagogiska underhållningsprodukterna medverkar också på sitt sätt till att ställa nya krav på lärarna. Mot bakgrund av ovanstående är det rimligt att anta att allt högre krav ställs på presentation, underhållningsvärde etc. av det material som skall förmå fånga intresset. Den erfarenhet av distribuerad utbildning som hittills har vunnits av skilda utbildningsanordnare är mycket värdefull för det pedagogiska utvecklingsarbetet inom

informationsteknikområdet och skall fortsatt tillvaratas och utvecklas så att den kommer alla lärarutbildningar tillgodo. Prop. 1999/2000:135

Morgondagens lärarutbildning bör vidare i enlighet med kommitténs förslag omfatta dator- och IT-användning som ett hjälpmedel för att distribuera kurser. För detta har Distum ett stort ansvar.

Forskning

Högskoleverkets rapport om Forskning om IT-pedagogik som lämnades till Utbildningsdepartementet den 1 mars 2000 visar att det råder ett fortsatt stort behov av forskning om utvecklingen av pedagogiken inför en ökad IT-användning i undervisningen och i samhället i övrigt. Det gäller bl.a. forskning om IT i ett demokrati- och värdeperspektiv, IT och själva lärandeprocessen utifrån olika utgångspunkter och hur ett IT-baserat lärande i samverkan kan utvecklas. (se vidare avsnitt 7 Forskningsstrategier för lärarutbildningen).

Regeringen har erfarit att KK-stiftelsen 1996 beslutade att inom ramen för programmet IT-didaktik finansiera sju doktorandtjänster vid olika lärosäten i landet. Programmet har numera benämningen Lärande och IT där lärande tolkas i vid mening och omfattar många andra miljöer än skola och högskola. År 1998 omfattade forskningsprogrammet Lärande och IT 55 miljoner kronor. Den virtuella forskarskolan om Lärande och IT omfattar f.n. 18 doktorander vid 7 lärosäten. Det dominerande forskningsämnet i programmet är IT -användning i pedagogiska miljöer, med 10 doktorander. Fullt utbyggt kommer programmet att omfatta 117 miljoner kronor och pågå mellan 2000-07. Regeringen ser mycket positivt på framväxten av forskningsprogrammet Lärande och IT och hälsar med tillfredsställelse den informationsinsats som ingår i programmet.

Regeringen bedömer att kunskaper och erfarenheter från bl.a. denna forskning och annan pågående forskning inom lärande och IT skyndsamt måste föras ut till landets högskolor med lärarutbildning och till förskolan, skolan och vuxenutbildningen. Regeringen avser därför att ge berörda myndigheter ett uppdrag med denna inriktning.

10.3 Pedagogisk profilering

Regeringens bedömning: Pedagogisk profilering i lärarutbildningen bör kunna ske inom ramen för den föreslagna strukturen för utbildningen.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att lärarutbildning med särskild pedagogisk och metodisk profil kan organiseras inom ramen för inriktningar och specialiseringar så att studenter kan få utbildning även för en alternativ pedagogisk profilering.

Remissinstanserna: Stiftelsen Rudolf Steinerhögskolan är kritiska till att waldorflärarutbildningen inte nämns i kommitténs förslag. Waldorfskolefederationen avvisar kommitténs förslag och menar att

förslagen i inget avseende motsvarar waldorfskolornas behov av lärarutbildningar.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen ser positivt på metodiska och pedagogiska profileringar av lärarutbildningen. I skolan finns och måste finnas utrymme för olika pedagogiska profileringar och arbetssätt. Detta speglar elevernas olika behov av en viss pedagogik i undervisningen och svarar samtidigt mot ett intresse hos både föräldrar och lärare av att skolan skall kunna arbeta på olika sätt. Olika pedagogiska profileringar förväntas bidra till pedagogisk debatt och förnyelse och därmed till utvecklingen av skolan. Regeringen anser därvid att det är värdefullt att ett ömsesidigt erfarenhetsutbyte kan ske mellan skolor och lärare som arbetar med en viss pedagogisk inriktning. Att erbjuda pedagogiska profileringar i lärarutbildningen är ett uttryck för att ge valmöjligheter i skolan. Den traditionella pedagogiska verksamheten kan härigenom få intressanta impulser. Exempel på alternativa pedagogiska profileringar är montessoripedagogiken och waldorfpedagogiken. För den senare gäller att regeringen ger särskilda medel för en påbyggnadskurs för de som önskar bli waldorflärare. Denna påbyggnadskurs beviljades mot bakgrund av att regeringen den 25 april 1996 avslog Stiftelsen Rudolf Steinerhögskolans ansökan att få utfärda bl. a. vissa lärarexamina enligt högskoleförordningen (1993:100). Regeringen beslutade också att statsbidrag skulle lämnas för en påbyggnadsutbildning om 40 poäng i waldorfpedagogik för 100 helårsstudenter. Denna utbildning har bedrivits sedan hösten 1996.

Riksdagen tillkännagav med anledning av förslagen i budgetpropositionen för 1997 (prop 1996/97:1, bet. 1996/97:UbU1 rskr. 1996/97:100) att regeringen skulle återkomma med ett förslag till en grundskollärarutbildning med waldorfinriktning. Samtidigt tillkännagav riksdagen att en parlamentarisk kommitté med uppgiften att återkomma med förslag om den framtida lärarutbildningen borde tillkallas.

Förslag till en grundskollärarutbildning med waldorfinriktning och förslag till utbildning för samtliga lärarkategorier i en waldorfskola har redovisats av Högskoleverket och överlämnats till Lärarutbildningskommittén. Lärarhögskolan i Stockholm och Stiftelsen Rudolf Steinerhögskolan har redovisat en utbildningsplan för en grundskollärarexamen med waldorfinriktning, vilken överlämnats till kommittén.

Utredningen om Lärarutbildningen fick i sina direktiv (dir 1997:54) uppdraget att behandla frågan om lärarutbildning för olika pedagogiska profileringar. I det förslag till struktur för lärarutbildningen som utredningen avgivit och som regeringen antar som sitt eget ges erforderligt utrymme för en pedagogisk profilering. Denna kan genomföras inom utbildningsområdena inriktning och specialisering. Det ankommer på högskolan att genom sitt kursutbud tillgodose studenternas och det allmännas intresse på denna punkt. Regeringen förutsätter ett nära samarbete med företrädare för aktuella pedagogiska profileringar. Högskolans uppgift att utgå ifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är en viktig princip i detta samarbete.

Regeringens bedömning: Varje högskola med lärarutbildning bör anlägga ett könsperspektiv på denna utbildning. Vidare bör dessa högskolor för sin lärarutbildning utveckla lärarstudenternas medvetenhet och kunskap om jämställdhetsfrågornas betydelse i sitt framtida arbete. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt hur de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen kan ge studenterna erfarenheter av jämställdhetsarbete bland barn och elever. För att vidga kunskapen om jämställdhet i lärandet bör Högskoleverket få i uppdrag att stimulera en vidareutveckling av lärarutbildningarna i detta avseende.

Kommitténs förslag: Kommittén har inom ramen för sina förslag angivit jämställdhet som exempel på ett kunskapsområde som bör kunna studeras inom ramen för det allmänna utbildningsområdet. Kommittén menar att läraryrkets samhällsuppdrag, demokrati och värdegrund skall vara kända av lärarstudenten. Hur jämställdhetsfrågorna skulle kunna behandlas som ett kunskapsområde i lärarutbildningen redovisas i en bilaga (nr 6) till betänkandet. Här har professor Inga Wernersson utvecklat skälen till att jämställdhet, kön och könsteori är viktiga inslag i lärarutbildningen och också angivit metoder för hur jämställdhet skall kunna bli ett kunskapsområde i lärarutbildningen.

Beträffande åtgärder för att förbättra den könsmissiga obalansen bland studenterna i lärarutbildningen hänvisas till avsnitt 9.1 Rekrytering till lärarutbildningen.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser har efterlyst utredningens förslag till behandling av jämställdhetsfrågorna i lärarutbildningen. *Högskoleverket* saknar konkreta förslag om jämställdhet och könsteori. *Göteborgs kommun* anser att jämställdhet och könsteori skall ha en självklar plats och behandlas som kunskapsområden inom all lärarutbildning. *Umeå kommun* ställer frågan varför jämställdheten behandlas i en bilaga till betänkandet.

Sveriges Förenade Studentkårer beklagar att jämställdhetsfrågan har reducerats till en bilaga till betänkandet och menar att detta inte bidrar till att den sneda könsfördelningen kan brytas. *Jämställdhetsarbetare förening* föreslår att blivande lärare som en obligatorisk del av utbildningen delges den dokumenterade forskningen om flickors och pojkars olika villkor i skolan.

Skälen för regeringens bedömning:

Jämställdhet betonas i skollagen 1 kap. 2§ tredje st. och i samtliga läroplaner. I förskolans läroplan (Lpfö 98) framhålls att förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) respektive läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) framhålls bl.a. att skolan aktivt och medvetet skall främja kvinnors och mäns lika rättigheter och möjligheter.

Statens skolverk har haft i uppdrag att redovisa sina erfarenheter av hur det övergripande kunskapsområdet jämställdhet förts in i undervisningen samt vilka åtgärder som har vidtagits för att undervisningen skall tillgodose både flickors eller kvinnors och pojkars eller mäns likvärdiga möjligheter till lärande. I sin redovisning av uppdraget i årsredovisning för 1999 pekar myndigheten på att jämställdhetsfrågan är grundläggande för vårt samhälls- och utbildningssystem. Det är inom ramen för arbetet med de grundläggande värderingarna i vårt samhälle, dvs. inom ramen för behandlingen av värdegrundsfrågorna, som jämställdhetsfrågorna har en naturlig plats i lärarutbildningen. Dock är kunskapsnivå för låg inom flera yrkeskategorier i skolväsendet för att kunna åstadkomma en förändring av strukturen i skolan.

Frågan om jämställdhet är av den karaktären att krav bör ställas på högskolan att särskilt redovisa hur man uppnår examensbeskrivningens mål. Det är viktigt att anlägga ett könsteoretiskt perspektiv på lärarutbildningsprogrammen. Vidare skall det i utbildningsplanerna för lärarutbildningsprogrammen framgå hur jämställdhetsfrågan skall behandlas så att varje student når utbildningsmålet. Varje universitet och högskola bör inom ramen för sin lärarutbildning kombinera studenternas behov av kunskap inom området med de utbildningar om jämställdhet och könsteori som lärosätet kan erbjuda. De centrum för genusforskning som finns inom högskolan bör här kunna utgöra en viktig resurs.

Liksom för övriga kunskapsområden som berör barns och elevers förutsättningar, villkor och möjligheter kräver kunskapsområdet jämställdhet förmåga att tänka kritiskt, självständigt och kreativt. Detta gör att den personliga mognaden har stor betydelse för hur lärarstudenten kan behandla jämställdhetsfrågan. Det är därför av största vikt att jämställdhetsfrågorna ges utrymme även i de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen. I dessa ges lärarstudenten möjlighet till en samlad insikt om hur könssystemet kommer till uttryck i skolan och i klassrummet samt i alla led av den pedagogiska processen.

För att på avsett sätt uppmärksamma dessa frågor i den verksamhetsförlagda delen av utbildningen ställs stora krav på handledarna. Dessa bör därför erbjudas särskild utbildning för att handleda också i ett jämställdhets- och könsteoretiskt perspektiv. Kopplingen mellan de generella insikterna och tillämpningen är inte självklar utan måste ständigt övas och prövas. Olika former av utvecklingsarbete inom ramen för lärarutbildningen skulle här kunna ge värdefulla tillskott i utvecklingen av en jämställd förskola och skola. Även här skulle ovan nämnda centrum för genusforskning kunna utgöra en viktig resurs.

Regeringen avser därför att ge Högskoleverket i uppdrag att särskilt beakta denna fråga. För ändamålet avsätter regeringen år 2001 engångsvis 1,5 miljoner kronor.

11 Rektorsutbildning och utbildning i ledarskap

Regeringens bedömning: Statens skolverk bör få i uppdrag att förnya innehållet i den nuvarande rektorsutbildningen för det offentliga skolväsendet med relevant högskoleutbildning som bas. En påbyggnadsutbildning med inriktning mot utbildningsledarskap bör utvecklas.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att det inrättas en rektorsutbildning, vilken i likhet med den nuvarande statliga rektorsutbildningen anordnas som en uppdragsutbildning från Skolverket, med högskolor som bas. Rektorsutbildningens deltagare bör erbjudas möjlighet att genomgå utbildning som leder fram till 40 högskolepoäng och utmynna i en skolledarexamen. Enligt utredningens förslag skall en skolledarexamen bygga på annan avlagd högskoleexamen samt tre års yrkeslivserfarenhet. Utbildningen skall vara öppen även för andra än skolledare med intresse för utbildningsledarskap. Högskolorna skall uppmanas att inrätta ett nytt akademiskt ämne, *utbildningsledarskap*, som skall bli kärnan i den nya examen. Genom att utbildningsledarskap introduceras som ett nytt ämne vid högskolan kan det enligt kommittén på sikt utvecklas till ett självständigt forskarutbildningsämne, vilket kan försörja området med ny kunskap.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig i frågan är överlag positiva till förslaget att inrätta skolledarexamen men anser att den skall vara en utbildning i högskolans regi och inte en uppdragsutbildning. Den nuvarande statliga rektorsutbildningen bör bibehållas som en befattningsutbildning och upphandlas som en uppdragsutbildning av Statens skolverk. *Statens skolverk* förordar t.ex. en utbildning med två in- och utgångar. Dels bör finnas en statlig befattningsutbildning för nyblivna rektorer med Statens skolverk som beställare, dels en utbildningsledarexamen på 40 poäng med högskolan som bas för rektorer och andra som vill meritiera sig för ledarskap. De universitet och högskolor som uttalat sig om skolledarutbildning ställer sig bakom förslaget till en skolledarexamen men är delade i sin uppfattning till det föreslagna ämnet utbildningsledarskap. *Uppsala universitet*, *Umeå universitet*, *Mälardalens högskola* och *Linköping universitet* stöder inte att ämnet utbildningsledarskap inrättas. Hur studierna organiseras bör varje högskola själv bestämma. *Malmö högskola* och *högskolorna i Jönköping* och *Halmstad* stöder att ämnet utbildningsledarskap inrättas. *Mitthögskolan* stöder det nya akademiska ämnet utbildningsledarskap och anför att det måste utvecklas i nära samarbete med ekonomi, juridik, samhällsvetenskap och beteendevetenskap. *Karlstads universitet* ställer sig bakom förslaget att en ny inriktning för skolledarutbildning skall utarbetas. I en sådan utbildning bör ingå bidrag från olika kunskapsområden. På sikt kan området komma att utvecklas till ett nytt kunskapsfält med status av akademiskt ämne – utbildningsledarskap.

De kommuner som har yttrat sig stöder förslaget till examen för skolledare. *Eskilstuna* och *Falu kommuner* är positiva till skolledarexamen och instämmer i att den skall vara öppen även för

andra yrkesgrupper än rektorer och lärare. *Härnösands* och *Kalmar kommuner* anser att inrättandet av ämnet utbildningsledarskap är viktigt för att förse rektorsutbildningen med en vetenskaplig bas. *Lidköpings* och *Norrköpings* kommuner anser att kommunerna bör mer än idag få möjlighet att påverka innehållet i den statliga skolledarutbildningen. Flera kommuner menar i likhet med kommittén att en statlig skolledarexamen inte får bli en obligatorisk behörighetsgivande utbildning för skolledare.

Av intresseorganisationerna avvisar *Svenska Kommunförbundet* tanken på en statlig skolledarexamen eftersom rekrytering och anställning av rektorer är kommunernas ansvar. *Läraryrkesförbundet* och *Lärarnas Riksförbund* stöder förslaget till ny skolledarutbildning men anser att det skall vara en högskoleutbildning och ej anordnas som uppdragsutbildning från Skolverket. *Lärarnas Riksförbund* anser att utbildningen skall vara öppen för lärare som inte blivit skolledare men som vill satsa på en sådan karriär. *SKOLLEDARNA* anser att kommittén bort ta ett större grepp på skolledarutbildningen och att den blivande skolledaren bör ha genomgått utbildningen till skolledare innan man får tillträda sin första anställning som skolledare.

Skälen till regeringens bedömning

Bakgrund

Utbildning av rektorer och andra skolledare har varit ett statligt ansvar sedan lång tid tillbaka. Från 1930-talet och framåt har staten tagit ansvar för olika delar av utbildning av rektorer och andra skolledare.

Regeringen föreslog i proposition Ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18) en förändrad styrning av skolan, där staten anger mål och riktlinjer som är nationellt giltiga och kommunerna svarar för att verksamheten genomförs inom de ramar och riktlinjer som riksdagen och regeringen lägger fast.

Den förändrade styrningen fick till följd att staten tog ansvar för en statlig rektorsutbildning. Med hänvisning till statens intresse av att skapa en nationellt likvärdig skola med utgångspunkt i gemensamma läroplaner borde det enligt föredragande statsrådet finnas en utbildning för rektorer som är likvärdig för landet. Utbildningen, benämnd den statliga rektorsutbildningen, är en uppdragsutbildning med Statens skolverk som beställare. Utbildningen omfattar ca 30 dagar fördelade på två - tre år.

Under 90-talet har ytterligare reformer inom skolväsendet genom nya läroplaner, kursplaner, betygssystem, kvalitetssäkringssystem samt ett nytt avtal på skolområdet kraftigt förändrat rektors och andra skolledares arbetsuppgifter och ansvarsområde. Regeringen gav därför i maj 1998 kommittén tilläggsdirektiv med uppdrag att lämna förslag till utbildning av skolledare för det offentliga skolväsendet. Det föreligger enligt direktiven behov av en förändrad skolledarutbildning som är mer omfattande än den som Statens skolverk för närvarande ansvarar för. I direktiven anförs att staten bör ta ansvar för en utbildning som leder fram till en skolledarexamen.

Rektorernas uppdrag utgår från skollagen, skolformsförordningarna och läroplanerna. Enligt 2 kap. 2 § skollagen (1985:1100) skall det för ledningen av utbildningen i skolorna finnas rektorer. Här anges också att som rektor får bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har förvärvat pedagogisk insikt. Rektors uppgifter och ansvar för den mål- och resultatstyrda skolan har förtydligats genom Lpo 94 och Lpf 94 samt successiva anpassningar i skollag och skolformsförordningarna.

I ett system med mål- och resultatstyrning skall rektorn som ledare och handledare i det dagliga arbetet driva på processerna mot måluppfyllelse. Rektor skall hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan. Det åligger rektor att särskilt verka för den pedagogiska utvecklingen. Enligt läroplanerna har rektor det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de riksgiltiga målen för skolan. Rektor har ansvar för att skolans mål och resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, till målen i den kommunala skolplanen och till skolans lokala arbetsplan.

Rektorn har ett dubbelt ansvar, dels som en följd av nationella styrdokument, dels utifrån uppgifter och ansvar som hänför sig till det kommunala ansvaret. Rektorns ansvar och uppgifter hänför sig således till såväl den statliga som kommunala nivån.

Aktuella översyner

Rektorernas arbetsuppgifter och arbetssituation har varit föremål för uppmärksamhet från olika håll under lång tid. I utvecklingsplanerna (Skr. 1996/97:112 Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning - Kvalitet och likvärdighet och Skr 1998/99:121 Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning - Samverkan, ansvar och utveckling) behandlas rektorernas yrkesroll och arbetsuppgifter. Statens skolverk har i ett nationellt kvalitetsgranskningsuppdrag granskat rektors roll i en decentraliserad skola. Inspektörerna pekar på ett antal problem och områden som behöver uppmärksammas och utvecklas. Inspektörerna konstaterar också att skolledarna ofta saknar grundläggande ledarutbildning.

Som en följd av Statens skolverks granskningsrapport har Utbildningsdepartementet nyligen beslutat inrätta en expertgrupp för att diskutera skolledares ansvar och befogenheter och skapa förutsättningar för ett bättre ledarskap. Expertgruppen skall redovisa sitt arbete senast den 30 maj 2001.

Statens skolverk har regeringens uppdrag att anordna en statlig rektorsutbildning som bedrivs vid universiteten i Umeå, Uppsala, Linköping och Göteborg samt vid Lärarhögskolan i Stockholm och Malmö högskola. Förvaltningshögskolan i Göteborg har på verkets uppdrag 1998 utvärderat den statliga rektorsutbildningen i vad avser innehåll, ekonomi, jämställdhet och effekter. Utvärderingen visar på behov av översyn av rektorsutbildningen.

Med hänsyn till dels de stora förändringar som har skett i skolan, dels det omfattande ansvar som ledningen av en skola innebär, är det regeringens bedömning att det krävs en utveckling av skolledarkompetensen. Skolledarskap har av tradition handlat om att förvalta och administrera ett befintligt system. Skolans ledarskap i dag är i allt högre grad inriktat mot att skapa handlingsutrymme för lokal skolutveckling. Kompetens att arbeta med förändringar är betydligt viktigare i dag än tidigare. Ansvaret att utveckla en skola i enlighet med demokratins värdegrund ställer krav på att kunna verka i en mångkulturell förskola, skola och vuxenutbildning. Ledarrollen gentemot lärarna har förtydligats, både som en följd av de statliga styrdokumenterna men även som en följd av gällande avtal på läroområdet. Ändrade organisationsstrukturer i kommunerna och allt fler skolledare med annan bakgrund än traditionell skolbakgrund, t.ex. från förskoleverksamhet, har betydelse vid bedömning av grundläggande utbildningsbehov för rektorer och andra skolledare samt behovet av kompetensutveckling därutöver.

Staten har ett övergripande ansvar för att garantera förutsättningar för en nationellt likvärdig skola. Rektor har som ytterst ansvarig på den lokala nivån en nyckelroll när det gäller att förverkliga statens intentioner för skolan. Rektorn är därmed en garant för kvalitén i en decentraliserad skolorganisation. Staten har anledning att ta ett särskilt ansvar för vissa delar av rektors utbildning.

Många rektorer och andra skolledare kommer att avgå med pension under de närmaste åren och ett stort rekryteringsbehov föreligger. Regeringen ser gärna att rekryteringen till skolledarbefattningar breddas.

För att svara mot de speciella krav som ställs på ledningen av verksamhet inom skola, och vuxenutbildning fordras en ledarskapsutbildning inriktad mot det allmänna skolväsendet. Det finns därutöver behov av utbildning för ledarskap inom många organisationer där utbildning är ett centralt inslag eller utgör den huvudsakliga verksamheten. En utbildning mot ledarskap i en utbildningsorganisation bör därför ha ett innehåll som riktar sig mot skolans olika verksamheter, men också kunna ha ett innehåll av mer allmän karaktär av intresse för andra organisationer.

Det ligger i statens intresse att erbjuda rektorer, som nyligen tillträtt en befattning som rektor, utbildning för att stärka förutsättningarna för dessa att fullgöra sitt uppdrag. Några lärosäten anordnar redan i dag skolledarutbildningar. Dessa ger en bred påbyggnadsutbildning med tydlig inriktning mot ledarskap för personer som vill meritera sig för anställning som rektor eller skolledare i det allmänna skolväsendet.

En befattningsutbildning

Enligt regeringens bedömning bör Statens skolverk även fortsättningsvis erbjuda en utbildning till i första hand nyutnämnda rektorer och ledare för de verksamheter som omfattas av läroplanerna Lpfö 98, Lpo 94 och Lpf 94. Den bör på uppdragsbasis kunna utgöra en del av lärosätenas påbyggnadsutbildningar med inriktning mot utbildningsledarskap.

Befattningsutbildningen ger staten möjligheter att klargöra för de nya rektorerna och motsvarande vilket uppdrag de har med avseende på ledningen av skolan och dess utveckling samt vilka krav som ställs på förskolan, skolan och vuxenutbildningen i ett demokratiskt samhälle. Utbildningen skall bidra till att utveckla den kompetens hos cheferna som gör dem skickade att garantera en kvalitetsmässigt likvärdig verksamhet. Denna verksamhet skall vila på läroplanernas värdegrund och bedrivas i enlighet med skollag och skolförordning. Utbildningen skall vara ett stöd för rektorernas arbete i såväl den egna skolan som i samverkan med politiskt ansvariga och lokal förvaltning. Enligt regeringen är det viktigt att rektorer och motsvarande genomgår utbildning i nära anslutning till befattningstillträdet.

Att driva en verksamhet som har en så tydlig samhällsuppgift som skolan har, kräver förmåga till teoretisk reflektion över den egna verksamheten utifrån egna och andras erfarenheter. Att i tal och skrift kunna kommunicera skolans uppdrag, process och resultat är en viktig del av skolledarkompetensen. Kravet på skolledare att möta omvärldsförändringar innebär att skolledare måste ha kunskap om skolans samhälleliga funktion. Häri ligger självfallet att bevaka att skolans arbete med integration och mångfald bedrivs på ett sätt som överensstämmer med läroplanens värdegrund. Kunskap om förskolans, skolans och vuxenutbildningens roll och uppdrag och det ansvar som ligger på dess företrädare är väsentligt. Avsikten är att utbildningen skall ha ett innehåll som betonar kunskap om samt motiveringarna för skolans nationella mål och uppdrag, för skolans styrning för skolutveckling som ett lokalt ansvar, för uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning och för konsekvenser för skolverksamheten av skolans mål och värdegrund.

En påbyggnadsutbildning för ledarskap i en utbildningsorganisation

För verksamma skolledare, lärare och annan pedagogisk personal som är intresserade av att meritera sig för ledarskap finns det i högskolan ett stort utbud av ledarskapsutbildningar. Vid några lärosäten bör utvecklas en ledarskapsutbildning med inriktning mot utbildningsorganisationer, t.ex. skolan.

Det är värdefullt att skolledare och motsvarande har tillägnat sig kunskap om ledarskap, skolan som samhällsinstitution och förändringar som påverkar en organisations uppdrag m.m. innan de tillträder anställning som skolledare. Lärare kan också ha intresse av att skaffa sig goda kunskaper om ledarskap för att leda utbildningsverksamhet och därmed få insikt om hur ledarskap kan utövas i förhållande till arbetslaget.

Regeringen föreslår att den nuvarande påbyggnadsutbildningen med tydlig inriktning mot ledarskap i en utbildningsorganisation utvecklas vidare inom högskolan. Regeringen avser att ge några lärosäten ett särskilt uppdrag att intensifiera detta arbete.

Lärosäten som i dag bedriver antingen forskning eller har erfarenheter av rektorsutbildning eller annan ledarskapsutbildning bör ha goda förutsättningar att utveckla denna ledarskapsutbildning. Det

ankommer på högskolan att närmare utforma innehåll och omfattning av utbildningen.

Den förslagna påbyggnadsutbildningen bör införas stegvis. Regeringen förutsätter att Högskoleverket noga följer och utvärderar både innehåll och omfattning av påbyggnadsutbildningen.

För en utveckling av innehållet i den föreslagna utbildningen är det angeläget att bygga upp forskningskompetens och forskningsverksamhet för ledarskapsutbildningar.

Kommittén har föreslagit att ett nytt akademiskt ämne, *utbildningsledarskap*, inrättas. Regeringen menar emellertid att inrättandet av nya ämnen är ett ansvar för högskolan och att det redan inom en rad skilda ämnen finns kunskap som bör ingå som en vetenskaplig bas i en ledarutbildning inom området.

Övrigt

Högskolorna bör utforma påbyggnadsutbildningarna så att de öppnar för deltagare med olika förutsättningar och behov. Regeringen anser det angeläget att utbildningarna erbjuds som deltidsstudier och genom distansundervisning för att ge möjligheter att genomgå utbildningarna så brett som möjligt.

Statens intresse av att erbjuda utbildningar av ovan nämnt slag bör kompletteras med andra utbildningsinsatser, som arbetsgivarna bör vara ansvariga för, såsom rekryterings- och introduktionsutbildningar, mentorskap och återkommande kompetensutvecklingsinsatser. Befattningsutbildningen för rektorer och den akademiska påbyggnadsutbildningen samt kommunala introduktions- och rekryteringsutbildningar och andra kompetensutvecklingsinsatser bör kunna kombineras på olika sätt. Regeringen förutsätter att kommunerna utnyttjar de möjligheter till utbildning av skollära och andra som härmed ställs till förfogande och t. ex. använder hela eller delar av utbildningarna i samband med rekrytering av personal eller i personalförsörjningen i övrigt.

12 Utvärdering

Regeringens bedömning: Regeringen avser att utvärdera genomförandet av lärarutbildningsreformen.

Skälen för regeringens bedömning:

Den omfattande förnyelse av lärarutbildningen som regeringens förslag innebär påverkar hela utbildningssektorn mycket kraftigt. Förstärkningen av den vetenskapliga basen, den ändrade strukturen i utbildningen, förlängningen av lärarutbildningen samt den ökade andelen verksamhetsförlagd utbildning är viktiga förändringar.

Förnyelsen ställer stora krav på universitet och högskolor att ge studenterna stor frihet att långt in i utbildningen välja inriktningar och

specialiseringar. Kraven på samarbete mellan lärosätena för att tillgodose studenternas önskemål ökar.

Universiteten och högskolorna kan i sina grundutbildningskurser integrera de redan verksamma lärare som kommer till högskolan för kompetensutveckling.

Tyngdpunkten i styrningen av lärarutbildningen koncentreras till det särskilda organet för lärarutbildning inom lärosätet. Detta får en betydelsefull roll på varje lärosäte. Utvecklingen av denna funktion och dess variation mellan lärosätena måste dock ligga inom ramen för högskolans uppgift att utbilda lärare för en nationellt likvärdig skola av hög kvalitet.

Det samarbete mellan högskolorna som förslaget till en förnyad lärarutbildning förutsätter kommer att medföra olika effekter för skilda lärosäten.

Regeringen har i avsnitten 7 och 9 pekat på behovet av utvärdering av dels hur forskningsresurserna utvecklas, dels hur rekryteringen och antagningen utvecklas med den föreslagna strukturen.

Ovanstående frågor, tillsammans med den stora förändringskraft som finns i högskolans lärarutbildningar, gör att regeringen finner det befogat att noga följa utvecklingen av reformen. Regeringen avser därför att efter tre år initiera en grundlig utvärdering av genomförandet av reformen. I det sammanhanget skall även effekter av reformen på kommuner och partnerskolor belysas.

13 Genomförande och ekonomiska konsekvenser

Regeringen har i det föregående lämnat förslag till en ny lärarutbildning (kap. 5) samt förslag rörande lärares kompetensutveckling (kap. 6), forskningsstrategi för lärarutbildningen (kap. 7), styrning av lärarutbildningen (kap. 8), rekrytering, studieorganisation och antagning (kap. 9) samt vissa särskilda frågor som aktualiserats med anledning av översynen av lärarutbildningen (kap. 10) och rektors- och ledarskapsutbildning (kap. 11). Ett genomförande av reformen beräknas kunna påbörjas i högskolan fr.o.m. 1 juli 2001. Den föreslagna förlängningen av delar av lärarutbildningen och omstruktureringen av lärarutbildningen kommer att innebära ökade kostnader liksom satsningen på utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning. Förslag till finansiering av dessa kostnader lämnas i det följande liksom en beskrivning av möjliga rationaliseringsvinster som kan vinnas genom lärarutbildningsreformen.

Resurser för grundutbildning

Förslaget till en reformerad lärarutbildning kräver en omDispositionering av resurser inom högskolan. En del av resurskravet avser förlängningen av utbildningen för lärare med inriktning mot de yngsta åldrarna. Vid ett successivt genomförande av reformen från 1 juli 2001 kommer effekterna av en förlängd utbildning för denna inriktning av lärarexamen att bli märkbara först år 2004. Den resursökning som krävs för en förlängning

med 20 poäng av utbildningarna för undervisning av elever i lägre åldrar motsvarar en kostnad om 51 miljoner kronor att tillföras stegvis under tre år.

Vidare ökar kraven på resurser med anledning av den föreslagna strukturen för lärarutbildningen, vilken kommer att innehålla en större andel utbildning inom det allmänna utbildningsområdet för vilket ett högre ersättningsbelopp utgår (per helårsstudent och helårsprestation) än för vissa andra utbildningsmoment i dagens lärarutbildning. Anspråk på dessa resurser kommer att framträda omedelbart med reformens ikraftträdande dvs. från och med år 2001. Kostnadsökningen härför beräknas till 17 miljoner kronor per år, under tre läsår. Den ökade omfattningen av det allmänna utbildningsområdet jämfört med dagens praktisk-pedagogiska utbildning beräknas vid reformens fulla genomförande uppgå till 51 miljoner kronor.

Den sammanlagda årliga kostnaden för lärarutbildningsreformen exklusive forskningsresurser beräknas sålunda till 102 miljoner kronor. I budgetpropositionen för 2000 (prop. 1999/2000:1) redovisade regeringen en beräknad fördelning av nya permanenta platser åren 2001 och 2002. Regeringen avser att i budgetpropositionen för år 2001 föreslå att en del av dessa platser för år 2002 reserveras för den nya lärarutbildningen. Härvid kommer en ny fördelning på utbildningsområden att föreslås, varvid också antalet platser kan förändras något. För år 2001 kommer erforderliga medel att tillföras lärarutbildningen genom omfördelning inom utgiftsområde 16. Den förnyelse av lärarutbildningen som regeringen föreslår kommer följaktligen att finansieras inom ramen för högskolans befintliga resurser samt av riksdagen beslutade tillkommande resurser.

Resurser för forskning

Resurser för forskning inom lärarutbildningens område ligger inom ramen för utgiftsområde 16. Regeringen återkommer till riksdagen i den kommande budgetpropositionen om hur nedan föreslagna medel skall fördelas.

Högskoleverket har under åren 1997-1999 haft i uppdrag att fördela medel för forskning inom lärarutbildningens område. De erfarenheter som gjorts beträffande forskningsuppbyggnad inom lärarutbildningens område skall nyttiggöras av Vetenskapsrådet.

Regeringen föreslår att Vetenskapsrådet tillförs resurser om 20 miljoner kr år 2001, ytterligare 30 miljoner kronor år 2002 och ytterligare 40 miljoner kronor år 2003. Av dessa resurser ryms 50 miljoner inom ramen för den förstärkning av anslagen om totalt 779 miljoner kronor som riksdagen beslutat om efter förslag i 1999 års ekonomiska vårproposition och 40 miljoner kronor inom ramen för de 500 miljoner kronor som föreslagits i 2000 års ekonomiska vårproposition. Härutöver föreslår regeringen att 30 miljoner kronor från och med år 2001 tillförs Vetenskapsrådet för utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning genom omfördelning inom ramen för utgiftsområde 16.

Sammantaget innebär detta att den föreslagna utbildningsvetenskapliga kommittén inom Vetenskapsrådet på sikt kommer att fördela 120 miljoner kronor per år för utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning.

Regeringen avser att i den kommande forskningspolitiska propositionen lägga förslag om inrättande av utbildningsvetenskapliga forskarskolor. Dessa kommer att föreslås finansieras inom ramen för den tidigare beslutade förstärkningen om 779 miljoner kronor.

Utöver dessa resurser fördelar i dag universitet och högskolor enligt egna uppgifter ca 75 miljoner kronor årligen av sina anslag för forskning och forskarutbildning till forskning som anknyter till lärarutbildningen. Regeringen avser att ge berörda lärosäten i uppdrag att avsätta en betydligt större andel av det statliga anslaget till sådan forskning och forskarutbildning som anknyter till lärarutbildningen.

Statens skolverk anslår 8 miljoner kronor per år till skolforskning och Socialvetenskapliga forskningsrådet anslår 3 miljoner kronor per år till forskning som anknyter till skolan.

Fördelningen av medel till utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning enligt regeringens förslag innebär ett medelstillskott om 120 miljoner kronor under åren 2001–2003 till forskning och forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten. Till detta kommer de medel som tidigare disponerats av Högskoleverket, de medel som disponeras inom universitet och högskolor, liksom medel som kommunerna använder för att finansiera forskarutbildning av yrkesverksamma lärare.

Som tidigare angivits avser regeringen att följa utvecklingen av den utbildningsvetenskapliga forskningen och andelen forskarutbildade lärare inom lärarutbildningen. Senast 2004 avser regeringen att initiera en genomgripande utvärdering för att utröna dels hur Vetenskapsrådets insatser utfallit, dels omfattningen av de resurser lärosätena avsatt inom detta område, dels också utfallet av de beslutade forskarskolorna. Kostnaderna för utvärderingen skall finansieras inom ramen för Utbildningsdepartementets anslag.

Möjliga rationaliseringsvinster

Den reform som regeringen föreslår innebär sannolikt att högskolan kan göra vissa rationaliseringsvinster genom införandet av en gemensam struktur för samtliga lärarutbildningar. Reformen innebär dessutom att kompetensutvecklingen av verksamma lärare bör bli rationellare än idag och som följd lägre kostnader för såväl högskola som skolväsende och ytterst för kommunerna. För den enskilda läraren ökar tillgången till återkommande utbildning samtidigt som kostnaderna för högskolan blir låga genom att den återkommande utbildningen kan samordnas med den grundläggande lärarutbildningen inom högskolan. Dessa faktorer bör sammantaget medföra vinster för den enskilda och för samhället. Hur stora dessa besparingar blir är svårt att beräkna. Genomförandet av ovanstående samt av förslaget att avreglera antalet studiedagar kan möjliggöra en rationellare och effektivare kompetensutveckling vilket kan komma att medföra vissa besparingar för kommunerna.

Beträffande utökningen av de verksamhetsförlagda delarna i utbildningen menar regeringen att dessa med den nya strukturen får ett nytt innehåll och ser positivt på det samarbete som har utvecklats lokalt. De verksamhetsförlagda delarna av utbildningen torde med den nya strukturen bli intressantare för kommunerna

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:100)

2 kap.

7 §

Begreppet fortbildning har tagits bort ur paragrafen och ersatts av kompetensutveckling som är ett vidare begrepp än fortbildning. Ändringen innebär att kommuner och landsting får ett större ansvar än tidigare för personalens kunskaper. Bakgrunden till ändringen behandlas i avsnitt 6, tredje och fjärde meningen.

14.2 Förslaget till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)

2 kap.

5a §

Två nya meningar har tillförts andra stycket. De innebär att alla universitet och högskolor som har tillstånd att utfärda en lärarexamen måste ha ett särskilt organ som ansvarar för den högskoleutbildning som avser lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning. Det skall alltså vara obligatoriskt för sådana universitet och högskolor att ha ett särskilt organ som ansvarar för enbart den typen av högskoleutbildning och forskning. Med utbildning avses grundläggande högskoleutbildning, men även forskarutbildning, om lärosätena har rätt att bedriva sådan utbildning. Tredje meningen tar utöver forskning sikte på grundläggande högskoleutbildningar. Av fjärde meningen framgår dock att organet skall svara också för forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen, om lärosätet får bedriva forskarutbildning.

De nu angivna frågorna faller därmed utanför ansvarsområdet för den eller de fakultetsnämnder som kan finnas vid lärosätet och får inte heller – vilket ytterligare markeras genom en ändring av den femte meningen i stycket – föras in som en uppgift bland andra hos det eller de övriga särskilda organ som universitet eller högskolan kan ha. Avgörande för den nya regelns tillämpningsområde är att lärosätet enligt ett sådant beslut som avses i 1 kap. 11 § högskolelagen får utfärda någon lärarexamen. Som framgår av avsnitt 5 är det regeringens bedömning att indelningen och utformningen av lärarexamina bör ändras. Ändringarna i andra stycket påverkar också innebörden av paragrafens tredje stycke.

Lärosäten med fakultetsnämnd kan således inte bestämma att det skall ligga på nämnden att svara för utbildning och forskning som enligt den nya regeln i andra stycket skall ankomma på ett särskilt organ för lärarutbildning. Sammansättningsreglerna för särskilda organ enligt 2 kap. 6 § tredje stycket gäller även för det särskilda organ som avser lärarutbildning. Bakgrunden till ändringen behandlas i avsnitt 8. Prop. 1999/2000:135

Sammanfattning av remissyttranden över Lärarutbildningskommitténs betänkande

Lärarutbildningskommitténs betänkande har sänts på remiss till 182 instanser. Av dessa har 156 svarat. Remissinstanserna är följande med antal svarande instanser angivna inom parentes: 28 (26) myndigheter m.fl., 7 (7) forskningsråd, 42 (36) universitet och högskolor, 81 (68) kommuner, 24 (19) intresseorganisationer m.fl. Därutöver inkom 70 svar från instanser som inte fått betänkandet på remiss. Totalt inkom 226 remissyttranden. Denna sammanfattning tar främst upp synpunkter som kompletterar eller avviker från kommitténs förslag.

Del 1 Bakgrund och analyser

Flertalet av svaren instämmer i stort med den beskrivning av utgångsläget och de förslag som kommittén lägger fram och anser att de kan utgöra underlag för en förändring av lärarutbildningen. Samtidigt framhåller många att vissa aspekter saknas eller behöver betonas mer. Ett fåtal instanser avvisar förslaget i sin helhet. *Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* avvisar förslaget främst därför att det saknar vetenskaplig och disciplinär grund. *Humanistiskt samhällsvetenskapliga forskningsrådet* anser att utredningen på väsentliga punkter är alltför oklar och ofullständig för att ligga till grund för beslut. *Historielärarnas förening* uttrycker liknande synpunkter. *Uppsala universitet* instämmer i flera av de principiella utgångspunkterna men menar att huvudparten av åtgärderna kan förverkligas inom högskolans nuvarande ramar.

Flera universitet och högskolor uttalar tveksamhet därför att den föreslagna strukturen förefaller att främst vara anpassad till grundskole- och gymnasielärare. Förslagen har en bristande förankring i den pågående lärarutbildningen och problembilden anses vara starkt präglad av en struktur för skola och lärarutbildning som tas för given. Det saknas ett perspektiv på hur villkoren för skolan och andra utbildningar kommer att förändras. Verklighets- och problembeskrivningen utgår huvudsakligen från de stora universitetens situation, som i många fall skiljer sig från de mindre och medelstora högskolornas. *SAF* undrar varför utredningen inte tagit tillfället i akt att föreslå en mer genomgripande förändring av lärarutbildningen. Några kommuner menar att priset för en ökad flexibilitet i lärarutbildningen måste vägas mot andra behov i en situation med begränsade resurser. Från lärar- och studerandehåll ställs frågan om den nuvarande utbildningen verkat tillräckligt lång tid och om den hunnit avsätta utvärderingsbara spår. *Högskoleverket* varnar för en övertro på lärarutbildningens förmåga att påverka skolans utveckling.

Kommittén brister i analysen av förslagen och deras konsekvenser, anser *Riksrevisionsverket m.fl.* En grundlig analys av situationen i dagens skola och av de senaste årens forskning i pedagogik borde ha varit utgångspunkten för kommittén.

Förhållandet mellan ämneskunskaper, ämnesdidaktik, gemensamma studier och verksamhetsförlagd utbildning har samlat många synpunkter. Främst myndigheter, forskningsråd, universitet och högskolor samt några intresseorganisationer uttrycker en stark oro för att ämneskunskaperna får stå tillbaka om kommitténs förslag genomförs. Värdet av goda ämneskunskaper får inte underskattas, hävdas det. Goda ämneskunskaper ger trygghet i arbetet och är en förutsättning för lärarens agerande i klassrummet. Det finns också flera, främst kommuner, som uppskattar att kommittén betonar samverkan mellan ämneskunskaper, didaktiska/metodiska kunskaper, de för lärarutbildningen specifika kunskaperna och praktikutbildningen.

Många menar att kommittén anlägger ett huvudsakligen nationellt perspektiv och beklagar att det internationella perspektivet inte berörs nämnvärt. Förslagen borde ha jämförts åtminstone i ett EU-perspektiv. Kopplingen mellan svensk lärarutbildning och lärarutbildningen i övriga Europa borde ha redovisats. *SIDA* betonar att omvärldskunskap och globala perspektiv bör ges ökat utrymme i lärarutbildningen.

Konkreta förslag avseende jämställdhet och könsteori saknas, anser *Högskoleverket m.fl.* Dessa områden skall ha en självklar plats och behandlas som kunskapsområden inom all lärarutbildning. *Barnombudsmannen* beklagar att endast rekryteringen berörs ur ett könsperspektiv. Hur ämnen behandlas och hur undervisning bedrivs, liksom inflytande och demokratiaspekter måste ses ur ett genderperspektiv.

Lärarutbildningens komplexa förhållande att vara både en akademisk yrkesutbildning och ett instrument för statens styrning av skolan tas upp i flera yttranden. Lärar- och studerandeorganisationer markerar att utbildningen skall vara en akademisk utbildning och inte en högskoleförlagd yrkesutbildning. Skolformerna skall styras t.ex. genom skollagen och inte genom lärarutbildningen. Flera kommuner menar att avnämarnas inflytande över lärarutbildningen måste öka.

Samverkan mellan kommuner och högskola tas upp av några kommuner, som framhåller vikten av att alla kommuner ges möjlighet att samverka med lärarutbildningen. Kommuner som ligger långt från högskolor med lärarutbildningar får inte missgynnas.

Kommittén har snävat in resonemangen om vuxenutbildning och uppmärksammar inte att den bedrivs av folkbildning, arbetsmarknadsutbildning, entreprenörer och i arbetslivet, anser *Skolverket m.fl.* Det vuxenpedagogiska området måste ges en starkare ställning inom lärarutbildningen. Kommittén saknar perspektiv på det livslånga lärandet och kopplingen till förändrade behov av kompetenser.

I några yttranden sägs att det livslånga lärandet gör att nya former av valideringssystem behöver utarbetas för att arbete som lärare i viss skolform eller i andra länder eller i andra yrkessektorer skall kunna tillmätas ett poänggivande värde, som kan tillgodoräknas för vidare studier till lärare.

Distansutbildningsmyndigheten m.fl. noterar att kommittén stöder en ökning av antalet utbildningar på distans, men menar att formerna för flexibel utbildning och IT-stöd borde ha varit föremål för närmare överväganden. Framtidens former för utbildning och lärande av vuxna kommer till stor del att byggas på webb-teknik och Internet-användning.

En vuxenutbildningslärare måste tillägna sig insikter i webbt teknikens pedagogik och metodik.

Flera instanser understryker värdet av musiklärarutbildning och menar att kommittén inte berört denna. Grund- och gymnasieskolorna behöver kompetenta musiklärare liksom de kommunala musik-/kulturskolorna och annan frivillig musikutbildning.

Flera av de konstnärliga högskolorna, bland andra, menar att de estetiska uttrycksformerna ”måste lyftas fram ur sin undanskymda position och tillåtas genomsyra hela lärarutbildningen”.

Bibliotekets speciella ställning i skolan och de möjligheter som biblioteken erbjuder för kunskapssökande framhålls av *Skolverket*, *Statens kulturråd* och *SACO*. Biblioteket har både en kulturuppgift och en informationsuppgift, som bör förankras och tydliggöras som en del i lärandeprocessen. De möjligheter som finns i ett utvecklat samarbete mellan skola och arkiv, bibliotek och museer borde ha lyfts fram bättre.

Flera instanser betonar att en viktig dimension i yrkeskunskapen är att den har ett interkulturellt perspektiv, som bör integreras i utbildningen. Blivande lärare bör få kunskap om att segregation och integration inte enbart handlar om kulturkrockar utan också om maktfördelning och socioekonomiska förhållanden.

Ledarskap skall ges ett stort utrymme i lärarutbildningen, framhåller några kommuner, som anser att lärarens roll som ledare inte behandlats i tillräcklig utsträckning och att det behövs en utvidgad diskussion om begreppet ledarskap.

Några instanser efterlyser en bättre analys av alternativa utbildningsvägar. Hit hör *Friskolornas riksförbund*, som noterat att kommittén inte berört dessa skolors behov av lärarutbildning, och *Rudolf Steinerhögskolan*, som anser att kommittén inte tillräckligt seriöst behandlat direktivet avseende ”olika pedagogiska profilerings”.

Barnombudsmannen anser att barnet och dess roll i det livslånga lärandet borde ha lyfts fram. FN:s konvention om barnets rättigheter borde ha funnits med som utgångspunkt för kommitténs resonemang om värdegrund och för förslagen.

Kunskap om de funktionshindrades situation är nödvändig för all personal inom lärarutbildningen. En väsentlig kunskapsbas är FN:s standard-regler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet, framhåller *Handikappförbundens samarbetsorgan*.

Kunskap om sexuell läggning måste göras obligatorisk i alla lärarutbildning, anser *RFSL*. Kommittén har inte berört homo-, bi- eller transsexualitet.

Synpunkterna på vad som bör ingå i grundutbildningen, utöver det kommittén föreslagit, är många. Kunskaper i mobbning, gruppdynamik och konflikthantering behöver större utrymme. Inflytandefrågorna måste få större tyngd i utbildningen. Det gäller studentens inflytande över sin utbildning, inflytandet för barnen och eleverna, som är avnämare för lärarutbildningen, samt föräldrarnas inflytande. Goda kunskaper i läroplansteori, förmåga att dokumentera och en språklig och kommunikativ kompetens krävs i en målstyrd skola. Det socioekonomiska perspektivet har betonats för litet. Kunskaper om skolans samhällsuppdrag och om statliga och kommunala styrmedel

liksom om den kommunala organisationen bör alla lärare ha. En diskussion om social och emotionell kompetens saknas. Kunskap om Förintelsen föreslås utgöra en utgångspunkt för undervisning om demokrati.

Prop. 1999/2000:135
Bilaga 1

Del II Nya utbildningar och examina

Lärarytbildningens nya struktur

Den föreslagna strukturen tillstyrks av de flesta instanser liksom den gemensamma ingången till lärarytbildningen. *Uppsala universitet* avstyrker förslagen om den nya strukturen och införandet av en lärarexamen. *Lunds universitet* anser att ett genomgripande beredningsarbete erfordras innan kommitténs förslag kan läggas till grund för en reformerad lärarytbildning. Tveksamhet till en enda ingång till utbildningen har några kommuner och intresseorganisationer. Några anser att det blir problem när man sammanför pedagoger som arbetar med barn med dem som skall arbeta med äldre barn, unga vuxna och helt vuxna. Andra ser inget behov av "enhetslärare" och anser att det bör finnas möjlighet att nå lärarbehörighet även andra vägar. *Rudolf Steinerhögskolan* framhåller att man är beredd att utbilda samtliga lärarkategorier i waldorfpedagogik, men att det förutsätter att högskolan får samma status som andra högskolor i landet.

Den ökade flexibiliteten och de ökade valmöjligheter, som kommittén föreslår, välkomnas i flertalet svar. Samtidigt framhålls att det kan uppstå problem för små och medelstora högskolor att tillgodose det breda urval av kurser som det fria valet kräver. Detta kan begränsa studenternas rörlighet mellan olika lärosäten under utbildningen.

Högskoleverket m.fl. tycker att kommittén motverkar syftena med förslaget genom att ge konkreta och detaljerade anvisningar om innehållet i utbildningen. Statsmakterna bör som hittills ange målen för utbildningen genom examensbeskrivningen och högskolorna svara för innehåll och uppläggning.

I flera svar framhålls att diskussionen om de enskilda delarnas innehåll och inbördes förhållande inte är tydlig. Beteckningar och avgränsningar behöver ses över och bli mer stringenta.

Förslaget kommer att avsevärt försvåra möjligheterna till samläsning med andra högskolestuderande i samma ämnen, framhålls i några svar.

Några kommuner varnar för att den nya lärarytbildningen kan leda till att studenter examineras med alltför smal inriktning och specialisering, vilket kan försvåra för kommuner att skapa fungerande lärarlag. För glesbygdskommuner är det viktigt att kunna anställa lärare med så bred utbildning som möjligt.

Det allmänna utbildningsområdet

Utöver tillstyrkanden handlar synpunkterna på det allmänna utbildningsområdet huvudsakligen om områdets omfattning och innehåll.

Svar har främst lämnats av högskolor och kommuner. Det anses att argumenten för en 60 poäng lång gemensam utbildning är svaga och att innehållspresentationen är för allmän och övergripande. En ökning av det allmänna området anses medföra en oacceptabel minskning av ämnesstudierna. En ändring till förmån för ämnesstudier skulle kunna göras genom att reducera de verksamhetsförlagda delarna. Å andra sidan finns det kommuner som önskar att det inom ramen för 60 poäng bör ges utrymme för mer än 10 poäng verksamhetsförlagd utbildning.

Från flera framhålls vikten av att området integreras med övriga delar av utbildningen och inte utformas som ett separat kurspaket.

Några kommuner markerar att en konstruktion med ettämneslärare försvårar dessa lärares integrering i skolans arbete och att alla former av ettämnesutbildningar därför bör avvecklas. Från lärarhåll hävdas att ettämneslärare i musik medför en nödvändig kompetens inom området. Möjligheten till kombinationstjänster mellan den frivilliga musik-/kulturskolan och t.ex. grundskolan borde lyftas fram. I stora ämnen som matematik kan ettämneslärare ge en grund för fortsatt utbildning till lektorskompetens.

En rad kompletterande synpunkter och förslag har lämnats på innehållet i det gemensamma utbildningsområdet. Inom de centrala kunskapsområdena anser *Skolverket* att större tonvikt bör läggas på att lära lärare att diagnostisera inlärning och på läroplanens värdegrund. *Umeå universitet* vill tillföra jämställdhet och könsteori samt informations- och kommunikationsteknik som två centrala kunskapsområden. *RFSU* föreslår sex och samlevnad som ett kunskapsområde. Flera svar framhåller grundläggande läsning, skrivning och matematik som ett kompetensmål. Flera myndigheter, högskolor och organisationer betonar att estetiska kunskaper är viktiga och föreslår bl.a. att lärarstudenter får kunskaper om kulturpolitikens områden och lär sig att hantera kulturella uttrycksformer och att dessa uttrycksformer integreras i det allmänna området. Alla lärare föreslås få en grundläggande utbildning i engelska och en grundläggande matematikinlärning, d.v.s. grundläggande tal- och rumsuppfattning. Inom det allmänna området föreslås också att reflektioner och fakta kring tobak finns med.

Inriktningsområdet och specialiseringsområdet

Synpunkter på dessa områden har främst lämnats av högskolor, kommuner och lärar- och studerandeorganisationer. Av flera svar framgår att gränsen mellan vad som är inriktning och vad som är specialisering framstår som flytande och därför bör överarbetas.

En svårighet, som framhålls från högskolorna, är att valmöjligheten för studenterna kan begränsas om högskolan får för små grupper. Det kan också bli svårigheter att inom befintliga ekonomiska ramar skapa kurser inom specialiseringen. Problem kan också uppstå för små och medelstora lärosäten att samordna utbildningen för lärarstudenter och studenter på fristående kurser, med tanke på de didaktiska momenten. Regionalt samarbete kan ge ett större kursutbud, men det kräver också ekonomiska insatser.

Det är huvudsakligen högskolor och kommuner som lämnat synpunkter på de verksamhetsförlagda delarna av lärarutbildningen. Några högskolor anser att en helhetssyn saknas beträffande de verksamhetsförlagda delarna och att innehållet inte är tillräckligt bearbetat.

Åsikterna om de verksamhetsförlagda delarna är skiftande. *Lärarhögskolans studentkår i Stockholm* anser att betänkandet genomsyras av en övertro på verksamhetsförlagda moment och att det är viktigare att utveckla de redan befintliga praktikmomenten. *Lärarnas Riksförbund* anser att det är viktigt att framhålla att de verksamhetsförlagda delarna inte är liktydiga med tidigare praktik utan att det handlar om en ny utbildningsform där teori och praktik förenas och ämnesdidaktik ingår. Från flera studerandeorganisationer ställs frågan vilka målen är för denna del av utbildningen, vem som skall kontrollera kvaliteten på den och hur den skall examineras. En annan fråga är om alla ämnesinstitutioner kommer att tillgodoräkna verksamhetsförlagda studier som kvalificering till studier på högre nivåer.

Beträffande omfattningen av de verksamhetsförlagda delarna framhåller någon högskola att den inte skall uttryckas i minsta antal poäng, eftersom de inte bör utgöra separata kurser med särskilt mål och innehåll. De verksamhetsförlagda delarna får inte låsas fast i en särskild modell, anser en annan. Några kommuner anser att studenternas deltagande i den kommunala verksamheten bör bli betydligt mer omfattande än 20 veckor. Andra kommuner framhåller att en ökning av ”praktikvolymen” kan medföra svårigheter för arbetslagen i skolorna. Farhågor framförs att de verksamhetsförlagda delarna kommer att leda till ytterligare splittring i skolarbetet, då alltför många vuxna kommer att röra sig in och ut i klasserna.

Kontakten mellan högskolor och kommuner berörs i flera svar. *Svenska kommunförbundet* menar att nya former för skolförlagd utbildning måste utvecklas, som medger att fler kommuner och skolor än idag blir delaktiga i praktikhandledningen. Partnerskolor skall finnas i samtliga kommuner, inte bara på studieorterna. Det betonas från flera kommuner att ett partnerskolesystem inte får leda till att studenten inte får tillräckligt bred inblick i skolans verklighet. Möjlighet måste ges att studera i olika miljöer. Praktik skall erbjudas såväl inom friskolor som inom kommunala skolor, påpekas från några kommuner.

Flera kommuner framhåller behovet av kompetensutveckling för de lärare, som skall bli handledare i de verksamhetsförlagda delarna. Det är viktigt att utbildningen organiseras så att de studerande får ta ett större eget ansvar än idag.

FUB framhåller att det är nödvändigt att lärarstudenter möter elever med funktionshinder under de verksamhetsförlagda studierna. *Riksförbundet Hem och Skola* anser att vidgade kontakter med samhället utanför skolan bör vara ett naturligt inslag.

Examensarbetet

Flera högskolor instämmer i att examensarbetet skall omfatta minst 10 poäng och anser att arbetet skall motsvara de krav som ställs på en C-

uppsats. Examensarbetet bör förläggas till utbildningens senare del och även kunna förläggas till det allmänna utbildningsområdet, anser några.

Prop. 1999/2000:135
Bilaga 1

Läroarbetsutbildning för arbete inom förskola, förskoleklass och fritidshem

Den övervägande delen av de som lämnat synpunkter på kommitténs förslag om förlängning av utbildningen för lärare inom förskola, förskoleklass och fritidshem tillstyrker förslaget.

Riksrevisionsverket m.fl. anser att argumenten för en förlängning är mycket svaga. *Sveriges universitetslärarförbund* avvisar förslaget. Några kommuner framhåller att kvaliteten i nuvarande utbildning är hög och att den därför inte behöver förlängas.

Vissa exempel på specifika kompetensprofiler

De instanser som lämnat synpunkter på förslagen angående utbildning av *modersmåls lärare* är genomgående positiva. *Integrationsverket* välkomnar förslaget och framhåller bl.a. att utbildningen kan öppna vägen för fler lärare med utländsk bakgrund. *Språkcentrum för modersmål och minoritetsspråk* önskar att verksamma modersmåls lärare med utländsk läroarbetsutbildning skall ges möjlighet att på kort tid kunna vidareutbilda sig till modersmåls lärare. Ett basår bör finnas för dem som behöver komplettera sina kunskaper för att bli behöriga att söka denna läroarbetsutbildning. Bedömningsregler bör finnas som tar hänsyn till studier i annat land. I ett par av svaren understryks att språkkunskaper, både i svenska och modersmålet, är av största vikt. *Skolverket* anser att kompetensprofilen behöver breddas med läs- och skrivutveckling, specialpedagogik inriktad mot arbete med barn med trauman samt arbete med olika uttrycksformer.

De instanser som yttrat sig om kommitténs skrivning om *vuxenutbildning* är kritiska. *Skolverket m.fl.* anser att en helhetssyn saknas på behoven av grundutbildning och kompetensutveckling för vuxenutbildare. Vuxenpedagogik och läroarbetsutbildning inriktad på undervisning av vuxna bör ges utrymme inom alla delar av den nya läroarbetsstrukturen.

Utbildning av lärare i yrkesämnen

Förslagen angående utbildning av lärare i yrkesämnen tillstyrks av de flesta som yttrat sig. Några kommuner och näringslivsorganisationer är tveksamma till utbildningstidens längd och befarar att den kommer att försvåra rekryteringen. *Umeå universitet* och läroarbetsförbunden konstaterar att det idag saknas relevanta högskoleutbildningar för flera av gymnasieskolans program med yrkesämnen och efterlyser förslag om hur antagning och undervisning skall ske i t.ex. vissa hantverks-, transport- och serviceyrken. *Landstingsförbundet* anser att utvecklingen borde gå mot att fler lärare har kombinationstjänster genom att vara yrkesverksamma i ett yrke parallellt med att de undervisar om det.

Förslaget att kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning skall motsvara högskolepoäng tillstyrks av flertalet, men avvisas av

studerandeorganisationer. Behovet av instrument för validering av yrkeserfarenhet betonas i flera svar. Beträffande möjligheten att tillgodoräkna sig yrkeserfarenhet vid ansökan till lärarutbildning föreslår några kommuner att krav ställs på fem års erfarenhet och att den värderas till 60 poäng.

Nya lärarexamina

Förslaget om *en* lärarexamen för flertalet lärare tillstyrks i de flesta svaren. *Uppsala universitet* ifrågasätter fördelarna med en enda examen och tror att den i realiteten inte kan åstadkommas. *Göteborgs universitet* avvisar förslaget därför att det har ett traditionellt lärare-i-skolan perspektiv och motverkar lärosätenas frihet i fråga om uppläggning och flexibilitet i utbildningen.

Flera remissinstanser anser att målen för utbildningen behöver kompletteras. T.ex. bör i målen skrivas in betydelsen av gedigna ämneskunskaper, förmåga att använda skapande verksamhet och olika uttrycksformer.

En rad exempel på kompletteringar till examensbeskrivningen har lämnats. Eftersom beskrivningen skall omfatta verksamhet från förskolan till vuxenutbildningen bör begreppet "elev" ersättas med "de lärande". Kunskap om informationstekniska hjälpmedel och IT-pedagogik och erfarenhet av distansutbildning bör skrivas in. Det bör framgå att grundutbildningen ger en adekvat förberedelse för forskarutbildning. Särskola och specialskola bör ingå i beskrivningen. *SACO* föreslår att Högskoleverket, i samråd med Skolverket och lärarnas organisationer, får i uppdrag att ta fram förslag till examensbeskrivning, som endast reglerar slutmålet för utbildningen.

När det gäller utbildningens längd anser framför allt kommuner att den för grundskolans tidigare år bör förlängas, antingen till 160 poäng eller till 180 poäng. Flera kommuner hävdar att det inte bör vara någon skillnad på utbildningstidens längd för lärare i grundskolan. Beträffande gymnasieskolan har svaren främst handlat om poängnivån för språk, svenska och samhällskunskap där flera förordar 80 poängsnivå. Möjlighet bör finnas för språkstudier att förlägga en del av utbildningen till det land där språket talas.

Flera betonar att det av examensbeviset klart måste framgå vilka inriktningar och specialiseringar som ingår i examen.

Svenska kommunförbundet och flera kommuner menar att examinationen skall skiljas från genomförandet av lärarutbildningen genom att den avslutas med examinationstermin där andra personer än de som varit lärarutbildare anlitas som examinators. Från flera håll framförs förslag om lärarlegitimation efter godkänd utbildning.

Danshögskolan, *Idrottshögskolan* och *Rudolf Steinerhögskolan* önskar examensrätt för sina lärarutbildningar. *Idrottshögskolan* ser inga skäl för att krympa idrottsdelen i lärarutbildningen.

Sveriges Förenade Studentkårer tar upp frågan om åtgärder vid allvarliga kvalitetsbrister inom ett system med bara en lärarexamen liksom hur bedömningen skall gå till när ett lärosäte ansöker om examensrätt för lärarutbildning.

Musiklärarutbildning och musiklärarexamen tas upp i flera yttranden. *Kungl. Musikhögskolan i Stockholm* anser att musikhögskolorna bör utbilda till och inneha examensrätten för musiklärarexamen omfattande minst 180 poäng med 60 poäng inom det allmänna utbildningsområdet. Musikhögskolan välkomnar en examen med inriktning musik och andra ämnen.

Folkbildningsrådet m.fl. kommenterar förslaget angående folkhögskollärarutbildningen. Utbildningen bör finnas kvar men breddas till en vuxenlärarutbildning med folkbildning/folkhögskola som en särskild inriktning. *Linköpings universitet* och *Svenska folkhögskolans lärarförbund* anser att den särskilda folkhögskollärarexamen skall behållas och byggas på till 60 poäng.

Kompetens att möta alla elever

De flesta instämmer i förslaget angående specialpedagogisk kompetens. Invändningarna handlar bl.a. om att förslaget anses vara vagt formulerat när det gäller gränsdragningarna och att det är svåröverskådligt för den enskilde studenten. Några anser att en särskild speciallärarexamen bör inrättas.

Ett par högskolor anser att fler högskolor borde ges rätten att examinera specialpedagoger då efterfrågan kan förväntas bli stor. En annan högskola hävdar att en förläggning av utbildningen till de högskolor som har specialpedagogik som forskningsämne öppnar för dessa att bygga ut och kunna erbjuda forskarutbildning i ämnet inom rimlig tid.

Kommitténs syn på segregerade lärandemiljöer delas av några instanser, som framhåller att det är behov och inte symptom som skall styra stödinsatser. Andra betonar att en del barn och ungdomar behöver lugnet och tryggheten i en liten undervisningsgrupp och att det därför måste finnas möjlighet till segregerade lärandemiljöer för elever som är i behov av det.

Det ökade behovet av specialpedagogisk kompetens inom vuxenutbildningen måste uppmärksammas, anser flera. En diskussion saknas om de speciella krav som ställs för att undervisa vuxna invandrare och flyktingar. Andra synpunkter som framförts är bl.a. att en beredskap behövs för att möta elever med svårigheter som främst har att göra med identitet och självkänsla samt att möjligheterna att kunna ge adekvat stimulans åt elever med stora inlärningsmöjligheter och stort intresse för teoretiska studier borde ha lyfts fram.

I svaren angående teckenspråk framhålls att det tar lång tid att lära sig att behärska teckenspråk. Det är tveksamt med möjligheten att integrera döva barn i vanliga klasser. Lärare för elever med hörselskador behöver kunskaper i teckenspråk då eleverna i vissa situationer har stor hjälp av att kunna använda det. Teckenspråk är dövas förstaspråk, d.v.s. deras modersmål. Förkunskapskravet på 20 poäng i teckenspråk är för lågt och skall inte räknas in i lärarexamen. Inriktningen bör vara kunskap om teckenspråkets grammatik och struktur för att kunna undervisa i detta ämne och inte omfatta träning i själva språket. Det behövs en utbildning av teckenspråkslärare som kan lära lärare att undervisa döva och hörselskadade elever.

FUB noterar att särskolan inte nämns i examensbeskrivningen. Ett förtydligande behövs om vilken behörighet som krävs för undervisning av elever med utvecklingsstörning. För dessa lärare krävs ofta dubbel kompetens eftersom utvecklingsstörning i kombination med ytterligare funktionshinder ger ökade problem.

Utbildningen för personal som skall arbeta med habilitering och rehabilitering är inte tillräckligt belyst, anser flera. En särskild utredning föreslås om hur utbildningen skall bedrivas. Det är bra att utbildningen skiljs från det specialpedagogiska programmet, men den skall inte ligga kvar på lärarhögskolan. Andra synpunkter är att barns behov inom rehabiliteringen inte berörts. Utbildningen av logopeder behöver utökas. För arbetsterapeuter behövs en vidareutbildning på 20 poäng för fördjupad kunskap inom synområdet. Utbildningen av personal på syncentralerna skall vara förlagd till vårdhögskola med fokus på rehabilitering.

Den pågående skollagsöversynen bör ta ställning till om förändringarna inom det specialpedagogiska området behöver regleras i lagstiftning, anser de som yttrat sig om detta.

En ny skolledarutbildning

Förslaget om ny skolledarutbildning tillstyrks främst av högskolor, kommuner och en del intresseorganisationer. Många kommuner anser att kommittén haft för kort tid på sig för att behandla tilläggsdirektivet och förordar att frågan utreds på nytt. *Svenska kommunförbundet* och några kommuner avvisar tanken på en statlig skolledarexamen och menar att den i sin helhet bör styras av skolhuvudmännen. *Skolverket* förordar en utbildning med två ut- och ingångar. Dels en befattningsutbildning av nyblivna rektorer med nuvarande uppläggnings och med Skolverket som beställare, dels en utbildningsledarexamen på 40 poäng, med högskolan som bas, öppen för alla som vill meritera sig för ledarskap inom utbildningsverksamhet.

Det nya ämnet utbildningsledarskap tillstyrks i flertalet svar, även av många som förordar en ny utredning. *RRV* och flera högskolor är tveksamma till eller avstyrker att ämnet införs, bl.a. därför att det anses sakna nödvändig teoretisk och metodisk bas.

Flera studerande- och lärarorganisationer anser att skolledarutbildningen inte skall vara en uppdragsutbildning utan erbjudas inom den reguljära högskoleverksamheten i synnerhet som den föreslås leda till akademisk examen och akademiska poäng. *RRV* påpekar att det finns grundläggande skillnader mellan vetenskaplig utbildning och uppdrags- och befattningsutbildningar som rektorsutbildningen. Några kommuner förordar att utbildningen ges en vidare spridning över landet än vad kommittén föreslår.

Svenska folkhögskolans lärarförbund m.fl. anser att även en för folkhögskolans rektorer specifik utbildning bör kunna tillgodoräknas i en skolledarexamen.

I flera svar har synpunkter lämnats på frågor som man anser bör beredas utrymme i skolledarutbildningen. Det rör sig t.ex. om specialpedagogiska frågor, interkulturella perspektiv, flexibelt lärande,

kulturens betydelse för barns och ungas utveckling, samhällsvetenskapliga och förvaltningspolitiska perspektiv. Skolledarutbildningen anses väl lämpad att genomföras med flexibel organisation och distanspedagogik.

Prop. 1999/2000:135
Bilaga 1

Del III Villkor och möjligheter

Lärares kompetensutveckling

Kommitténs förslag angående kompetensutveckling får i huvudsak stöd i svaren. Några instanser är tveksamma till eller tar avstånd från förslaget. *Skolverket* menar att kompetensutveckling av verksamma lärare är en så stor och komplex fråga att den måste behandlas som ett specifikt område, inte bara som en del i ett betänkande. Från kommuner framförs bl.a. att ansvaret för kompetensutvecklingen är givet kommunerna och bör styras av skolledningens mål utifrån lärares individuella behov. Högskolornas lärarutbildning får inte vara den enda utbildningsanordnaren som ansvarar för lärares kompetensutveckling. *Sveriges Förenade Studentkårer* anser att kompetensutveckling skall ske innanför ordinarie utbildnings- och kursutbud och finansieras inom det vanliga resurstilldelningssystemet. *Friskolornas riksförbund* framhåller att friskolornas lärare bör få samma möjligheter till offentligt initierad och finansierad kompetensutveckling som lärare med kommunal arbetsgivare.

Statskontoret anser att en kontinuerlig kompetensutveckling underlättas av ett flexibelt system för finansiering. *Lärarnas riksförbund* och dess studerandeförening föreslår att en modell med kompetensutvecklingskonton prövas.

Statens styrning med utvecklingsmedel bör ske med god framförhållning och fokuseras på ett mycket begränsat antal områden över en längre tidsperiod för att få bra effekt, anser ett par kommuner. Kommittén borde mer precist ha lyft fram och utpekat mål och områden för lärares kompetensutveckling.

Förslaget att ersätta begreppen fortbildning och vidareutbildning med begreppet kompetensutveckling och en ändring av 2 kap. 7 § i skollagen tillstyrks av de flesta. *RRV* anser att de nuvarande begreppen är tydligare och bör behållas. Därmed skulle inte någon ändring i skollagen behövas. En kommun anser att ändringen bör anstå och bearbetas i skollagsöversynen. En annan synpunkt är att intentionen att den enskilde läraren i första hand skall ha ansvar för sin kompetensutveckling måste komma med i lagtexten.

Möjligheter till kompetensutveckling genom distansutbildning berörs i några svar. En kommun anser att högskolorna bör åläggas att förverkliga en IT-baserad distansutbildning på kvarts- och halvfart. En annan kommun påminner om att inom ramen för distansutbildningen måste arenor skapas för samtal, gemensam reflektion och kontakt. Distansutbildningen blir dyrare eftersom ekonomiska resurser behövs för att inte utsätta lärare för överkrav.

Förslaget att upphäva bestämmelsen om fem obligatoriska studiedagar tillstyrks i princip. Synpunkter som framförs är t.ex. att den stora ekonomiska resursen fortfarande skall användas för personalens

kompetensutveckling samt att konsekvenserna för eleverna och deras möjlighet att få en ledig dag i samband med studiedagarna bör ses över.

Den roll som regionala utvecklingscentra föreslås spela kommenteras i några svar. Kompetensutveckling är en nationell angelägenhet och behöver organiseras för största möjliga tillgänglighet, anser *Distansutbildningsmyndigheten*. Därför bör inte en struktur byggas upp efter geografiska gränser utan anpassas så att bästa möjliga utnyttjande av tillgängliga resurser kan ske.

Synpunkter på inriktning och innehåll är t.ex. att utveckla de gamla ettämneslärares möjlighet att komplettera sin utbildning, att kompetensutvecklingen bör avse kunskaper om omvärldsfaktorer och de globala sammanhangen, att arbetslivet bör engageras mer i lärares kompetensutveckling, att skolbiblioteksområdet bör lyftas fram mer med tanke på att använda den nya kommunikationstekniken i kompetensutvecklingen och i undervisningen.

En forskningsstrategi för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet

Behovet av en forskningsstrategi verifieras i remissvaren, där det också noteras att ingen strategi kan formuleras förrän målet är fastlagt och att kommittén därvidlag är otydlig. Förslaget anses skissartat och diskuterar forskning och forskarutbildning ur ett alltför snävt perspektiv. Forskningspolitiska mål bör sättas upp. Forskning om folkbildning och vuxenutbildning anses av *LO m.fl.* som ett eftersatt område. En vuxenpedagogisk utbildning förordas, koncentrerad till vissa högskolor, som utvecklar forskningsmiljöer kring vuxenpedagogik och undervisning av vuxna. Ett vuxenpedagogiskt utvecklingscentrum vid någon av högskolorna förslås. Andra angelägna forskningsområden som nämns är pedagogik för elever med funktionshinder samt uppbyggnaden av forskning och utvecklingsarbete i de konstnärliga högskolornas pedagogutbildningar.

Förslaget att förändra behörighetskravet för forskarutbildning för lärarstudenter avvisas i flera svar. Grundutbildningen bör utformas så att den motsvarar de kunskapskrav som ställs på övriga doktorander. En sänkning av kraven skulle kunna leda till att skol- och lärarutbildningens status försvagas.

I några svar betonas det nödvändiga i att förbättra möjligheterna till spridning och implementering av forskningsresultat i skolverksamheten.

Förslaget att inrätta ett nytt vetenskapsområde och ett nytt forskningsråd har behandlats i de flesta yttranden. Det är främst kommunerna som tillstyrker förslaget medan myndigheter och universitet och högskolor redovisar en mer splittrad uppfattning. Forskningsråden avstyrker förslaget. Argumentationen mot förslaget handlar bl.a. om att kommittén inte påvisat att den forskning som bedrivs inom existerande vetenskapsområden inte skulle fylla lärarutbildningens behov, att det vore för tidigt att redan ändra på det nyligen införda systemet med fyra breda vetenskapsområden, att det nya området inte är enkelt avgränsningsbart från de övriga vetenskapsområdena och skulle bli både litet och smalt. Ett par av forskningsråden menar att lärarutbildningens forskningsfrågor är

Lärarna i lärarutbildningen

Synpunkter på kommitténs bedömningar när det gäller lärarna i lärarutbildningen har främst lämnats av högskolor och kommuner. Pedagogiken måste ge mer utrymme för ämnenas olika karaktär och behov och vägas in i en helhetssyn på utbildning. En kontinuerlig kompetensutveckling kring den egna pedagogiska utövningen är viktig. Det är inte rimligt att kräva att forskare och doktorander skall kunna lära ut, utan reell pedagogisk utbildning. Det gäller även de handledare som studenterna möter i de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen.

En satsning på kompetenshöjning av alla lärarutbildare är en förutsättning för att en så omfattande reform, som den kommittén föreslår, skall kunna implementeras, framhålls det. En stor satsning krävs både inom högskolan och skolan när det gäller ökad kompetens för de lärare som skall hantera lärarutbildningsuppdraget. Nya former för samverkan behöver utvecklas mellan högskolor och kommuner, där delar av lärarutbildarnas fortlöpande kompetensutveckling kan ske i kommunernas olika skolformer. Förslaget att varje lärosäte skall ha ett långsiktigt handlingsprogram för kompetensutveckling av lärare i lärarutbildningen välkomnas. Programmet bör ta upp frågan hur andelen forskarutbildade lärare i lärarutbildningen skall öka.

En förstärkt forsknings- och forskarutbildningsinsats behövs för att säkerställa och utveckla lärarutbildarnas kompetens, hävdas i några svar. Utvecklingen inom lärarutbildningen förutsätter en ökning av antalet forskarutbildade lärare.

I kommunernas svar betonas bl.a. att samspelet mellan lärarutbildarna och studenterna och samspelet mellan teori och praktik är en förutsättning för inflytande över utbildningen för både studenter och praktikskolor. Lärarutbildningen måste bli bättre när det gäller de nya lärarnas inflytande över utbildningen. Lärarna i lärarutbildningen skall vara väl förtrogna med det målstyrningssystem som reglerar ansvar och befogenheter i kommunernas verksamhet och vara väl orienterade i den utveckling som pågår i den kommunala verksamheten samt ha god kunskap om kommuner och landsting.

Andra synpunkter på kunskaper som lärarna i lärarutbildningen bör besitta är kunskap om hur läs- och skrivinlärning går till, kunskap om och förståelse för matematisk begreppsbyggnad, kunskap om vilka pedagogiska konsekvenser olika funktionshinder kan medföra.

I flera svar framhålls att ingenting nämns om de resurser som krävs för att öka lärarutbildarnas pedagogiska och vetenskapliga skicklighet. Utbildning och kompetensutveckling av lärare i lärarutbildningen kommer att kräva stora insatser, framhålls det, och många högskolor kommer att ha svårt att inom befintliga resurser genomföra detta.

I några svar, främst från kommuner, behandlas behovet av att lärarna i lärarutbildningen har aktuell praktisk erfarenhet. Lärarutbildarna bör ha en kontinuerlig förankring och en fördjupad kontakt med skolväsendet, t.ex. i form av återkommande perioder av yrkesverksamhet i skolan. Det

är väsentligt att lärare i lärarutbildningen byter perspektiv ibland, varför olika anställningsformer bör provas. Någon form av tidsbegränsade förordnanden för lärare i lärarutbildningen skulle ge en bättre garanti för utveckling och förnyelse och ge den kontinuerliga fältkontakt som krävs av en lärarutbildare.

Dimensionering av grundläggande lärarutbildning

Remissyttrandena har koncentrerats till förslaget till nytt antagningssystem. Det är huvudsakligen universitet och högskolor som yttrat sig.

Förslaget om *en* huvudingång till lärarutbildningsprogrammet tillstyrks av några men de flesta som yttrat sig är tveksamma. Tveksamhet uttrycks främst från medelstora och mindre högskolor och handlar om den osäkerhet som det stora inslaget av fria val kan medföra för planering och organisation av lärarutbildningen. Den breda ingången kan medföra svårigheter för små högskolor att attrahera sökanden eftersom det blir svårt att både lova och överblicka ett varierat utbud. Man ser svårigheter med dimensioneringen genom att val av inriktning och specialisering sker under utbildningens gång och att den sökandes behörighet provas först i samband med valet, vilket kan leda till problem att få behöriga studenter.

För studenter med inriktning mot matematik och naturvetenskapliga ämnen är det viktigt att en särskild antagning finns, anser några högskolor, som ser betydande risker för dessa studenter att bli utkonkurrerade i ett system med en huvudingång.

Några högskolor anser att det skall finnas flera ingångar till lärarutbildningen. Någon avstyrker förslaget och anser att ett nytt antagningssystem behöver utredas ytterligare. En annan anser att huvuddragen i nu gällande ordning bör behållas.

Förslaget om ny standardbehörighet bör kompletteras, anser flera instanser. Alla som påbörjar lärarutbildning bör ha grundläggande kunskaper i matematik. Flera anser att kärnämneskursen Matematik A är ett relevant krav, medan andra förordar Matematik B. Några anser att också Naturkunskap A bör tillföras.

Antagning till musklärarutbildning skall endast kunna ske genom den nya standardbehörigheten och av musikhögskola godkända antagningsprov, anser *Kungl. Musikhögskolan*. *Danshögskolan* anser att det skall vara möjligt att söka direkt till inriktningen dans på *Danshögskolan*. *Konstfack* föreslår att en ingång skapas för lärare som vill arbeta tvärfackligt med estetisk kunskap med inriktning mot Kultur i skolan.

Rekrytering till lärarutbildning

Förslaget angående rekrytering har mottagits positivt av flertalet instanser, men några är tveksamma. *Riksrevisionsverket* anser att kommittén varken redogör för hur dess förslag kan leda till ökad rekrytering till utbildningar med lågt antal sökande eller hur de kan bidra till en jämnare könsfördelning. *Skolverket* anser att kommittén inte tillräckligt har analyserat orsakerna till svårigheterna att rekrytera studerande till

matematisk/naturvetenskaplig inriktning och att förslagen för att avhjälpa bristen är otillräckliga. Traditionella undervisningssätt behöver brytas upp, menar verket, och undervisningen ges större verklighetsförankring. *Uppsala universitet* ifrågasätter också att förslagen förbättrar rekryteringen av lärare i matematik och naturvetenskap. *Umeå universitet* föreslår att åtgärder för rekryteringen till lärarutbildningen bör bli föremål för ytterligare utredning.

Handikappförbundens samarbetsorgan m.fl. betonar att funktionshindrade måste aktivt rekryteras till lärarutbildningarna. Det förutsätter att de lokaler som lärarutbildningen bedrivs i är anpassade och tillgängliga och att särskilda hjälpmedel kan erbjudas dessa studenter. Åtgärdsprogram krävs för tillgänglighet på högskolor och skolor.

Beträffande metoder för urval har främst kommuner och studerandeorganisationer framfört synpunkter. Det är angeläget att ett mer aktivt stöd ges för att utveckla alternativa rekryteringsmetoder. Kommunerna förordar att intervju ingår som obligatoriskt instrument vid antagningen. I kombination med t.ex. frågeformulär och uppsatsskrivning bör intervjuer kunna ge en tydlig indikation om vilka studenter som sannolikt kommer att lyckas i sin lärargärning. Antagningsförfarandet bör kompletteras med kontrollstationer under utbildningstiden. *Idrottshögskolan m.fl.* betonar att för sökande med praktiskt-estetiskt ämne skall inte endast gymnasiebetyg vara utslagsgivande utan praktiska prov, som visar den sökandes förkunskap, skall också användas.

Rekryteringstjänster är bra, anser de som yttrat sig. Någon anser att tjänsterna bör vidgas till att gälla alla åldrar och vara en stadigvarande rekryteringsmöjlighet.

Skolverket, TCO, Integrationsverket och flera kommuner, som yttrat sig över möjligheterna för tillgodoräknande av tidigare studier och arbetslivserfarenhet, delar uppfattningen att högskolorna bör bli generösare i sin prövning. Integrationsverket anser att systemet med tillgodoräknande av utländsk utbildning måste förändras så att faktiska kunskaper utgör utgångspunkt för bedömningen och inte snäva formella jämförelser. Lärarutbildningen bör upprätta handlingsplaner för att öka andelen medarbetare med annan etnisk bakgrund.

Det är viktigt för rekryteringen att de föreslagna åtgärderna kompletteras med ett svenskt system för validering av kunskaper, så att man kan tillgodoräkna sig kunskaper som erhållits på andra sätt än genom det formella högskolesystemet, framhålls bl.a. av *TCO*.

Det är främst högskolor som yttrat sig över ett basår som förberedelse för naturvetenskapliga och tekniska studier vid högskolan. Högskolorna anser att basåret bör behållas och bedrivs också på deltid och på distans. Ett par högskolor föreslår att ett särskilt studiestöd bör gälla även för studier inom basåret och att stödet avskrivs efter genomgången lärarutbildning med inriktning mot matematik, naturvetenskap och teknik. *Lärarnas Riksförbund* anser att basåret skall ligga före de egentliga lärarstudierna, vara behörighetsgivande och ge garanterad lärarutbildningsplats.

Ett särskilt vuxenstudiestöd är nödvändigt för dem som utbildar sig till yrkeslärare, understryker *Skolverket, LO m.fl.*

Riksföreningen för lärare i moderna språk varnar för att lärare med inriktning mot moderna språk "blir nästa stora bristvara i skolan".

De instanser som yttrat sig över lämplighetsprövning i samband med antagning till lärarutbildning instämmer som regel i att någon form av lämplighetsprövning bör övervägas. Däremot går synpunkterna isär när det gäller kommitténs konkreta förslag. *Högskoleverket* föreslår att frågan om lämplighetsprövning utreds vidare. *BRIS* och *RFSL* anser att det finns många andra skäl än risken för pedofil läggning till att en person inte bör arbeta som lärare, t.ex. att en person uttalat åsikter som bryter mot skolans värdegrund. En bedömning av lämpligheten bör ske fortlöpande under utbildningens gång.

Förslaget att den som skall antas till lärarutbildning skall förete utdrag ur polisens belastnings- och misstankeregister har delat remissinstanserna. *Datainspektionen* har ingen erinran mot förslaget, men anser att det integritetsintrång som följer måste vägas mot en bedömning av om åtgärderna tillgodoser det avsedda syftet. Förslaget tillstyrks bl.a. av *BRIS* och *Lärarnas riksförbund* samt av ett par högskolor och ett par kommuner. Narkotikabrott och rasistiska brott föreslås inkluderas bland brottsgrunderna.

Rikspolisstyrelsen anser att kontroll i registren inte bör förekomma vare sig det gäller sökande till lärartjänster eller till lärarutbildning. Det kan ifrågasättas om den förväntade effekten kommer att kunna uppnås. Om förslaget genomförs skall bara belastningsuppgifter få lämnas ut. *Riksrevisionsverket*, *Göteborgs universitet m.fl.* ställer sig tveksamma till förslaget. *Högskoleverket* ifrågasätter förslaget då aktuella register kan innehålla uppgifter av mycket känslig natur. Frågan om sekretess behöver utredas närmare. *Högskolans avskiljandenämnd* anser att frågan inte kan besvaras förrän ytterligare utredning skett. Den enskildes krav på integritet och rättssäkerhet måste tillgodoses på bästa möjliga sätt. En registerkontroll måste vara förenad med tystnadsplikt för den som har rätt att ta del av utdragen. *Umeå universitet*, *Falu kommun m.fl.* anser att förslaget bör fortsatt utredas. *SAF*, några högskolor och studerandeorganisationerna avstyrker förslaget som ses som en kränkning av den personliga integriteten. Ansvaret för lämplighetsprövning skall inte läggas på högskolan utan på arbetsgivarna.

Förslaget att ändra 4 kap. 6 § högskolelagen så att vid bedömning av skäl för avskiljande från lärarutbildningen hänsyn också kan tas till risk för att vederbörande kan komma att skada någon under kommande yrkesutövning, har huvudsakligen mött avstyrkanden. *Barnombudsmannen*, *Lärarnas riksförbund* och några kommuner tillstyrker förslaget.

JO anser att förslaget är tämligen långtgående och har inte blivit övertygad om att det finns sakligt behov av det föreslagna tillägget. Förslaget bör göras till föremål för särskilda överväganden i det fortsatta lagstiftningsarbetet. *Kammarrätten i Göteborg* anser att det är betänkligt att beslut om avskiljande skulle grundas på antaganden om förhållanden som torde ligga långt fram i tiden. *Högskoleverket* avvisar förslaget inte minst av rättssäkerhetsskäl. *Högskolans avskiljandenämnd* avstyrker förslaget, som innebär att nämnden skulle tvingas göra abstrakta riskbedömningar angående en anmäld students framtida farlighet för kommande yrkesroll. Bedömningen bör ske först när problemet är aktuellt och inte under studierna. Studenten kan ha för avsikt att använda sin utbildning t.ex. inom forskning och administration eller andra

sammanhang än de traditionella. *Sveriges Förenade Studentkårer* och *Lärarhögskolans studentkår i Stockholm* anser att de regler som finns för att avskilja studenter är tillräckliga, men att de bör stramas upp i tillämpningen.

Prop. 1999/2000:135
Bilaga 1

Del IV Styrning och genomförande

Mål och principer för styrning av lärarutbildning

Kommitténs bedömningar och förslag angående styrningen av lärarutbildningen har fått ett blandat bemötande. *Skolverket* delar uppfattningen att riksdag och regering bör utöva en starkare styrning av lärarutbildningen än av övriga högskoleutbildningar. En starkare statlig styrning förordas även av några kommuner. *BRIS* anser att målstyrning inte är tillräcklig. Ett minimum för statens styrning av lärarutbildningen bör vara genom en central utbildningsplan för respektive lärarkategori. *Svenska Kommunförbundet* finner det anmärkningsvärt att kommittén avstått från att via en statlig styrning kvalitetssäkra den framtida lärarutbildningen. *Statskontoret* konstaterar att det inte framgår på vilket sätt riksdagens och regeringens starkare styrning är tänkt att ske. *Karlskrona kommun* konstaterar att kommittén inte föreslår några statliga styrmedel, som bättre än idag skapar garantier för att utbildningen verkligen skall utvecklas i förordad riktning.

Konflikten mellan statens styrning och högskolornas frihet berörs i några yttranden. *Göteborgs universitet* anser att kommittén inte har klargjort hur de olika förslagen om statlig styrning av utbildningen, lärosätenas frihet vid uppläggning och profilering, studenternas fria val och krav på samverkan mellan lärosäten skall kunna kombineras till en funktionsduglig enhet. *Friskolornas riksförbund* ser en konflikt mellan en hård styrning och friheten för högskolan att själv organisera sin verksamhet för att uppnå målen.

Statskontoret finner inte i betänkandet argument för att lärarutbildningen skulle behöva styras på annat sätt än övrig högskoleutbildning. *Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* anser att lärarutbildningen skall lyda under högskoleförordningen, att målen bör formuleras i enlighet med denna och att den praktiska utformningen bör överlåtas till högskolorna i samråd med företrädare för allmänintresset. *Sveriges Förenade Studentkårer* anser att lärarutbildningen skall styras på samma sätt som alla andra utbildningar inom högskolan. Statens inflytande skall inskränkas till att utforma examensordningen. Högskolorna utformar utbildningen i enlighet med högskolelagen, högskoleförordningen och de målbeskrivningar som finns.

SACO menar att kommittén ger bilden av att staten är den viktigaste aktören i styrningen av skolan. *SACO* framhåller värdet av att öka brukarnas och de professionellas ansvar. *SAF* anser att lärarutbildningen som medel för statens styrning av skolan hindrar en positiv utveckling av lärarutbildningen. En stark centralt styrd lärarutbildning är ingen garanti för hög kvalitet. Sannolikt vore det utvecklande för lärarutbildningen om mer än ett alternativ till lärarutbildning kunde erbjudas.

Förslaget att inom varje lärosäte med lärarutbildning inrätta en fakultetsnämnd eller annat särskilt organ med ansvar för utbildningen tillstyrks av i stort sett alla som yttrat sig. *Skolverket* anser att förslaget är angeläget. *Umeå universitet* tillstyrker inrättandet av en särskild nämnd, men avvisar att särskilda bestämmelser införs om fakultetsnämndernas sammansättning just på lärarutbildningens område. *Läraryhögskolan i Stockholm* avvisar att regeringen skall meddela särskilda föreskrifter för hur en samlad ledning för lärarutbildningen skall organiseras utöver vad som regleras i nuvarande högskoleförordning. *Högskolan i Halmstad* anser att det saknas motiv för förslaget. Hänsyn måste tas till den enskilda högskolans organisation.

Från kommunerna betonas genomgående vikten av att avnämarna är representerande i dessa nämnder/organ. Några anser att dessa företrädare skall vara i majoritet. *TCO* och lärarorganisationerna framhåller vikten av att lärarnas fackliga organisationer finns företrädade. *Sveriges Förenade Studentkårer* anser att det är tveksamt att representanter för avnämarna skall ingå. Sammansättningen i högskolans beslutande organ skall utformas så att ingen intressegrupp erhåller egen majoritet. Studenter och lärare skall utgöra minst en tredjedel i alla beredande och beslutande organ. *SFS* betonar att studenterna måste ses som en del av högskolan och inte som externa intressenter, vilket kommittén gör. *Läraryhögskolans studentkår i Stockholm* ställer sig undrande till förslaget om allmänföreträdare. Kommittén borde ha sett över de gällande reglerna i högskoleförordningens tredje kapitel och föreslagit förändringar där. *Riksförbundet Hem och Skola* framhåller att det är angeläget att även föräldrar är representerade. *FUB* anser att representanter för handikappörelsen skall finnas med.

Beträffande regionala utvecklingscentra har främst kommuner lämnat synpunkter. Regionala utvecklingscentra anses vara bra fora för diskussion, men med nuvarande regelverk är kommunernas ställning för svag. Vikten av att dessa centra ges resurser understryks för att indirekt ge möjlighet åt kommunerna och högskolorna att tillsammans styra både utvecklingen i skolan och lärarutbildningen. *Västerås kommun* har en positiv erfarenhet av regionala utvecklingscentra, men ställer ändå frågan om dessa centra verkligen har förutsättningar att förverkliga de omfattande förhoppningar som ställs. *Statens kulturråd* anser att de resurscentra eller motsvarande som finns inom kulturområdet bör sammanföras med universitetens och högskolornas resurscentra. För skolbiblioteken kan detta innebära att erfarenhetsutbyte och utvecklingsarbete kan ske mellan länsbibliotek, kommunala folkbibliotek, politiker på regional och lokal nivå, studenter och forskare vid lärar- och bibliotekarietutbildningarna. Inom museivärlden finns liknande behov. *Konstfack* föreslår att man får i uppdrag att bilda ett regionalt forsknings- och utvecklingscentrum inom området Kultur, konst och lärande.

Några kommuner anser att resurser för de verksamhetsförlagda delarna av lärarutbildningen kan gå till kommunen direkt i förhållanden till dess åtaganden i lärarutbildningen eftersom kommittén föreslår att kommunerna skall ta ett ökat ansvar för den delen av utbildningen.

Frågor om uppföljning och utvärdering har tagits upp av några instanser. Bl.a. framhålls att högskolorna behöver finna former för hur utvärdering och kvalitetsredovisning skall ske där flertalet av studenterna

blir delaktiga. Högskoleverket bör få ett tydligare uppdrag när det gäller uppföljning och utvärdering av lärarutbildningen. Uppdraget bör också omfatta att aktivt bidra till en dialog om kvalitetsutveckling mellan högskolor med lärarutbildning. Verket bör få i uppdrag att följa genomförandet av lärarutbildningsreformen och i samarbete med bl.a. Skolverket och Kommunförbundet utvärdera om avsedda förändringar och resultat nås. Barnombudsmannen bör vara en instans som deltar i utvärderingen av lärarutbildningen och elevorganisationerna bör vara representerade. Varje högskola bör avsätta medel för att garantera ett kvalitativt utvärderings- och uppföljningsarbete.

Genomförande av reformen m.m.

Kommitténs bedömning om ett genomförande tidigast den 1 juli år 2001 delas av *Skolverket*, några högskolor och flera kommuner. Ett flertal högskolor och *Sveriges Förenade Studentkårer* anser att tiden mellan beslut och genomförande är knapp, ikraftträdandet får inte forceras, och är tveksamma till tidsplanen, men avstyrker inte. Några högskolor anser att den nya lärarutbildningen bör starta tidigast hösten år 2002 för att skapa tillräckligt tidsutrymme för förberedelsearbetet.

Landstingsförbundet anser att det är angeläget att genomförandet sker smidigt, särskilt för de studerande som påbörjat sina studier till lärare i den nuvarande utbildningen och vill byta till den nya. Det är angeläget att den lokala prövningen om ansökan om sådan övergång och villkoren för detta genomförs med ett generöst förhållningssätt. Övergångsbestämmelser måste preciseras.

Beträffande kommitténs beräkning av kostnader framhåller remissinstanserna flera brister. *Statskontoret* saknar en mer genomgripande analys av det offentliga åtagandet, liksom en redovisning av ökade kostnader för studiestöd vid en förlängd utbildning. Kommittén har inte redovisat tillräckligt underlag som visar att merkostnaden för förlängd utbildning uppvägs av rationaliseringsmöjligheter. *Riksrevisionsverket* saknar beräkningsunderlag för kommitténs ekonomiska bedömningar. *Ekonomistyrningsverket* anser att bedömningen av kostnader för de förslagna förändringarna är av mycket översiktlig karaktär. ESV:s samlade bedömning är att förslaget behöver kompletteras innan ställning kan tas till en reformering av lärarutbildningen. *Skolverket* framhåller att de rationaliseringsmöjligheter som anges verkar mer bygga på antaganden än på realistiska beräkningar. Verket är skeptiskt till slutsatsen att förslagen skulle vara kostnadsneutrala.

Från universitet och högskolor framhålls att de rationaliseringsvinster som kan uppnås är marginella. En rad synpunkter läggs fram, som utgår från att ett genomförande av kommitténs förslag medför merkostnader. Forskning och forskarutbildning förutsätter nya ekonomiska resurser om målen skall kunna förverkligas. Förlängningen av utbildningstiden kan inte ske utan full kostnadskompensation. De ekonomiska konsekvenserna av ändringar i skolledarutbildningen måste analyseras. Ökade resurser behövs för samverkan och samordning. Reformen kräver resurser för planeringsarbete och för kompetensutveckling av lärare både i högskolan

och skolan. Reformen kommer inte att leda till minskad administration. *TCO* ifrågasätter att finansieringen av förslaget kan ske med hjälp av omfördelning av resurser. *Lärarnas Riksförbund* anser att finansieringen måste vara klar så att förslagen inte faller på att högskolorna får ett omöjligt uppdrag. Förslag saknas om hur högskolan respektive studenten skall finansiera en utbildning, som innebär utökning med fler inriktningar eller fler specialiseringar än vad som krävs enligt examensordningen. Studerandeorganisationerna är tveksamma till den ekonomiska beskrivningen och ställer sig frågande till om några rationaliseringsvinster kommer att uppstå. Genomförandet av reformen förutsätter att högskolan tillförs extra resurser.

Förslaget att det centrala avtal, som reglerar ersättningen till kommunerna för praktikperioder, ersätts av separata avtal mellan respektive högskola och kommun har främst kommunerna haft synpunkter på. De kommuner som tillstyrker förslaget anser att det nuvarande handledaravvudet har en förlegad konstruktion och kan tas bort. Resursen bör tillförsäkras kommunerna även i framtiden och fördelas så att det skapas förutsättningar för alla kommuner att samarbeta med lärarutbildningen. Förändringen får inte innebära att kostnader vältras över från stat till kommun. Ett system med bilaterala överenskommelser måste vara kostnadsneutralt för respektive part.

De kommuner som avstyrker anser att nuvarande avtal måste finnas kvar om den verksamhetsförlagda utbildningen skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Samarbetet mellan högskolor och kommuner måste lösas genom klara avtalsvillkor och med en finansiering där respektive part skall stå för sina kostnader utan något kvittningssystem.

Lärarnas Riksförbund önskar att den centrala uppgörelsen om ersättning för praktik ersätts med en central uppgörelse om villkor för verksamhetsförlagd utbildning.

Högskoleverket anser att det hade varit värdefullt med en analys av hur kommitténs förslag kan underlätta respektive försvåra för svenska lärare att få sin utbildning erkänd som grund för yrkesutövning i andra länder. Det är också viktigt att undersöka vilka eventuella svårigheter som kan uppstå om utländska lärare söker anställning i Sverige. Den s.k. PPU-utbildningen bör finnas kvar i någon form för att underlätta för grupper av invandrare att vinna behörighet som lärare.

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 maj 2000

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: statsrådet Thomas Östros

Regeringen beslutar proposition 1999/2000:135 En förnyad lärarutbildning